

**9-67 AY ARASI TİPİK GELİŞİM GÖSTEREN
ÇOCUKLAR İLE 43-87 AY ARASI
KOKLEAR İMPLANT KULLANICISI ÇOCUKLARIN
DİLBİLGİSEL PROFİLLERİNİN TR-LARSP İLE
KARŞILAŞTIRILMASI**

Özlem Cangökçe Yaşar

Doktora Tezi

**9-67 Ay Arası Tipik Gelişim Gösteren Çocuklar ile
43-87 Ay Arası Koklear İmplant Kullanıcısı
Çocukların
Dilbilgisel Profillerinin TR-LARSP ile
Karşılaştırılması**

Özlem CANGÖKÇE-YAŞAR
Doktora Tezi

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Dil ve Konuşma Bozuklukları ABD
Eskişehir, Kasım 2013

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Seyhun TOPBAŞ

Bu tez çalışması Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Komisyonu tarafından desteklenmiştir (Proje No:1102S41)

Doktora Tez Konusu: LARSP Envanterinin Türkçeye TR-LARSP Olarak Uyarlanması ve 43-87 Ay Arası Koklear İmplant Kullanan Çocukların Dilbilgisel Profillerinin TR-LARSP ile Karşılaştırmalı Olarak Betimlenmesi”

Doktora Tez Danışmanı: Prof. Dr.Seyhun Topbaş

Yabancı Diller: İngilizce

III. AKADEMİK GÖREVLERİ

Görev Ünvanı	Görev Yeri	Yıl
Araştırma Görevlisi	Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, DİLKOM	2007-devam etmekte
Araştırma Görevlisi	Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, İşitme Engelliler Öğretmenliği (Görevlendirme): Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Kulak Burun Boğaz ABD, Odyoloji, Konuşma Bozuklukları ve Ses Ünitesi	2004-2007

IV. ÜYE OLUNAN BİLİMSEL KURULUŞLAR

1. Dil ve Konuşma Bozuklukları Uzmanları Derneği
2. ICPLA (*International Clinical Phonetics and Linguistics Association*,
Uluslararası Klinik Sesbilim ve Dilbilim Derneği) üyeliği.

V. BİLİMSEL YAYINLAR

A. Uluslararası hakemli dergilerde yayınlanan makaleler (SCI & SSCI & Arts and Humanities)

1. Güven A, **Cangökçe Ö**, Sağlıklı Yetişkinlerde Okuma ve Fonemik Harf Akıcılığı Üzerinde Eğitim Düzeyi ve Cinsiyetin Rolü , Türk Psikoloji Dergisi, 21 (57), 109-120; 2006 (SSCI)

B. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında

(Proceedings) basılan bildiriler

B.1. Sözlü Bildiriler

1. Kopkalli-Yavuz H, Topbas S, Kocak İ, **Cangökçe-Yaşar Ö**, A Phonetic Analysis of Turkish /r/, ICPLA, İstanbul, 25-28 Haz, 2008.

B.2. Poster Bildirileri

1. **Cangökçe Yaşar Ö**, Topbaş S, Describing the Grammatical Profiles of Cochlear Implanted Children with TR-LARSP, American Speech-Language-Hearing Association (ASHA) Convention, Chicago, Illinois, Amerika, Kasım 14-16 2013.
2. **Cangökçe Yaşar Ö**, Özkan E, Yaşar B, Evidence Based Practice: Use of Ultrasound Technology in /r/ Therapy, American Speech-Language-Hearing Association (ASHA) Convention, Chicago, Amerika, Kasım 14-16 2013.
3. Topbaş S., **Cangökçe Yaşar Ö.**, Case Elicitation Task-Turkish, COST Action, ISO804, Sixth MC and WGs meeting, 14-16 Mayıs, Berlin, Almanya
4. **Cangökçe Yaşar Ö**, Topbaş S, TR-LARSP: Describing the Grammatical Profiles of Turkish-Part II, American Speech-Language-Hearing Association (ASHA) Convention, Atlanta, Georgia; Amerika, Kasım 15-17 2012.
5. Akyıldız D, Özkan E, Yaşar **Cangökçe Ö**, Public Awareness Of Aphasia Among Turkish Individuals, American Speech-Language-Hearing Association (ASHA) Convention, Atlanta, Georgia; Amerika, Kasım 15-17 2012.
6. **Cangökçe Yaşar Ö**, Topbaş S, Ball M, TR-LARSP (Language Assesment, Remediation and Screening Procedure): Describing the grammatical profiles of typically developing children, American Speech-Language-Hearing Association (ASHA) Convention, San Diego, Amerika, Kasım 17-19; 2011.

7. Topbaş S, **Cangökçe-Yaşar Ö**, “TR-LARSP: The receptive and expressive language abilities of typically developing Turkish children”; 28 th World Congress of the International Association of Logopedics and Phoniatrics; Ağustos 22-26, Atina, Yunanistan, 2010.
8. **Cangökçe-Yaşar Ö**, “Intonation Contours of Mild Broca’s Aphasia Patients” American Speech-Language-Hearing Association (ASHA) Convention, Kasım 19-21, New Orleans, Amerika, 2009.
9. **Cangökçe-Yaşar Ö**, Akyıldız D, “The Effect of Parental Attitudes On Language Development”, American Speech-Language-Hearing Association (ASHA) Convention, Kasım 19-21, New Orleans, Amerika, 2009.
10. **Cangökçe-Yaşar Ö**, Akyıldız D, Bilge A, Coşkun F, Spouse Attitudes in Turkey toward the Person with Aphasia, 10th Science of Aphasia, (SOA), Eylül 28-Ekim 3, Antalya, 2009.
11. Kopkallı-Yavuz H, Koçak İ, Topbas S, **Cangökçe-Yaşar Ö**, "Soft g" in Turkish: A phonetic analysis, ICPLA, İstanbul, 25-28 Haziran, 2008.
12. **Cangökçe Ö**, Başar F, Güven A, The Role of Hearing Aid on Spontaneous Improvement on Articulation Errors, American Speech-Language-Hearing Association (ASHA) Convention, Boston, Amerika, Kasım 15-17, 2007.
13. Başar F, **Cangökçe Ö**, Güven A, Refer Rates Among High Risk Infants on Hearing Screening, American Speech-Language-Hearing Association (ASHA) Convention, 15-17 Kasım, Boston, Amerika, 2007.
14. **Cangökçe Ö**, Başar F, Güven A, Acoustic Voice Analysis of Cochlear Implanted and Hearing Aided Children, 6th Asia Pacific Symposium on Cochlear Implants and Related Sciences, Sidney, Avustralya, 30 Ekim-2 Kasım, , 2007.

15. **Cangökçe Ö**, Maviş İ, Özbabalık D, Hafif Alzheimer Demansı olan ve olmayan 60-80 yaş arası Yetişkinlerin Dil İşlevlerinin Karşılaştırılması, Uluslararası Kognitif Nörobilim Sempozyumu, Marmaris,14-20 Mayıs, 2007.

16. Eroglu L, Aksoz T, **Cangökçe Ö**, Secondary Pharyngoplasty to Improve Velopharyngeal Dysfunction, First International Workshop of the International Cleft Lip and Palate Foundation- Aralık 3-6, 2005.

C. Ulusal dergilerde yayımlanan makaleler

1. Güven A, **Cangökçe Ö**, Sağlıklı Yetişkinlerde Cinsiyet ve Eğitim Düzeyinin Maksimum Fonasyon Üzerindeki Etkisi- OMÜ Tıp Dergisi- 22(1):12-17,Ocak, 2005.

D. Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında basılan bildiriler

D.1. Sözlü bildiriler

1. **Cangökçe Ö**, Başar F, Güven A, Sesletim Problemerinin Sağaltımında Odyolojik Değerlendirmenin Önemi, 4. Ulusal Dil ve Konuşma Bozuklukları Kongresi, Yeditepe Üniv, İstanbul, Mayıs, 2007.

2. **Cangökçe Ö**, Artikülasyon Bozukluğunda Tedavi ve Eğitsel Yaklaşım, V. Ulusal Odyoloji ve Konuşma Bozuklukları Kongresi, İzmir, 23-26 Eylül, 2010.

3. **Cangökçe Ö**, 09-72 Ay Arası Tipik Gelişen Çocuklar İle 18-72 Ay Arası Koklear İmplant Kullanıcısı Çocukların Dilbilgisel Profillerinin TR-LARSP (Language Assesment Remediation and Screening Procedure) ile Betimlenmesi, VII. Ulusal Dil ve Konuşma Bozuklukları Kongresi, Kocaeli, 5-7 Mayıs, 2013.

E. Yazılan kitaplar veya kitaplarda bölümler

E.1. Yazılan uluslararası kitaplar veya kitaplarda bölümler

1. Topbaş S, **Cangökçe-Yaşar Ö**, Ball M; LARSP for Turkish, Assesing Grammar The Languages of LARSP, Multi Lingual Matters, 2012.

E.2. Yazılan ulusal kitaplar veya kitaplarda bölümler

1. **Cangökçe Yaşar Ö**, Akyıldız D, Tunçer M, Maviş İ; Dil ve Biliş Bozukluklarında Terapi Etkinlikleri, Detay Yay, 2011.
2. **Cangökçe Yaşar Ö**, *Okul Öncesi ve Okul Dönemi Çocuğunda Pragmatik Gelişim*, Aktan Acar E., Karadeniz G.(ed); Erken Çocukluk Dönemine Derinlemesine Bir Bakış, Özgün Kök Yay, Ekim 2012.

VI. BİLİMSEL ETKİNLİKLER

A. Projeler

1. ESF-COST-ISO804: Language Impairment in a Multilingual Society-Road to Assessment- Araştırmacı, Haziran 2009-Kasım 2012 (devam etmekte).
2. Anadolu Üniversitesi BAP (*Doktora Tez Projesi*), Proje No:1102S041, TR-LARSP (Language Assesment Remediation and Screening Procedure): 09-72 ay arası tipik gelişim gösteren çocuklar ile koklear implant kullanıcısı çocukların dilbilgisel profillerinin betimlenmesi, 2011 (devem etmekte).
3. TÖDİL Projesi: Tek dilli ve iki dilli çocuklarda özgül dil bozukluklarının değerlendirilmesi. TÜBİTAK Araştırma Projesi Proje No:109K001 (COST AVRUPA BİRLİĞİ 19 Üye Ortaklığı ile), Araştırmacı, Ekim 2009-2012.
4. OMÜ Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Desteği Proje No:T-488, Proje Konusu: İşitme Engellilerde Ses Analizi (İESA), Görev: Araştırmacı, 2006
5. OMÜ Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Desteği Proje No:T-444, Proje Konusu: Yeni Doğan İşitme Taramaları (YEDİT), Görev: Araştırmacı, 2005.

B. Sözlü Konferans veya Seminerler

1. **Cangökçe Ö**, (2005) “Konuşma Bozukluklarına Yaklaşımlarımız” Orta Karadeniz KBB BBC Derneği, Samsun.

2. **Cangökçe Ö**, (2005) “Gecikmiş Dil ve Konuşma Bozukluğu olan Çocukların Ailelerine Öneriler.” Teoriden Pratiğe Gecikmiş Dil ve Konuşma Bozuklukları Kursu, Doç.Dr.Ayşe Gül Güven, Türk Psikologlar Derneği, İzmir.
3. **Cangökçe Ö**,(2006) “Pediatrik İşitme ve Konuşma Bozuklukları” Doğu Karadeniz KBB BBC Derneği, Fatsa.
4. **Cangökçe Ö**, (2006) “İletişim Problemleri: Ses ve Konuşma” Orta Karadeniz KBB BBC Derneği, Samsun.

C. Organizasyonunda Bulunulan Toplantılar

C.1. Uluslararası sempozyum, kongre, çalıştay (workshop), festival, yaz okulu, bienal, trienal gibi bilimsel, sanatsal ve tasarıma yönelik etkinliklerde, etkinliğin planlanmasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte görev almak

1. ICPLA (2008), The 12th Congress of the International Clinical Phonetics and Linguistics Association, *Member of Organizing Committee*, Istanbul

C.2. Ulusal Sempozyum, kongre, çalıştay (workshop), festival, yaz okulu, bienal, trienal gibi bilimsel, sanatsal ve tasarıma yönelik etkinliklerde, etkinliğin planlanmasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte görev almak

1. VI. Uluslar Arası Katılımlı Dil Ve Konuşma Bozuklukları Kongresi, 28-30 Mayıs (2011) Eskişehir, *Düzenleme Kurulu* Üyesi.
2. V.Ulusal Odyoloji ve Konuşma Bozuklukları Kongresi, 23-26 Eylül (2010), İzmir, *Bilimsel Kurul* Üyesi.
3. V. Ulusal Dil Ve Konuşma Bozuklukları Kongresi (2009), Eskişehir, *Düzenleme Kurulu* Üyesi.

D. Katılan Kurslar ve Eğitim Programları

1. Anat Keidar Phd.CCC-SLP, tarafından verilen, “Ses Terapisi ve Ses Bozukluklarında Videostoboskopi Kullanımı”konulu çalışmaya katılım, (Toplam:42 saat) Dilkom/ ESK, 2003.
2. Anat KEIDAR, Ph.D.CCC-SLP, tarafından verilen, “Voice therapy: An Integrated Approach and Practical Suggestions” konulu çalışmaya katılım. 2. Ulusal Dil ve Konuşma Bozuklukları Kongresi Çalıştayı. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir; 28-30 Mayıs 2004.
3. Dr.Pnina Erenthal, CCC-SLP, tarafından verilen, “Speech Rehabilitation of Patients With Laryngectomy” konulu çalışmaya katılım, Dilkom/ESK, 2004
4. Prof. Kenneth O. St. Louis tarafından verilen, “Kekemelik Terapisi” konulu çalışmaya katılım, Dilkom/ESK, 2004
5. Ken BLEILE, Ph.D. CCC-SLP, tarafından verilen “Treating Children with Articulation and Phonological Disorders” konulu çalışmaya katılım. Anadolu Üniversitesi; 2. Ulusal Dil ve Konuşma Bozuklukları Kongresi Çalıştayı. Eskişehir, 28-30 Mayıs 2004.
6. Ahmet KONROT, Ph.D., tarafından verilen “Lidcombe Erken Dönem Kekemelik Programı Tanıtımı” konulu çalışmaya katılım. 2. Ulusal Dil ve Konuşma Bozuklukları Kongresi Çalıştayı. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 28-30 Mayıs 2004.
7. Pınar EGE, Ph.D. tarafından verilen “Ankara Artikülasyon Testi’nin Kullanımı” konulu çalışmaya katılım. 3. Ulusal Dil ve Konuşma Bozuklukları Kongresi. Dil ve Konuşma Bozuklukları Uzmanları Derneği, Ankara; 4 Haziran 2005.
8. Seyhun TOPBAŞ, Ph.D. tarafından verilen “Türkçe Sesletim Sesbilgisi Testi’nin Kullanımı” konulu çalışmaya katılım. 3. Ulusal Dil ve Konuşma

Bozuklukları Kongresi. Dil ve Konuşma Bozuklukları Uzmanları Derneği, Ankara; 4 Haziran 2005.

9. Joyce HARRIS, Ph.D.CCC-SLP “Afazi ve İlişkili Bozukluklarda İşlevsel Değerlendirme” konulu çalışmaya katılım. 3. Ulusal Dil ve Konuşma Bozuklukları Kongresi. Dil ve Konuşma Bozuklukları Uzmanları Derneği, Ankara; 3 Haziran 2005.
10. Kenneth O.St.Louis, PhD, tarafından verilen, “Kekemelik ve Hızlı Bozuk Konuşma Değerlendirme ve Terapisi” konulu seminere katılım. Anadolu Üniversitesi, Dil ve Konuşma Bozuklukları Merkezi (DİLKOM), 21-25 Mayıs 2007.
11. Melda Kunduk, PhD., tarafından verilen, “Yutma Bozuklukları Değerlendirme ve Terapisi” konulu seminere katılım. Anadolu Üniversitesi, Dil ve Konuşma Bozuklukları Merkezi (DİLKOM). 24-27 Aralık 2007.
12. Nicole Müller, PhD., tarafından verilen, “Assessment and Diagnosis in Dementia” konulu seminer, Anadolu Üniversitesi, Dil ve Konuşma Bozuklukları Merkezi (DİLKOM), 5 Ekim 2009.
13. Martin Ball, PhD, tarafından verilen, “International Phonetic Alphabet” Çalışmaya katılım, Anadolu Üniversitesi, Dil ve Konuşma Bozuklukları Merkezi (DİLKOM), 5 Ekim 2009.
14. Ann Kummer, PhD, tarafından verilen, “Dudak Damak Yarıklığı ve Kraniofasial Anomaliler: Konuşma ve Rezonansa Etkisi” Çalışmaya katılım, Anadolu Üniversitesi, Dil ve Konuşma Bozuklukları Merkezi (DİLKOM), 25-27 Ekim 2010.
15. Melda Kündük, PhD, tarafından verilen “Yutma Bozuklukları, Değerlendirilmesi ve Terapisi” konulu seminere katılım, Anadolu

Üniversitesi, Dil ve konuşma Bozuklukları Merkezi (DİLKOM), 17-20 Mayıs 2010.

16. Prof.Dr. Joseph C. Stemple CCC-SLP, tarafından verilen, “Ses Bozukluklarında Değerlendirme ve Terapi” konulu çalışmaya katılım, 7-11 Şubat, 2011.
17. Prof.Dr. Şefik Hoşal ve Dr.Fzt Numan Demir tarafından verilen “Yutmanın Fiberoptik Endoskopik Değerlendirilmesi” konulu kursa katılım, Hacettepe Üniversitesi, Hacettepe Kültür Merkezi, 6-8 Aralık, 2012.
18. Prof.Dr.Ömer Faruk Ünal, Prof.Dr Seval Ölmez, Prof.Dr. Meryem Tekçiçek, Dr.Fzt.Numan Demir, Dr.Esther De Ru tarafından verilen “Salya Problemleri ve Tedavisi (Drooling)” konulu kursa katılım, Hacettepe Üniversitesi, Hacettepe Kültür Merkezi, 6-8 Aralık, 2012.
19. Prof.Dr.Rebecca J. McCauley, PhD., CCS-SLP tarafından verilen “Çocukluk Çağı Apraksisi” konulu seminere katılım, Anadolu Üniversitesi, Dil ve Konuşma Bozuklukları Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi, DİLKOM, 08-10 Mart 2013.

VII. ÖDÜLLER

1. Yurtdışı Bilimsel Yayınları İzleme ve Destekleme Komisyonu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2007

ÖNSÖZ

Tez dönemi boyunca ihtiyacım olan her konuda sonsuz destek sağlayan, cesaretlendiren, her zaman örnek aldığım, mesleğimizin mimarı Prof.Dr.Seyhun Topbaş'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

En ince detayına kadar hiçbir ayrıntıyı kaçırmadan tezimi okuyan, yeri geldiğinde dert ortağı olan hocaların hocası Doç.Dr İlknur Maviş'e ne kadar teşekkür etsem azdır.

Tezimin ayrıntılı dilbilimsel analizlerinde hiç sıkılmadan tüm sorularımı cevaplayan ve danışmanlık yapan hocam Prof.Dr.Özgür Aydın'a teşekkür ederim.

Tez verilerini toplama aşamasında yaptığı tüm yardımlar için Prof.Dr.Armağan İncesulu'ya çok teşekkür ederim.

Gerek tez sürecindeki yardımları gerekse jüri üyeliğindeki profesyonelliği ile göz dolduran hocam, arkadaşım Yrd.Doç.Dr.Müge Tunçer'e ne kadar teşekkür etsem azdır.

Canım oda arkadaşım, kader arkadaşım, geç bulup bir ömür kaybetmeyeceğim dert ortağım Ar.Gör Didem Akyıldız'a hem tez sürecindeki yardımları hem de kardeşliği için çok ama çok teşekkür ederim. Yollarımız hiç ama hiç ayrılmasın.

Her ihtiyacım olduğunda çat kapı yanımda olan ve tez sürecinde tüm kahrımı çeken arkadaşım, Yağızımın manevi teyzesi Ar.Gör.Dr.Elçin Tadıhan Özkan'a ve sevgili eşi kankaların en büyüğü Mehmet Özkan'a çok teşekkürler (şimdi hepberaber hoop Samsundayız!).

Bir yerlerde birilerine çok büyük bir iyilik yapmış olmalıyım ki senin gibi bir insan hayatıma girdi. Dost olmak için öyle uzun yıllara da gerek yokmuş. Tezimdeki yardımların bir kenara, sen benim aklıma hocalık ettin. Şule Birkan Şengün, güzel insan, sağlam dost, muhteşem anne, hep yanımda ol...

Tüm öğretim hayatım boyunca maddi manevi her türlü desteği sağlayan, eğitimin ne olduğu ve nasıl olması gerektiğini ilk gösteren, “evlat” ne demek öğreten, özüm, canım, bir ömürde verdiklerini on ömürde ödeyemeyeceğim annem ve babam, asıl okunması gereken kitaplar sizlersiniz. Sizi çok seviyorum.

Hayatımı paylaştığım insan, aşkım, kocam, dostum, arkadaşım, Dr.Burak Yaşar, iyi ki varsın.

Oęul, senden ötesi yok bu hayatta.....

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, tipik dil gelişimi gösteren 0;9-64 ay arası çocuklardan toplanan konuşma örneklerinin analizi yoluyla LARSP (Language Assessment Remediation & Screening Profile) envanterini Türkçeye (TR-LARSP) uyarlamayı; uyarlanan envanter ile koklear implant kullanıcısı 43-87 ay arası çocukların dilbilgisel gelişimlerini karşılaştırmalı olarak betimlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın katılımcıları iki gruptan oluşmaktadır. Birinci grupta anadili Türkçe olan tipik dil gelişimi gösteren 0;9-64 ay arası 70 çocuk yer almaktadır. İkinci grup ise, ana dili Türkçe olan, 43-87 ay arası koklear implant kullanan 15 çocuktan oluşmaktadır. Uyarlama aşamasında tipik gelişim gösteren 70 çocuktan toplanan 4500 tümce analiz edilmiştir. Koklear implant kullanan 15 çocuktan toplanan 750 tümce uyarlanan TR-LARSP envanteri kullanılarak analiz edilmiş ve çocukların dilbilgisel gelişimleri TR-LARSP envanteri kullanılarak betimlenmiştir.

Bulgular, TR-LARSP envanterinin, Türkçenin edinimi ile ilgili çalışmaları destekler nitelikte olduğunu göstermektedir. Koklear implant kullanan grup TR-LARSP envanteri ile değerlendirildiğinde her iki grup arasında dilbilgisel yapıların edinimi açısından anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, varoluşsal tümcelerde, koşaçlı yapılarda, yerleştirme içeren yapılarda, sıralı tümcelerde, 2 öge içeren tümcelerde, 3 öge içeren tümcelerde, 3 ögeden fazla öge içeren tümcelerde, bağlaçlarda, belirleyicilerde, kompleks yapılarda, ad öbeklerinde, adıl çekimlerde her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır. Soru tümceleri, ilgeçler, olumsuzluk ve eylemcil çekim eklerinde ise her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır.

Anahtar Sözcükler: Dil edinimi, koklear implantta dil gelişimi, LARSP, Türkçe LARSP, dilbilgisel değerlendirme

ABSTRACT

The research aims to adapt LARSP to Turkish analysing the language samples of typically developing children between 0;9-64 months of age and compare the grammatical development of cochlear implanted children between 43-87 months of age with TR-LARSP results of typically developing children.

Participants of the study were studied in two groups. In the first group there were typically developing 70 children aged between 0;9-64 months. In the second group there are 15 cochlear implanted children aged between 43-87 months. All the participants are native Turkish speakers. In the adaptation process of TR-LARSP, 4500 utterances elicited from 70 typically developing children and, 750 utterances elicited from 15 cochlear implanted children were analysed with the adapted TR-LARSP.

The results showed that TR-LARSP profile supports the former studies on language acquisition in Turkish. There is a significant difference between cochlear implanted and typically developing group in the acquisition of grammatical structures in Turkish.

There is significant difference between two groups in existential sentences, copular sentences, embedded sentences, sequential sentences, 2 element sentences, 3 element sentences, 3+ element sentences, conjunctions, determiners, complex structures, noun phrases and noun inflections. There is no significant difference between two groups in question sentences, prepositions, negation and verbal inflections.

Keywords: *Language acquisition, language development in cochlear implant, LARSP, Turkish LARSP, grammatical assesment*

İÇİNDEKİLER

ÖZGEÇMİŞ	i
ÖNSÖZ	xi
ÖZET	xiii
ABSTRACT	xiv
İÇİNDEKİLER	xv
TABLolar DİZİNİ	xviii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xxii
KISALTMALAR DİZİNİ	xxiii
GİRİŞ ve AMAÇ	1
Giriş	1
Amaç	4
Önem	5
KAYNAK BİLGİSİ	8
LARSP	8
LARSP ile ilgili önceden yapılmış çalışmalar	11
Türkiye’de dilbilgisel edinim ile ilgili çalışmaların kısa özeti	16
İşitme kayıplı çocuklarda koklear implantasyon	26
Türkiye’de koklear implantlı çocuklarda dil gelişimi ile ilgili çalışmalar	31
GEREÇ VE YÖNTEM	34
Araştırma Modeli	34
Araştırmanın Katılımcıları	35
Tipik gelişim gösteren çocuklarda seçim kriterleri	35
Koklear implant kullanıcısı çocuklarda seçim kriterleri	38
Veri toplama aracı: Türkçe LARSP (TR-LARSP)	39
TR-LARSP Envanteri: Türkçe Uyarlaması	39
Bölüm A	41
Bölüm B ve C	42
Bölüm D	45
Gelişimsel Evreler	47
Veri toplama süreci	51
Verilerin Çözümlemesi ve Güvenirlik Analizi	52
Uygulama Süreci	53
Verilerin Analizi	53
Analiz edilen yapılar	54
BULGULAR ve TARTIŞMA	59
TR-LARSP envanterinde 09-67 ay arası anadili Türkçe olan çocukların belirli yaş evrelerine göre kullandığı dilbilgisel yapıların niteliksel analizi	59
Evre I	59

Evre II	62
Evre III	68
Evre IV	73
Evre V	77
Evre VI	80
Evre VII	81
TR-LARSP Envanterinin oluşturulmasında dilbilgisel yapı ve türlerin niceliksel analizi	83
TR-LARSP envanterinde tipik gelişim gösteren çocukların kullandıkları dilbilgisel yapıların tümünün belirli yaş evrelerine göre görülen yüzde değerleri	85
TR-LARSP envanterinde tipik gelişim gösteren çocukların gruplandırılmış dilbilgisel yapılarının görülen yüzde değerleri	90
Dilbilgisel yapıların türlerine göre gruplandırılarak oluşturulan gruplandırılmış dilbilgisel yapıların ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri	92
Gruplandırılmış dilbilgisel yapılardan en az 5 evrede görülen ve %50'nin üzerinde görülme sıklığı olan yapıların ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri	100
Özne Türlerinin Evrelere göre toplam ve ortalama değerleri	104
Gruplandırılmış dilbilgisel yapıların, evre ve ay değişkeni ile karşılaştırılması	107
İşitme engelliler	110
Koklear implant kullanıcısı çocukların gruplandırılmış dilbilgisel yapılarında görülen yüzde değerleri	110
Koklear implant kullanıcısı çocuklarda, TR-LARSP Envanteri kullanılarak tespit edilen dilbilgisel yapıların türlerine göre gruplandırılarak oluşturulan gruplandırılmış dilbilgisel yapıların ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri	111
Koklear implant kullanıcısı çocuklarda, TR-LARSP Envanteri kullanılarak oluşturulan gruplandırılmış dilbilgisel yapılarının tipik	113

gelişim gösteren çocuklar ile karşılaştırılması	
TARTIŞMA	120
SONUÇ ve ÖNERİLER	140
Sonuç	140
Öneriler	142
Sınırlılıklar	143
KAYNAKLAR	144

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.1	Anlatılarda Bağlaç Kullanımı
Tablo 3.1	Tipik Gelişim Gösteren Grup: Demografik Bilgiler ve OSU
Tablo 3.2	İşitme Engelli Grup: Demografik Bilgiler ve OSU
Tablo 3.3	TR-LARSP Envanterinin Gelişim Tablosu
Tablo 3.4	TR-LARSP Gelişimsel Evreler Tablosu
Tablo 3.5	TR-LARSP Evre I
Tablo 3.6	TR-LARSP Evre II
Tablo 3.7	TR-LARSP Evre III
Tablo 3.8	TR-LARSP Evre IV
Tablo 3.9	TR-LARSP Evre V
Tablo 3.10	TR-LARSP Evre VI
Tablo 3.11	TR-LARSP Evre VII
Tablo 4.1	Evre I Minör Yapı Örnekleri
Tablo 4.2	Evre I Minör Ve Majör Yapıların Sayısı
Tablo 4.3	Evre I Tüm Kategoriler
Tablo 4.4	Evre I Majör Yapı Örnekleri
Tablo 4.5	Evre I Çekim Ekleri
Tablo 4.6	Evre I İki Elemanlı Yapıların Görünümü
Tablo 4.7	Evre II Tüm Kategoriler
Tablo 4.8	Evre II Emir Kullanımı
Tablo 4.9	Evre II Soru Kullanımı
Tablo 4.10	Evre II Tümce Türleri
Tablo 4.11	Evre II Öbek Kullanımı
Tablo 4.12	Evre II Olumsuz Yapı Örnekleri
Tablo 4.13	Evre II Çekim Ekleri
Tablo 4.14	Evre II Çekim Örnekleri
Tablo 4.15	Evre I-II Çekimsel Görünüş
Tablo 4.16	Evre III Tüm Kategoriler
Tablo 4.17	Evre III Emir Kullanımı
Tablo 4.18	Evre III Soru Örnekleri
Tablo 4.19	Evre III Tümce Türleri
Tablo 4.20	Evre III Öbek Kullanımı
Tablo 4.21	Öbek Kategorileri
Tablo 4.22	Evre III Diğer Kullanım Örnekleri
Tablo 4.23	Evre III “Değil” Kullanımı
Tablo 4.24	Evre III Çekim Ekleri
Tablo 4.25a	Evre III Çekim Örnekleri: Eylem Çekimleri
Tablo 4.25b	Evre III Çekim Örnekleri: Ad Çekimleri
Tablo 4.26	Evre IV Tüm Kategoriler

Tablo 4.27	Evre IV Soru Örnekleri
Tablo 4.28	Evre IV Tümce Türleri
Tablo 4.29	Evre IV Öbek Yapı Örnekleri
Tablo 4.30	Evre IV Çekim Ekleri
Tablo 4.31	Evre IV Çekim Örnekleri
Tablo 4.32	Evre IV Diğer
Tablo 4.33	Evre V Tüm Kategoriler
Tablo 4.34	Evre V Emir Kategorisi
Tablo 4.35	Evre V Tümce Türleri Örnekleri
Tablo 4.36	Evre V Diğer
Tablo 4.37	Evre V Öbek Yapı Örnekleri
Tablo 4.38	Evre V Çekim Örnekleri
Tablo 4.39	Evre VI Tüm Kategoriler
Tablo 4.40	Evre VI Tümce Yapısı Örnekleri
Tablo 4.41	Evre VI Diğer
Tablo 4.42	Evre VI Çekim Ekleri Örnekleri
Tablo 4.43	Evre VII Tüm Kategoriler
Tablo 4.44	Evre VII Tümce Yapısı Örnekleri
Tablo 4.45	Evre VII Diğer
Tablo 4.46	Evre VII Çekim Ekleri Örnekleri
Tablo 4.47	Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Varoluşsal Tümcelerin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
Tablo 4.48	Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Koşaçlı Tümcelerin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
Tablo 4.49	Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Yerleştirme İçeren Tümcelerin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
Tablo 4.50	Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Sıralı Tümcelerin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
Tablo 4.51	Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan 2 Ögeli Tümcelerin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
Tablo 4.52	Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan 3 Ögeli Tümcelerin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
Tablo 4.53	Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan 3 Öge Üzeri Tümcelerin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
Tablo 4.54	Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Bağlaç İçeren Tümcelerin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
Tablo 4.55	Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Belirleyicilerin Tümcelerin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
Tablo 4.56	Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Soru Tümcelerinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
Tablo 4.57	-DI Ekinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri

- Tablo 4.58** -*mİş* Ekinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
- Tablo 4.59** Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Kompleks Yapıların Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
- Tablo 4.60** Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Durum Eklerinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
- Tablo 4.61** Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Uyum Eklerinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri
- Tablo 4.62** -*Iyor* Ekinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
- Tablo 4.63** Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Ad Öbeklerinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
- Tablo 4.64** Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Edatların Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
- Tablo 4.65** Zarf Öbeklerinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
- Tablo 4.66** -*mA* Ekinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
- Tablo 4.67** Emir Yapısının Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
- Tablo 4.68** -(*y*)*E* Ekinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
- Tablo 4.69** -*Ir* Ekinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
- Tablo 4.70** -*AcAK* Ekinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Değerleri
- Tablo 4.71** Tipik Gelişim Gösteren Grupta Gizli Özne Kullanımının Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri
- Tablo 4.72** Tipik Gelişim Gösteren Grupta Ad Özne Kullanımının Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri
- Tablo 4.73** Tipik Gelişim Gösteren Grupta Ad Öbeği Özne Kullanımının Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri
- Tablo 4.74** Tipik Gelişim Gösteren Grupta Belirleyici Özne Kullanımının Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri
- Tablo 4.75** Tipik Gelişim Gösteren Grupta Adıl Özne Kullanımının Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri
- Tablo 4.76** Tipik Gelişim Gösteren Grupta %30 Kriterini Geçen Tüm Yapıların Evrelere Göre Görülme Yüzdesi
- Tablo 4.77** Tipik Gelişim Gösteren Grupta Gruplaştırılmış Dilbilgisel Yapıların Görülme Yüzdeleri
- Tablo 4.78** Tipik Gelişim Gösteren Grupta Kişi Eklerinin Görülme Yüzdeleri
- Tablo 4.79** Tipik Gelişim Gösteren Çocukların Evre ve Ay Değişkeni İle Analiz Edilen

Dilbilgisel Yapılarının Karşılaştırılması

- Tablo 4.80** Kİ Grubunda Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapıların Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri
- Tablo 4.81** Kİ Grubunda Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapıların Görülme Yüzdeleri
- Tablo 4.82** Kİ Grubunda Kişi Eklerinin Hesaplanması Sonucu Elde Edilen Görülme Yüzdeleri
- Tablo 4.83** Kİ Grubunda Özne Türlerinin Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri
- Tablo 4.84** Gruplar Arası Gruplandırılmış Yapıların Mann Whitney-U Testi Kullanılarak Karşılaştırılması
- Tablo 4.85** Kİ olan Çocukların Analiz Tablosu: Evre VI
- Tablo 4.86** Kİ olan Çocukların Analiz Tablosu: Evre VII
- Tablo 4.87** Evre VI Düzeyindeki Kİ olan Çocukların TR-LARSP Envanterinde Yerleşimi
- Tablo 4.88** Evre VII Düzeyindeki Kİ olan Çocukların TR-LARSP Envanterinde Yerleşimi
- Tablo 4.89** Tipik Gelişim Gösteren Çocuklar İçin TR-LARSP

ŞEKİLLER DİZİNİ

- Şekil 2.1 LARSP Envanteri
Şekil 2.2 İşitme Kayıplı Çocuklarda Koklear İmplant Uygulama Algoritması

KISALTMALAR DİZİNİ

1T	: 1.tekil kişi
2T	: 2.tekil kişi
3T	: 3.tekil kişi
1Ç	: 1.çoğul kişi
2Ç	: 2.çoğul kişi
3Ç	: 3.çoğul kişi
AÖ	: Ad Öbeği
Bak X	: Bak eylemi arkasında eleman
BEL	: Belirtme Durumu
Bel_İ	: İşaret Belirleyicisi
Bel_{nic}	: Niceleyici Belirleyici
Bel_s	: Sınıflandırıcı Belirleyici
Bel_{tan}	: Tanımlık Belirleyici
ÇOĞ	: Çoğul
EDL	: Edilgen
ETT	: Ettirgen
GEÇ	: Geçmiş Zaman
GEN	: Geniş Zaman
GÖR	: Görünüş
GTB	: Gösteren Tümleyen Baş ad
İE	: İşitme Engeli
İŞ	: İşteş
İYE	: İyelik Eki
KAL	: Kalma Durumu
Kİ	: Koklear İmplant
Konu Bel	: Konu belirleyicisi
Koş₂	: “ol-” Koşaçlı (2) tümce
NTB	: Niteleyici Tümleyen Baş ad
NÖE	: Nesne Özne Eylem
OLM	: Olumsuz
OSU	: Ortalama Sözce Uzunluğu
ÖE	: Özne Eylem
ÖE+	: Özne Eylem (Genişleme)
ÖE_{koş1}	: Özne Eylem (Yalın) Koşaçlı (1) tümce
ÖE_{var1}	: Özne Eylem Varoluşsal (1) tümce
ÖE_{var1(olm)}	: Özne Eylem Varoluşsal (1) olumsuz tümce
ÖE_{var2(olm)}	: Özne Eylem Varoluşsal (2) olumsuz tümce
ÖNE	: Özne Nesne Eylem
ÖNE+	: Özne Nesne Eylem (Genişleme)

ÖNE_{koş1}	: Özne Nesne Eylem (Yalın) Koşaçlı (1) tümce
ÖNE_{var1}	: Özne Nesne Eylem Varoluşsal (1) tümce
ÖNE_{var2}	: Özne Nesne Eylem Varoluşsal (2) tümce
ÖTE	: Özne Tümleç Eylem
ÖTE+	: Özne Tümleç Eylem (Genişleme)
ÖTE_{koş1}	: Özne Tümleç Eylem (Yalın) Koşaçlı (1) tümce
ÖNTE	: Özne Nesne Tümleç Eylem
ÖNTE+	: Özne Nesne Tümleç Eylem (Genişleme)
ÖTNE	: Özne Tümleç Nesne Eylem
ÖTNE+	: Özne Tümleç Nesne Eylem (Genişleme)
ÖTTE	: Özne Tümleç Tümleç Eylem
Sıralı_{aynı}	: Öznesi aynı olan sıralı tümce
Sıralı_{ayrı}	: Öznesi ayrı olan sıralı tümce
SS	: Soru Sözcüğü
SSX	: Soru sözcüğü arkasında eleman
TAM	: Tamlayan Eki
TÖE	: Tümleç Özne Eylem
TÖE+	: Tümleç Özne Eylem (Genişleme)
TÖE_{koş1}	: Tümleç Özne Eylem (Yalın) Koşaçlı (1) tümce
TÖE_{var1}	: Tümleç Özne Eylem Varoluşsal (1) tümce
TÖE_{var2}	: Tümleç Özne Eylem Varoluşsal (2) tümce
TÖNE	: Tümleç Özne Nesne Eylem
YÖN	: Yönelme durumu
Y_{ad}	: İç tümcesi ad tümceciği olan tümce
Y_{zarf}	: İç tümcesi zarf tümceciği olan tümce
Y_{sıf}	: İç tümcesi sıfat tümceciği olan tümce
Y_{ad 1}	: Birden fazla ad tümceciği içeren tümce
Y_{zarf 1}	: Birden fazla zarf tümceciği içeren tümce
XSS	: Soru sözcüğü önünde eleman
ZÖ	: Zarf Öbeği

GİRİŞ ve AMAÇ

Giriş

Çocuk, kendine özgü belirli bir kültür birikimine sahip bir toplum içine doğar. Doğduğu andan itibaren etkileşime girmekte olduğu toplumun ona sunduğu dil uyarılarını, duyuları ile algısal düzeyi doğrultusunda algılayıp yorumlamaya başlar. Toplum içerisinde kendini ifade edebilmesi, iletişim kurabilmesi için kullandığı konuşma dili önemli bir yer tutmaktadır. Bu iletişim şeklinin sağlıklı olabilmesi, dil gelişim sürecinin çocuk tarafından sağlıklı bir şekilde geçirilmesi ile doğru orantılıdır (Topbaş, 2005). Çocuğun sağlıklı ve üretken bir yetişkin olmaya yönelik gelişim göstergelerinin saptanması ve güvenilir bir şekilde ölçülmesi son derece önemlidir. Bu da yaşa bağlı değişimlerin ve aynı yaşta görülen bireysel farklılıkların incelendiği çalışmalarla mümkün olabilir. Dil gelişimi, erken yaşta ve herhangi bir eğitime gerek duymadan gerçekleşiyor olsa da, bireysel farklılıkların görüldüğü ve çeşitli etkenlere (işitme kaybı, çevresel etmenler, zihinsel engel vb.) bağlı olarak niceliksel ve niteliksel olarak farklılaşabildiği bir alandır, örneğin, işitme kaybı, dil edinimini olumsuz yönde etkileyen başlıca etkenlerden biridir (Tüfekçioğlu, 1989).

Doğuştan işitme kaybı olan çocukların dil gelişimlerinin, kaybın derecesi ile doğru orantılı olarak etkilendiği bildirilmektedir. T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu'ndan alınan 2000 yılı genel nüfus sayımı veri tabanı doğrultusunda ulaşılan sonuçlara göre işitme engelli sayısı toplam 89.043 olarak belirlenmiştir. Bu oran 2002 yılında yapılan, özrün türüne göre nüfus oranı verilerinde işitme engeline bağlı özür gurubunun, toplam nüfusun %0,37 olarak tespit edilmiştir. Bu oranın çok önemli bir bölümünün doğuştan işitme kayıplı olduğu varsayıldığında dil gelişimi olumsuz etkilenen pek çok çocuktan söz edilebilir.

Bununla birlikte son yıllarda, teknolojinin gelişmesi ile uygun kriterleri karşılayan işitme kayıplı çocuklara çok küçük yaşta koklear implant uygulanması ve takip eden rehabilitasyon aşamaları dil gelişimi açısından umut verici olmuştur. Ancak koklear implanttan sağlanacak olan faydanın tam olarak ne kadar olduğu

başlangıçta belli değildir, çünkü operasyon sonrasında çocuğun aldığı eğitim ve bireysel özellikler de devreye girmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalarda genel olarak varılan yargı ise şu şekildedir: Doğuştan işitme kaybı olan çocuklarda üç yaşından önce implant yapılması daha çok yarar sağlanmaktadır. Dili belirli ölçülerde edinen (post lingual) çocuklarda implant daha çok yarar sağlamaktadır. Çocuğun maruz kaldığı işitme kayıplı zaman ile implanttan sağlanacak yararın ise ters orantılı olduğu bildirilmektedir (Olds ve ark., 2004). Dolayısıyla, Kİ(koklear implant) olan çocuğun ilk yıllarda dil gelişim seyrinin takip edilmesi çok önem taşır; çünkü bu çocuklar dil gelişiminde gecikmeden ya da farklılıklardan doğabilecek bir desteğe gereksinim duyabilirler. Bu desteğin niteliğinin ne olacağı ise, dilin hangi alanlarında normal gelişim dışında bir seyir gösterdiğini belirlemekle başlar. Bu belirlemede, dünyada dil gelişimini ölçmek için standardize edilmiş norma dayalı testler, ölçüt bağımlı testler ya da informal dil analizi gibi çok çeşitli ölçme araçları kullanılmaktadır.

Ülkemizde bireysel olarak yapılmış betimsel nitelikli ya da küçük gruplu çalışmalar dışında dil gelişimini ayrıntılı değerlendirecek ya da dil gelişimini normlarla gösteren çalışmalar, standardize edilmiş testler çok az sayıdadır. Bu testlere örnek vermek gerekirse, sesletim ve sesbilgisi (fonolojik) gelişimini değerlendirmek için geliştirilmiş Türkçe Sesletim ve Sesbilgisi Testi-SST (Topbaş, 2004/5), Ankara Artikülasyon Testi-AAT (Ege, Acarlar ve Turan, 2005), alıcı ve ifade edici dil gelişimini ölçen Türkçe Erken Dil Gelişim Testi-TEDİL (Topbaş ve Güven, 2007), Türkçe Okul Çağı Dil Gelişim Testi-TODİL (Topbaş ve Güven, basımda), TİFALDİ (Türkçe İfade Edici ve Alıcı Dil Testi) (Güven ve Berument; 2009), Gazi Erken Çocukluk Tarama Testi (Temel ve ark, 2006), bir analiz yöntemi olan SALT (Systematic Analysis of Language Transcripts) (Acarlar ve ark., 2006), Peabody Resimli Sözcük Testi (Katz ve ark., 1974), Türkçe İletişim Davranışları Envanteri-TİGE (Aksu-Koç ve ark, basımda), Dilin Klinik Değerlendirilmesi-2 (Clinical Evaluation of Language Fundamentals-2) (Belgin ve Yalçınkaya, 2007), Okul Öncesi Dil Ölçeği-4 (Preschool Language Scale-4) (Belgin ve Yalçınkaya, 2007). Bu testler Türkçe alan yazın için önemli gelişmeler olmakla birlikte, çocuğun dilbilgisel gelişiminin tüm özelliklerini

ayrıntılı analiz imkanı sağlamamaktadır. Ayrıca, hem tipik gelişim gösteren hem de engel grubunda olan çocukların dilbilgisel gelişimlerini ayrıntılı analiz ile karşılaştırma olanağı sağlayacak ve terapi sürecindeki zorlukları azaltacak, yaş gruplarına göre uygun terapi yöntem ve planlarının belirlenmesine yol gösterici olacak niteliksel ölçeklere de gereksinim duyulmaktadır.

Yine dünya alan yazınına bakıldığında, dil edinim çalışmalarında en çok kullanılan yöntemlerden biri, çocuğun günlük etkinlikleri sırasındaki doğal konuşmasını belirli aralıklarla düzenli olarak kayda alıp dil edinimindeki gelişmeleri boylamsal olarak ya da aynı yaşta daha çok çocuğun doğal konuşmasını anlık olarak kayda alıp kesitsel olarak dil edinimindeki gelişmeleri incelemektir. Bu yöntem zahmet verici olmakla birlikte özellikle dil ediniminin başladığı erken dönemde dil gelişimi için önemli bir veri tabanı sağlamaktadır. Bununla birlikte, araştırmacılar doğal konuşma örneği toplama ve analizini kolaylaştırmak için de çeşitli yöntemler geliştirmişlerdir. Söz konusu analiz yöntemlerinden biri David Crystal tarafından 1976'da geliştirilen ve 1981'de revize edilen LARSP (Language Assesment Remediation and Screening Profile- *Dil Değerlendirme Sağaltım ve Tarama Envanteri*) envanteridir. Bu envanter tek sayfa halindedir. Tek sayfa içerisinde, envanterin analiz kriterlerine uygun şekilde alınan dil örneğinin farklı dilbilgisel özellikleri farklı bölümler halinde envantere kodlanabilmektedir. Envanter üç ana boyutta organize olmuş dile ait çok çeşitli bilgi içermektedir. Bu boyutlar, tümce yapısı ve işlevinin organizasyonu, dilbilgisel edinimin temel evreleri, terapist ve çocuk etkileşimi şeklinde envanter üzerinde bölünmüştür. Bu güne kadar envanter 12 dile uyarlanmıştır (Ball, 2012). Türkçe için LARSP uyarlama hakkı, 2009 yılında almıştır.

Bu çalışmanın amacı, diğer diller için geliştirilmiş olan LARSP envanterinin bir benzerini ana dili Türkçe olan çocukların dil gelişim düzeylerini betimlemek için uyarlamaktır. LARSP envanterinin uyarlanmasının ardından, envanter kullanılarak tipik gelişen çocuklar ile Kİ kullanıcısı çocukların dil özellikleri karşılaştırmalı olarak betimlenmiştir. Böylelikle, LARSP dil gelişim sorunu olan çocuklar için de kullanılabilir bir envanter olarak alana kazandırılmıştır.

Amaç

Bu tezin amacı, 09-67 ay arası anadili Türkçe olan çocukların geçtiği dilbilgisel gelişim evrelerini ortaya koymak için sistematik bir analiz envanterini (*Language Assessment, Remediation & Screening Profile-LARSP*) Türkçeye uyarlamak ve bu envanter aracılığıyla tipik gelişen çocuklar ile Kİ kullanıcısı çocukların dilbilgisel gelişimlerini karşılaştırmalı olarak betimlemektir.

Bu genel amaç doğrultusunda çalışmanın araştırma soruları niteliksel ve niceliksel analizleri içerir biçimde aşağıda sıralanmaktadır.

Niteliksel analiz:

1. TR-LARSP envanterinde 09-67 ay arası anadili Türkçe olan çocukların belirli yaş evrelerine göre kullandığı dilbilgisel yapıların dağılımı nasıldır?

Niceliksel analiz:

2. TR-LARSP envanterinde tipik gelişim gösteren çocukların kullandıkları tüm dilbilgisel yapıların belirli yaş evrelerine göre görülen oranları nasıldır?
3. TR-LARSP envanterinde tipik gelişim gösteren çocukların *gruplandırılmış dilbilgisel yapılarında* görülen oranları nasıldır?
4. Dilbilgisel yapıların türlerine göre gruplandırılarak oluşturulan *gruplandırılmış dilbilgisel yapıların* ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri nedir?
5. Tespit edilen tüm dilbilgisel yapılar içinde, en az 5 evrede görülen ve %50'nin üzerinde görülme sıklığı olan yapıların, ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri nedir?
6. Gruplandırılmış dilbilgisel yapılar, evre ve ay değişkeni ile karşılaştırıldığında aralarında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Niteliksel analiz:

7. TR-LARSP envanteri kullanılarak yapılan analize dayalı olarak 43-87 ay arası Kİ kullanıcısı çocukların kullandığı dilbilgisel yapılar nelerdir?

Niceliksel analiz:

8. Kİ kullanıcısı çocukların *gruplandırılmış dilbilgisel yapılarında* görülen oranları nasıldır?
9. Kİ kullanıcısı çocuklarda, TR-LARSP Envanteri kullanılarak tespit edilen dilbilgisel yapıların türlerine göre gruplandırılarak oluşturulan *gruplandırılmış*

dilbilgisel yapıların ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri nedir?

10. Kİ kullanıcısı çocuklarda, TR-LARSP Envanteri kullanılarak tespit edilen dilbilgisel yapıların türlerine göre gruplandırılarak oluşturulan *gruplandırılmış dilbilgisel yapılar* tipik gelişim gösteren çocuklardan farklılık göstermekte midir?

Önem

Türkçede çocukların dil gelişim süreçlerini betimleyen birçok çalışma olmakla birlikte, bu çalışmaların çoğu dilbilgisel edinim süreçlerinin farklı yönlerini yaş gruplarına göre boylamsal ya da kesitsel analizlerle ortaya koymuştur (Aksu-Koç ve Slobin, 1985; Savaşır, 1986; Ekmekçi, 1986, 1987; Topbaş, Maviş, Başal, 1997; Topbaş ve Özcan, 1997; Ege ve ark, 1998; Ekmekçi ve Can, 2000; Topbaş, 2007; Altan, 2009; Topbaş ve Cangökçe-Yaşar, 2010; Topbaş ve Cangökçe-Yaşar, 2012). Ege ve ark. (1998), yaptıkları çalışmada ortalama sözcük uzunluğunun Türkçe için kullanımını ortaya koymuşlardır. Ortalama sözcük uzunluğu, bir çocuğun bir sözcükte kaç biçimbirimi yan yana getirebilme kapasitesi olduğunu yani morfolojik gelişimini göstermektedir (Ege, 2011). Aksu-Koç (2010), Türkçede normal dil gelişimi üzerinde yapılan çalışmalardan oluşan bir derleme yayınlamıştır. Bu derleme uzun dönem dilbilgisel gelişim hakkındaki çalışmaları sunması açısından dil gelişimi üzerinde genel bir fikir sahibi olunmasını sağlamaktadır.

Her bir çalışma Türkçede dilbilgisel öğelerin edinim ve kullanım süreçleri hakkında alanyazına değerli bilgiler katmıştır. Ne var ki, dilbilgisel edinim sürecinde tüm dilbilgisel yapıları bir bütün olarak dokuzuncu aydan atmışyedinci aya kadar kesitsel ve boylamsal analizlerle gösteren bir envanter çalışmasına rastlanmamıştır.

Diğer taraftan, alanyazında koklear implantın dil gelişimi üzerindeki etkilerini betimleyen ve bu çocukların alıcı ve ifade edici dil gelişimlerini ortaya koyan birçok çalışma yer almaktadır (Flipsen ve Colvard, 2006; Ouellet ve Cohen,

1999). Türkiye’de günümüze kadar bu konuda yapılan çalışmalar sınırlı olmakla birlikte giderek hız kazanmaktadır (Tüfekçioğlu, 2010).

TR-LARSP envanterinin Kİ kullanıcısı çocuklara uygulanması sonucunda çocukların yaşa göre biçimbirimsel ve sözdizimsel gelişimleri ortaya konulacaktır. TR-LARSP envanteri aracılığı ile Türkçeden elde edilecek veriler, envanterin uyarlandığı diğer dillerdeki veriler ile karşılaştırmalı araştırmalar yapılmasına olanak sağlayacaktır.

Kİ kullanıcısı çocuklarda, dilbilgisel gecikmenin, çocuğun içinde bulunduğu ortam dahilinde değerlendirilerek tespit edilmesi ile çocuğun dilbilgisel gelişimine uygun terapi/egitim programlarının uygulanması için önlemler alınabilecektir. Dil bozukluğu bulunan ya da risk altında olan çocukların ve/veya farklı engel gruplarındaki çocukların tanınmasına destek olunacak ve mevcut dilbilgisel gecikmenin saptanması ile terapi/egitim programlarının uygulanmasına yardımcı olunabilecektir. Türkiye’de dil ve konuşma bozuklukları alanında uygulamalı olarak çalışan uzmanların çeşitli dilsel bozukluklar için kullanabileceği, değerlendirme/tanı/terapi programı amaçlı yaş evrelerine göre analiz edilmiş dilbilgisel bir profil ortaya çıkacaktır.

Ayrıca belirlenen hedefe ulaşılırken, ülkemizde dil ve konuşma bozuklukları alanının önemli ihtiyaçlarını karşılayacak ulusal çıkarlarımız da gözetilmektedir. Dil ve konuşma bozuklukları, dil edinim araştırmaları ve klinik dilbilim alanları çocukların dilbilimsel yetilerinin gelişimlerini ve gelişim sırasında ortaya çıkan gecikme ve sapmaları kuramsal ve uygulamaya dayalı olarak araştırır, inceler ve güçlüklerin en aza indirgenmesi ve/veya giderilmesine yönelik çözüm üretir. Günümüz araştırmacıları dil bozukluğu olan çocukların erken ayırt edilmesi, erken terapi ve özel eğitim hizmetlerinden yararlanabilmesi için bilimsel dayanaklı uygulamaların (evidence-based practice) önemini vurgulamaktadır. Dolayısıyla, çocuğun konuşmasının doğrudan gözlemine ek olarak, diğer bir yöntem de çocuğun özgül dilbilgisel yetisini betimleyecek ayrıntılı bölümleri içeren uygun kurulumlar yaratmaktır. Bu doğrultuda ortaya çıkacak TR-LARSP

envanterinin hem bilimsel araştırma açısından hem de terapötik açıdan ülkeye yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu alışma, Anadolu Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında Doktora Tez Projesi olarak kabul edilmiştir.

KAYNAK BİLGİSİ

LARSP, çocuğun tipik dil gelişiminin farklı evrelerinde gözlenen dilbilgisel özellikleri bir envanter üzerinde betimleyen bir çizelgedir (Şekil 2.1). İlk olarak 1976 yılında Crystal, Fletcher ve Garman tarafından oluşturulmuştur. Envanter iki bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler dilbilgisel gelişimin evreler halinde aktarıldığı gelişimsel bölüm ve terapist çocuk etkileşiminin yer aldığı bilgi bölümüdür. A, B, C ve D bölümleri terapist ve çocuk arasındaki etkileşimi kodlamakta kullanılırken, bu bölümün altında aylara bölünmüş kısım ise dilbilgisel gelişimin kodlandığı bölümdür (Crystal, 1982). Aşağıda yer alan bölümde LARSP envanteri ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

LARSP

Envanterin A, B, C, D kodlamalı bilgi alma amaçlı tasarlanmış ilk bölümü hem zaman kazanmayı sağlamakta hem de veri toplama aşaması hakkında bilgi vermektedir. Terapist ve çocuk arasında nasıl bir etkileşim olduğunu, çocuktan toplanan verinin niteliğini gösteren bir bölümdür. Çocuğun cevaplarının yapısal hataları, eksiltili tümceleri burada kodlanmaktadır.

Envanterin 7 evreden oluşan ikinci kısmı gelişimsel bölümüdür. Evreler yaşa göre gruplanarak, 09 aydan başlamakta ve 72 ayın üstüne kadar sürmektedir. Dilbilgisel edinimin temel evreleri dikey olarak sol tarafta görülmektedir. Evreler kendi içerisinde yapısal bir organizasyona sahiptir. Bu organizasyon; tümce, tümcecik, öbek ve sözcük türü şeklinde ilerlemektedir (Crystal, Fletcher ve Garman, 1976). Bu şekilde yapılan bir analiz klinisyenin çocuğun ürettiği ve üretmediği yapıları rahatça görmesini sağlamaktadır. Tümce yapısı ve işlevindeki temel organizasyon farklı başlıklar altında yatay olarak envanterde yer almaktadır. (Ball, 2012).

Özellikle gelişimsel bölümde ortaya çıkan bulgular çocuğun dilbilgisel düzeyinin hangi yaş evresinde olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda, çocuğun edinmesi gereken yapıların hangilerini edinmediği ya da hangi yapılarda ilerde olduğu

gözlenebilmektedir. Ayrıca dil gecikmesi olan çocuklardan toplanan veriler tipik gelişim gösteren grubun verileri ile karşılaştırılarak yorumlanabilmektedir. Aşağıda profilin İngilizce için düzenlenmiş orijinal hali yer almaktadır.

Name	Age	Sample date	Type
A Unanalysed		Problematic	
1 Unintelligible	2 Symbolic Noise	3 Deviant	1 Incomplete 2 Ambiguous 3 Stereotypes
B Responses		Normal Response	
Stimulus Type		Abnormal	
Totals		Major	
Repetitions		Elliptical	
1		2	
3+		Reduced	
Full		Minor	
Structural		∅	
Problems			
Questions			
Others			
C Spontaneous			
D Reactions			
General		Structural	
∅		Other	
Problems			
Stage I (0;9-1;6)			
Minor		Responses	
Vocatives		Other	
Problems			
Major		Comm.	
Quest.		Statement	
'V'		'Q'	
'V'		'N'	
Other		Problems	
Stage II (1;6-2;0)			
Conn.		Clause	
Phrase		Word	
VX		QX	
SV		AX	
SO		VO	
SC		VC	
Neg X		Other	
DN		VV	
Adj N		V part	
NN		Int X	
PrN		Other	
-ing			
pl			
Stage III (2;0-2;6)			
X + S:NP		X + V:VP	
X + C:NP		X + O:NP	
X + A:AP			
VXY		QXY	
SVC		VCA	
SVO		VOA	
VS(X)		SVA	
VO _a O _i		Pr DN	
Other		Other	
D Adj N		Cop	
Adj Adj N		Aux ₀ ^M	
-ed			
-en			
3s			
gen			
Stage IV (2;6-3;0)			
XY + S:NP		XY + V:VP	
XY + C:NP		XY + O:NP	
XY + A:AP			
+ S		QVS	
QXY Y' +		SVOA	
Other		AA XY	
NP Pr NP		Neg V	
Pr D Adj N		Neg X	
c X		2 Aux	
Xc X		Other	
n't			
'cop			
'aux			
Stage V (3;0-3;6)			
and		Coord.	
c		Other	
s		Subord. A	
Other		Comparative	
1		1 +	
1		1 +	
S		C	
O			
Postmod. clause		1 +	
-est			
-er			
-ly			
Stage VI (3;6-4;6)			
NP		VP	
Clause		Conn.	
Clause		Phrase	
Word			
Initiator		Complex	
Passive		and	
∅		Element	
D		Pr	
Pron ⁿ		Aux ^M	
Aux ^O		Cop	
N		V	
irreg			
Coord.		Complement.	
c		=	
D ∅		Pr ∅	
reg			
how		Concord	
what		D =	
Pr =			
∅			
Other		Ambiguous	
Stage VII (4;6+)			
Discourse		Syntactic Comprehension	
A Connectivity		it	
Comment Clause		there	
Emphatic Order		Other	
Style			
Total No. Sentences		Mean No. Sentences Per Turn	
		Mean Sentence Length	

© D. Crystal, P. Fletcher, M. Garman, 1981 revision, University of Reading

Şekil 2.1 LARSP Envanteri

LARSP ile İlgili Önceden Yapılmış Çalışmalar

LARSP profili günümüze kadar alan yazında Türkçe dahil 12 dile uyarlanmıştır. Bu uyarlamalar İrlandaca (Hickey, 1990), Farsça (Samadi ve Perkins, 1998), Galce (Ball, 1988), Flemenkçe (Bol ve Kuiken, 1980), Almanca (Clahsen ve Hansen, 2012), İbranice (Berman, Rom ve Hirsch, 1982), Fransızca (Tommerdahl, Maillart ve Parisse, 2012), İspanyolca (Codesio ve Mendoza, 2012), Mandarin (Jin ve ark., 2012), Frizye dili (Dijkstra ve Schlichting, 2012) ve Bengal dilidir (Stokes, 2012).

Ball (1988), Galce LARSP (LLARSP) uyarlamasında, yaşadığı en büyük sorunlardan birini, Galce için çocukların kapsamlı bir biçimde dilbilgisel edinimini betimleyen bir veri tabanı olmaması olarak belirtmiştir. Ayrıca Galce'nin çekimsel biçimbirimlerinin çok zengin olması da LARSP'ın uyarlanmasında zorluklar yaşanmasına neden olmuştur. Zengin biçimbirimsel yapı nedeni ile envanterin sözcük seviyesini içeren bölümü ayrı bir envanter olarak tasarlanmıştır.

Berman ve Lustingam (2012), İbranice için HARSP'ı uyarlamışlardır. 100 çocuk ile yaptıkları analizde, yetişkin-çocuk etkileşimi ile veri toplamışlardır. Çocukların yaş aralıkları 12-72 ay arasında değişmektedir. İbranicenin morfolojik yapısının çok ayrıntılı olması oluşturdukları envantere yansıtılmıştır. Tümce ve tümcecik analizleri ise majör yapıların farklı dilbilgisel ilişkileri içerecek şekilde nasıl organize olduğunu gösterir şekilde düzenlenmiştir. Sözcük düzeyinde ekler Evre II'de gözlenirken, öbek yapılar Evre III'den itibaren gözlenmektedir.

Clahsen ve Hansen (2012), LARSP'ı Almancaya COPROF adı ile uyarlamışlardır. Envanteri, LARSP' ta olduğu gibi, dilin sentaktik ve morfolojik özelliklerini içerecek şekilde düzenlenmiştir ve dilbilgisel analizin (sözcük, öbek ve tümce) farklı seviyelerini ayırabilmektedir. Böylelikle klinisyen ya da araştırmacı çocuğun sözcüklerini öge kombinasyonları ya da çekimsel kategori olarak analiz edebilmektedir. Araştırmacılar, dilbilgisel gelişimin yer aldığı bölümü iki ana bileşen şeklinde analiz etmişlerdir. Bu bileşenler sözcük/öbek yapı

ve tümce yapı analizi şeklindedir. Bölüm B’de “eksiltili” olarak nitelendirilen sözceler, sözcük/öbek düzeyine dahil edilmiştir. Bölüm B’de “Diğer” kategorisindeki tüm sözceler ise, sözcenin konumuna göre sözcük/öbek ya da tümce kategorisinde incelenmiştir. Farklı türde adlar (belirleyici olan ve olmayan gibi), eylemler, yardımcı eylemler, ve diğer eylem-benzeri yapılar, önekler, zarflar, bağlaçlar, özne-eylem uyum ekleri ve durum ekleri sözcük kategorisinde yer almaktadır. tümce kategorisinde ise, çocuğun konuşma sözcelerinin tümü dilbilgisel yapısı doğrultusunda analiz edilerek yerleştirilmiştir. Bu yapılar, özne, nesne, zarf, eylem türleri, sıfat, ayrılabilir önekli eylemler şeklindedir. Soru ve olumsuzluk, sentaktik yapıları spesifik olarak farklılık gösterdiği için ayrı olarak analiz edilmiştir.

Bol (2012), Flemenkçeyi LARSP’a GRAMAT adıyla uyarlamıştır. 12-48 ay arası 42 çocukla yapılan ve 6 evrenin analiz edildiği çalışmada, diğer tüm LARSP uyarlama çalışmalarında olduğu gibi sadece dilbilgisel gelişim bölümü sunulmuştur. Evre I’de herhangi bir yapı sunulmazken, Evre II’den itibaren tümce öbek ve sözcük kısımları gözlenmektedir. Dilin yapısına bağlı olarak, sözcük bölümü çok ayrıntı içermemekle beraber Evre III’te dört ögeli (ÖETT) tümceler, Evre IV’te ise daha önce görülmemiş iki ögeli tümceler (NT) dikkati çekmektedir.

Stokes (2012), 18-48 ay arası 30 çocukla yaptığı çalışma ile, Sylheti’nin LARSP envanterine uyarlanmasını gerçekleştirmiştir. Bengali, Bangladeş’in resmi dilidir. Sylheti ise, Sylhet bölgesinde yaşayan insanların konuştuğu genellikle yazılı olarak kullanılmayan bölgesel bir türdür. Bengali ile Sylheti arasında sözdizim, sözlükçe ve sesbilgisi açısından farklılıklar mevcuttur. İngilizce ve Bengali arasındaki farklılıklar nedeniyle envanterin içeriği de farklılaşmıştır. Tümce düzeyinde ÖNE (özne-nesne-eylem) yapısı kullanılmıştır. Öbek düzeyinde “post” sözcüğü sonekler için kullanılmıştır. Ayrıca belirleyiciler zorunlu kategorik bir özellik olarak belirtilmemiştir. Sözcük seviyesinde ise zaman, kişi, iyelik ve yer, son eklerle belirtilmiştir.

Hickey (1990), LARSP envanterini anadili İrlandaca olan 4 çocuktan boylamsal veri toplayarak İrlandacaya uyarlamıştır. Ortaya çıkan envanterin, İrce konuşan çocuklarla çalışan dil ve konuşma terapistlerine ulaştırılması ve terapistlerden alınacak geri dönütün önemi üzerinde durmuştur. Yapılan uyarlamanın daha çok çocuk ile yapılmasının daha ayrıntılı sonuç sağlayacağını belirtmiştir.

Samadi ve Perkins (1998), anadili Farsça olan 20 ile 40 aylar arasında, üç çocuktan boylamsal olarak topladığı verilerinin analizi ile envanteri Farsça'ya uyarlamıştır. Envanter, çalışma verilerinin az olması nedeni ile LARSP'ın sadece beşinci evreye kadar analizini içermektedir. Yazar, envanterin tüm ayrıntıları ile kullanılabilmesi ve gelişimsel yapıyı daha iyi aktarabilmesi için daha çok çocuk ile çalışılması gerektiğini söylemektedir. Diğer uyarlama çalışmalarında olduğu gibi, envanterin ülke genelinde dil ve konuşma terapistlerine dağıtılarak hem klinik anlamda destek sağlaması hem de ileriye dönük çalışmalarda geri dönüt alınması planlanmıştır.

Dijkstra ve Schlichting (2012), LARSP'ın Frizye dili için uyarlamasını F-TARSP olarak yapmışlardır. Frizye dili Hollandanın kuzey bölgesinde konuşulan bir dildir. Frizye dili konuşan çocuklar ikidilli olarak yetişmektedir. Böylelikle Flemenkçeyi de çok erken dönemde edinmektedirler. Frizye, Flemenkçeye çok benzemektedir. Bu nedenle F-TARSP bölgedeki dil ve konuşma terapistleri için çok önem taşımaktadır. Çünkü Frizye dili için tanı amaçlı değerlendirme araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmanın deseni LARSP'ın Flemenkçe versiyonu ile aynı, kesitsel bir çalışmadır. 21-50 ay arası 100 çocuktan veri toplamışlardır. Frizye dili konuşucusu çocuklar ikidilli büyüdüğü için dil örneklerinin Flemenkçeden izler taşıması beklendik bir durum olarak görülmüştür. Bu iki dil tümce yapı düzeyinde pek farklılık göstermemektedir. Analizlerdeki tüm Flemenkçe tümceler ve Friz-Flemenkçe tümceler analize dahil edilmiştir. Aynı şekilde hangi dil olursa olsun tüm öbekler, öbek sütununa yerleştirilmiştir. Morfolojik yapılar (Frizce morfemle çekimlenen) sözcük sütununa yazılmıştır. Sözcük kökünün Frizce ya da Flemenkçe olması dikkate

alınmamıştır. Sadece Flemenkçe bağlaçlar, adılar ve morfolojik son ekler envantere yerleştirilmemiştir.

Jin, Oh ve Razak (2012) yaptıkları çalışmada 12-83 ay arası 130 Mandarin dili konuşucusu çocuktan topladıkları spontan konuşma verileri ile C-LARSP'ı oluşturmuşlardır. Verileri, daha önce yapılan vaka çalışmalarından, deneylerden ve kendilerine başvuru yapanların çocuklarından toplamışlardır. Araştırmacılar veri toplama işleminde, ses-video kaydı, gözlem, not alma yöntemlerini kullanmışlardır. Veri toplama aşamasında, araştırmacı bir veri toplama kiti (oyuncaklar, resimli kitaplar, bilgi formu) hazırlamıştır. Bu aşamada kullanılan materyallerin kültürel olarak uygun olması gerektiğini belirtmişlerdir. LARSP'ın C-LARSP'a uyarlanması aşamasında dil temelli olmadığı için ABCD bölümleri aynen aktarılmış, sadece dilbilgisel gelişim kısmı uyarlanmıştır. Uyarlama aşamasında her bir evrede yer alan eleman sayısı farklılık gösterdiği noktada, farklılıklar envantere dahil edilmiştir (Örn: Evre I: 1 elemanlı dönem olarak tanıtılır. Fakat bu dönemde 2 elemanın yan yana olduğu tümcelerin olduğu diller görülebilir). Envanterden birkaç örnek vermek gerekirse; Evre I'de çocukların soru sözcüğü kullanmadığını, artan ezgi kullanarak tümceye anlatmak istedikleri anlamı kattıklarını belirtmektedirler. Bir başka bulgu ise bu evrede çocukların seslem tekrarı yapmalarıdır (Örn: ma-ma: anne; che che:araba). Bu durumun Evre II'de de devam ettiğini söylemektedirler. Evre III'te dört ögeli tümce yapıları ve kompleks öbek yapılar görülmektedir. Yazarlar, Mandarin dilinin tüm özelliklerini envantere aktaramadıklarını belirtmektedirler. Ayrıca dillerinde görülen bazı yapıların çocuklar tarafından üretilmediğini ve bu duruma her hangi bir açıklama getiremediklerini söylemektedirler.

LARSP'ın Fransızca versiyonu Bol ve Kuinken'in (1980) Flemenkçe için yaptığı uyarlamasının metodolojisine benzer olarak gerçekleştirilmiştir. Bu uyarlamada, dil gelişim evrelerini kronolojik olarak yaşlarla ilişkilendirmişlerdir. Bunu yaparken bir yapının envantere yer alabilmesi için iki kriter göz önünde bulundurulmuştur. Birincisi, bir yapının belirli bir evrede yer alabilmesi için denek sayısının %50'si tarafından üretilmesi gerekmektedir. İkinci olarak, ilgili yapının frekansının

ortanca değerinin en az 1.0 olması gerekmektedir. Araştırmacılar, LARSP'ın Fransızca uyarlama sürecini altı basamakta aktarmaktadırlar. İlk olarak İngilizce ve Fransızca arasında ortak olan yapıları tespit edip, ortak olmayanları envanterden çıkarmışlardır. İkinci olarak, Fransızca için spesifik olan ve analizlerde olma potansiyeli yüksek olan yapılar envantere eklenmiştir (örn: morfolojik yapılar). Üçüncü olarak, yazar tarafından potansiyel morfosentaktik yapıları içeren bilgisayar programı geliştirilmiştir. Dördüncü basamakta Le Normand (1986) tarafından oluşturulan geniş çaptaki dil verileri kullanılarak bilgisayar programı, potansiyel yapıların sayılması ve tanımlanması açısından değerlendirilmiştir. Bu veri tabanı 24-48 ay arası çocukların kayıtlarını içermektedir. 18-21 ay arası çocukların kayıtları başka bir çalışmadan (Vial, ve Dumez, 2010) eklenmiştir. Toplamda 316 kayıt yer almaktadır. Beşinci basamakta, bilgisayar programının hassasiyet kontrolleri yapılmıştır. %5'e yakın bir hata payı tespit edilmiştir. Herhangi bir hataya rastlandığında 3.basamağa geri dönmüş, gerekli kontroller yapılarak basamaklar tekrarlanmıştır. Altıncı basamakta Bol ve Kunigen'in kullandıkları %50 kriteri sonucunda envantere yer alan yapıların istatistiksel olarak evreler arasında fazla değişiklik göstermediğini gördüklerinde, bu barajı %30'a düşürmüşlerdir. F-LARSP envanterine sadece oluşturdukları bilgisayar programı tarafından tespit edilebilen yapıları yerleştirmişlerdir. Çalışmanın tartışma bölümünde, bir yapının az sayıda çocuk tarafından üretilmesinin envantere yer almasını engellediğini belirtmişlerdir. Bu nedenle, envanter bireysel farklılıkları belirtmemektedir. Ayrıca, belirli dil bozukluklarının karakteristiği ile ilgili önemli ipuçları vermemektedir. Bu yönlerden bakıldığında, bilgisayar programının eksik yönlerde geliştirilerek, ileriye yönelik çalışmalar planlanmaktadır (Parisse, Maillart ve Tommerdahl, 2012).

LARSP'ın İspanyolca uyarlaması Codesio-Garcia ve ark. (2012) tarafından PERSL adıyla yapılmıştır. Çalışmanın deneklerini CHILDES (Spanish) veri tabanından aldıkları 18-83 ay arası 47 çocukla gerçekleştirmişlerdir. Evre bazında çocuk sayıları değişkenlik göstermektedir. Tartışma bölümünde envanteri hala geliştirmekte olduklarını belirtmişlerdir. Evre VII henüz envantere eklenmemiştir.

LARSP dil sorunu olan bireylerin dil gelişim düzeylerini değerlendirme amaçlı olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Örneğin, Bamford ve Mentz (1979) yaptıkları çalışmada, 263 işitme engelli çocuk üzerinde LARSP profili kullanarak topladıkları dil örneklemini analiz etmişlerdir. Bu analiz sonucunda, çocukların dilinde sözcük ve öbek seviyesinde eksiklikler tespit etmişlerdir. Türkçeye baktığımızda, yapıların seviyeleri ilerledikçe gözlenen hataların da arttığı söylenmektedir. (akt:Tüfekçioğlu, 2010).

Yapılan uyarlamalarda vurgulanan temel nokta, envanterin geliştirilmesinde gelişimsel bilginin, dilbilgisel yapıların edinimsel zamanlarını belirlemede çok önem taşıyor olmasıdır. Bu nedenle, LARSP ile ilgili yapılan tüm çalışmalar daha çok çocuk ile çalışma yapılmasını önermektedir. Edinimsel sıra değişirse bile, edinim zamanlarının doğru bir şekilde belirlenmesinin daha fazla verinin analiz edilmesi ile olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle LARSP envanterinin Türkçeye uyarlanmasında veri tabanı geniş tutulmuştur.

Türkiye’de Dilbilgisel Edinim ile İlgili Çalışmaların Kısa Özeti

Türkçe yapısal olarak sondan eklemlenmeli bir dildir. Doğal sözcük sıralanışı ise Özne-Nesne-Eylemdir. Bu sıralanış, konuşucunun ileticeği mesajın içeriğine bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Temel dilbilgisel ilişkilerin ifadesi eylemler ve adlar üzerindeki çekim eklerine bağlıdır. Anlam ve sözdizimsel ilişkiler son ek biçiminde biçimbirimlerle belirtilmektedir. Örneğin, tümcedeki öğelerin görevlerini sözcük sırası yerine sonekler belirlemektedir. Bu nedenlerden ötürü Türkçede çok sayıda bağlı biçimbirim mevcuttur(Ege, 2011).

Aksu-Koç (2010), Türkçede normal dil gelişimi üzerine günümüze kadar gelen çalışmalardan yaptığı derlemede Türkçenin yapısını özetlemiştir. Biçimbirimler, sentaktik yapıya eşlik eden son ekler, çekim ekleri, ilgeçler, gösterme ekleri, sayı bildiren ekler, tamlayan durumları, sıfat yapan ekler, bağlaçlı yan tümceler olarak sıralanabilir.

Türkçenin tümce içindeki öge değişimi esnektir. Soneklerin, sözcüğün tümcedeki işlevini belirlemesi sayesinde farklı öge dizilişleri de anlamlı olabilmektedir. Tümce içindeki sözcük sıralanışının esnekliğinin aksine, soneklerin sıraları sabittir. Eylemler, çatı, olumsuzluk, kip, görünüş, zaman, kişi ve sayı eklerini alabilirler. Adlar, adıllar, soru sözcükleri, eylemlerin ve sıfatların ad biçimleri sayı, durum ya da tamlayan eki alabilir. Kişi ve çoğul ekleri yüklem üzerine eklendiği için, tipik olarak özne konumundaki adlar silinmektedir. Sözcenin bağlamına göre nesne konumundaki adlar da silinebilmektedir (Aksu Koç, 2010).

Her dilde bazı dilbilgisel yapılar diğerlerinden daha önce ve daha kolay edinilmektedir (Aksu-Koç ve Slobin 1985; Aksu-Koç ve ark., 2007; Topbaş, 2011). Dillerin yapısal ve işlevsel nitelikleri ile sosyal, bilişsel ve bilgi işleme süreçlerinin etkileşimi dilin edinimini kolaylaştırmakta ya da geciktirmektedir. Bununla beraber, dil gelişimi erken yaşta ve herhangi bir eğitime ihtiyaç duyulmadan gerçekleşmektedir.

Türkçenin edinimi üzerine yapılan çalışmalardan yola çıkarak bir edinim sırası çıkardığımızda basit yapılar öncelikli olarak gözlenmektedir. Geleneksel olarak erken yaşlardan itibaren dil ediniminin alıcı ve/veya ifade edici boyutu, sesbilgisel gelişim, sözcük dağarcığı gelişimi, dilbilgisel gelişim (biçimbilgisi ve sözdizimi) ve edimsel gelişim alanlarında incelenmektedir. Ancak her dilin belirli bir yapısı ve kurallar bütünü vardır. Bu kurallar bütünü dilden dile farklılık göstermektedir. Bazı dillerde ise, tümcenin anlamı, sözcüklere ulanan vurgu ve tonlamalarla belirtilir. Fakat bütün dillerin tümceyi oluşturan sözcükler arasındaki yapısal ilişkiyi belirleyecek kuralları, özne eylem ya da tümleci ayırt edecek özellikleri, eylem zamanları, çoğul anlamları, çekim ekleri, konuşmada kullandıkları sesleri vardır. Bu ortak özellikler, dil evrenselleri olarak adlandırılmakta, öğrenme ve öğretme yolu ile ortaya çıkmamaktadır (Maviş, 2000). Bu nedenle, bir dilin tüm özellikleri ile ayrıntılı olarak tanımlanması, görünüş biçimlerinin betimlenmesi hem o dil içine doğan bireylerin dil edinimini ve bu süreçte meydana gelen problemlerin tanınması ve sağaltımında önem taşımakta hem de diller arası yapılacak çalışmalara ışık tutmaktadır. Örneğin, çocuklar yaklaşık 18 ay civarında

50 sözcük dağarcığına ulaşmaktadır. Çocukların içinde buldukları sosyal çevre çocukların hem sözcük dağarcığını hem de dilbilgisi gelişimini etkilemektedir. Bu dönemde sesbilgisi açısından bakıldığında, ünsüzler, ünlüler, seslem ve vurgu ediniminin de temelleri atılmaktadır (Topbaş, 2011). Bu aşamadan sonra ise sözcüklerin öğrenimi hızlı bir artış göstererek devam etmektedir.

Çocuklar bu edinim sürecinde aktif katılımcıdır. Sesbilgisi, sözdizimi, biçimbirim bilgisi, anlam bilgisi ve kullanım bilgisi çocukların dil kazanımı ve kullanımı bakımından birlikte işler. Bu gelişimi etkileyen herhangi bir olumsuz etken ortaya çıktığında dildeki gelişimde aksamalar, gecikmeler, problemler meydana çıkabilmektedir. Yapılacak bir sağaltım çalışmasında uygulanacak yöntemlerin ve tekniklerin belirlenmesi için, gelişimsel olarak dilbilgisel öğelerin bir bütün olarak analiz edilmesi gerekmektedir.

Alanyazında Türkçe'nin dilbilgisel özelliklerinin edinimini betimleyen pek çok çalışma bulunmaktadır (Savaşır, 1986; Ekmekçi, 1986, 1987; Topbaş, Maviş ve Başal, 1997; Topbaş ve Özcan, 1997; Ekmekçi ve Can, 2000; Maviş ve Ege, 2002; Altan, 2009; Aksu-Koç, 2010; Ege, 2010). Bu çalışmalar genel yapı itibarı ile dilde yer alan belirli dilbilgisel öğeleri dönemsel olarak inceleyerek edinim zamanlarını ve sıklıklarını ortaya koymaktadır.

Aksu-Koç ve Ketrez (2003¹), Ketrez, Aksu-Koç (2009), 12-36 ay arası 3 çocukta yaptıkları çalışmada eklerin edinim sırasına bakmışlardır. Çalışmanın sonucunda, eylemlere ve adlara gelen eklerin eş zamanlı olarak ortaya çıktığını söylemektedirler. Eylem çekiminde ilk edinilen ekin *-DI* (18. ay) olduğunu söylemektedirler. Sonrasında ise sırasıyla, *-Iyor*, *-A* (19. ay), *-AcAK*, *-mİş*, *-Ir* (20. ay) olduğunu söylemektedirler. Ad çekiminde ise edinim sırasını, belirtme durumu (18. ay), 1. ve 2. tekil kişi, olumsuzluk eki (18. ay), yönelme, kalma, çıkma durumu, tamlayan ve iyelik ekleri (19. ay), araç ve çoğul ekleri (19. ay) olarak belirtmektedirler.

Ayrıca, dil gelişiminin ilk evresinde çocukların üretimlerinde kategorik özellikler bulunmadığını söylemektedirler. Kategorik ayrılaşmanın 16.aydan itibaren başladığını, adların ve eylemlerin eş zamanlı olarak edinildiğini belirtmektedirler (Aksu-Koç ve Ketrez, 2003²). Bu ayrılaşmayı detaylandırmak gerekirse; çekimsel gelişimi üç fazda incelemişlerdir. Bu fazlar sırasıyla, premorfoloji, proto-morfoloji ve morfoloji proper olarak adlandırılmaktadır. Premorfoloji fazında hem eylem hem ad için çekim eklerinin herhangi bir üretkenlik içermediğini söylemektedirler. Örneğin, “da:at” (kağıt) sözcüğü hem kağıt istemek için hem de resim çizme isteğini belirtmek için kullanılabilir. Benzer olarak “at-tı” sözcüğü de hem “atmak” eylemi yerine hem de “top” yerine kullanılabilir. Bu nedenle yazar, bulguların İngilizcenin ediniminde olduğu gibi Türkçe ediniminde de çocukların da kategori öncesi bir dönemden geçtiklerinin kanıtı olduğunu söylemektedir (Aksu-Koç, 2010).

Anadili olarak Türkçenin ediniminde 1-3 yaş arası üç çocuktan toplanan veriler ile yapılan bir çalışmada, çocukların farklı gelişim hızları göstermesine rağmen, tutarlı bir edinim sırası olduğu gözlenmiştir. Bu çalışmanın sonucunda, *-I* belirtme durum eki ve *-DI* zaman eki ilk edinilen ekler olarak betimlenmiştir (Aksu-Koç ve Ketrez; 2003). Ayrıca *-E* yönelme durum ekinin de ilk edinilen ekler arasında olduğu belirtilmiştir (Topbaş ve ark., 1997; Sofu, 1991). Ad ve eylem ekleri çok erken yaşta öğrenilirken (Topbaş, Maviş, Başal, 1997; Topbaş ve Özcan, 1997; Aksu-Koç ve Slobin, 1985), karmaşık dilbilgisel yapılardan bazılarının (örneğin, nedensellik belirten bağlaçlar, *-Inca*, *-Arken*) 2-4 yaşlarında (Özcan ve Topbaş, 1996), bazılarının ise (örneğin, yapısal açıdan birden fazla yan tümce veya sıralı ad öbeği içeren tümceler, anlamsal açıdan ise kıyaslama yapıları ve kiplik içeren tümceler) 5 yaş ya da daha geç yaşlarda edinildiği görülmektedir (Aksu-Koç, Taylan ve Berkman, 2002; Aksu-Koç, 1994; Özcan ve Topbaş, 2000).

Maviş ve Ege (2002), yaptıkları çalışmada 2;0-5;7 yaş arası çocuklarda edilgen, ettirgen, işteş ve dönüşlü yapıları oluşturan biçimbirimlerin edinimini enlemesine incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda edilgen ve işteş eklerinin 24. ayda,

dönüflü yapıların 28. ayda, ettirgen yapıların ise 33. ayda görüldüğünü belirtmişlerdir.

Topbaş ve Özcan (1997), yaptıkları çalışmada, anadili Türkçe olan tipik gelişim gösteren ve dil sorunu olan özel eğitim gereksinimi çocukların anlatılarında bağlayıcı ve bağlaçların kullanımını yaşlara göre belirlemek ve iki grup arasında bağlayıcı ve bağlaçların kullanımı bakımından farklılık olup olmadığını araştırmışlardır. Araştırmada Banguoğlu (1986) ve Özel ve Atabay'ın (1976) sınıflandırmaları temel alınarak Tablo 1'de yer alan bağlayıcı ve bağlaçların kullanımı irdelenmiştir. Çalışmanın tipik gelişim gösteren çocuk grubunu 3,5 ve 7 yaş olmak üzere her bir grupta 10'ar çocuktan toplam 30 çocuk oluşturmaktadır. Özel eğitim gerektiren çocuk grubu ise, 8,5 ve 11 yaşlarında toplam 18 çocuktan oluşturmaktadır. 10 yetişkin ise kontrol grubunu oluşturmaktadır.

Tablo 2.1. Anlatılarda Bağlaç Kullanımı

sıralama bağlacı: <i>ve</i>
zaman bağlayıcı ve bağlaçları: <i>-Ip, ErEn, -mEdEn, mEdEn önce, -IncE, -dİğIndE, -dİğI zaman</i>
ayırtlama bildiren bağlaçlar: <i>veya, ya da</i>
karşıtlık bildiren bağlaçlar: <i>ama, fakat</i>
açıklama bildiren bağlaçlar: <i>yani, öyle, demek ki</i>
neden-sonuç ilişkisi bildiren bağlaçlar ve bağlayıcılar: <i>ki, için, çünkü, bu sebeple, bu yüzden, -dİğI için, -sIn diye, -mEk için, -dEn dolayı, -E göre</i>
durum bildiren bağlaçlar: <i>-ErEk, -E..E</i>

Çalışmanın sonucunda, bağlaç kullanımının yaşla birlikte geliştiği ve özellikle 5 yaştan itibaren artış gösterdiği gözlenmiştir. Her iki grubun da en çok kullandığı bağlaçlar zaman bağlaçlarıdır. 5 yaşında en sık kullanılan bağlaçların *ama* ve *fakat* olduğunu belirtmişlerdir. Neden-sonuç ilişkisi, 7 yaşından sonra bağlaç ve bağlayıcıları kullanarak ifade edilmeye başlanmaktadır. *Ve* bağlacına 7 yaşından sonra rastlanmıştır. Erişkinlerin kullanımı ise sırasıyla; zaman, sıralama, neden-sonuç, karşıtlık, durum bağlaçları şeklindedir. Gruplarda ayırtlama ve açıklama bağlaçlarına rastlanmamıştır.

Türkçede adil kullanımı ile ilgili yapılan çalışmalara baktığımızda, Enç (1986), eylem sonuna gelen uyum ekleri nedeni ile adil kullanımının seçimlik olduğunu belirtmektedir.

Özcan ve Topbaş (1996), yaptıkları çalışmada, adil kullanım sıklığı bakımından tipik gelişim gösteren ve özel alt sınıf öğrencileri arasındaki farka bakmışlardır. Çalışmanın sonucunda, her iki grup arasında fark bulunamamış ancak özne ve nesne durumunda adılar ile özne ve nesne konumunda belirgin adil ve gizli nesne kullanımında özel alt sınıf öğrencilerinin ileriki yaşlarına rağmen performans düzeylerinin tipik gelişim gösteren çocuklara kıyasla çok daha yetersiz olduğunu ve geç geliştiği gözlemlenmiştir.

2-4 yaş arası çocuklar, adıları karşılaştırma ve pekiştirme yapmak için başta ya da sonda tekrar kullanabilmelerine rağmen, yetişkin dilinde olduğu gibi kullanılmaktadırlar (Slobin ve Talay, 1984).

İlgi tümceciklerinin (relative clause) edinimi ile ilgili yapılan bir çok çalışma bu yapıların geç dönemde edinildiğini göstermektedir. İngilizcede özne konumundaki ilgi tümceciklerinin anlaşılması ve üretilmesi, nesne konumundaki ilgi tümceciklerine göre daha kolay gerçekleşmektedir (Diesel ve Tomasello, 2005).

Özge, Marinis ve Zeyrek (2010), öğelerin tersine çevrilebilir (reversible) ve tersine çevrilemez özne ve nesne alan ilgi tümceciklerinin 5-8 yaş arası tek dilli çocuklarda, yetişkinlerden oluşan bir kontrol grubuyla karşılaştırmalı olarak anlaşılabilirliğini araştırmışlardır. Yetişkinler tüm birimlerde tavan yapmıştır. Fakat çocuklar, sadece öğelerin yer değiştiremediği özne ve nesne ilgi tümceciklerinde hata yapmamışlardır. Öğelerin tersine çevrilebilir ilgi tümceciklerinde ise, özne alan ilgi tümceciklerinde nesne alanlara göre daha başarılı olmuşlardır.

Ekmekçi (1990), 3-6 yaş arası çocuklarda ilgi tümceciklerinin edinimini araştırmıştır. Yaş ve edinim arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. 3,4 ve 5 yaşlarında nesne konumundaki ilgi tümceciklerinde daha

başarılı olduklarını; 6 yaş grubunda ise tüm tümce gruplarında başarılı olduklarını söylemektedir. Ayrıca çocuklar özne konumundaki ilgi tümceciklerinde, nesne konumundaki ilgi tümceciklerine göre daha başarılı olmuşlardır.

Ekmekçi (1986); Ekmekçi ve Can (2000), 19-28 ay arası çocuklarda, Türkçenin baş sonlu olma özelliğinin erken farkındalığını çalışmışlardır. Ad öbeklerinde niteleyici, baş olan adın önünde yer almaktadır. Çalışmanın sonucunda, 20. ayda kurallı bir şekilde ad öbeklerinde baş kullanımı olduğunu tespit etmişlerdir. (örn: ad+ad= tuvalet sabunu). Ayrıca ilgi tümceciklerini 27. ayda görmüşlerdir (ilgi tümcecigi+ad=ağla-yan bebek). Tümleyenler ise hem eylem öbeklerinde hem de eklenti öbeklerde eylemin önünde yer almaktadır (örn: gürültü yap-acam (25. ay), elin-den ye-di (23. ay)).

Turan (2000-2001), Türkçe’de geçişli eylemler açık nesne ile kurulmadığında, boş nesne kullanılabildiğini söylemektedir. Ayrıca, Türkçe’de boş nesnelere tek bir grup şeklinde olmadığını, 3 ayrı kategoride görülebileceğini söylemektedir. Bu kategorileri belirsiz boş nesnelere (Örn: bir *bank* aradı), belirli boş nesnelere (Örn: ve 0 mektebe yollardı), genelleştirici boş nesnelere (Örn: bu ilaç 0 uyutur) olarak tanımlamaktadır.

İngilizceye benzer olarak, Türk çocukları da özne alan ilgi tümceciklerini nesne alan ilgi tümceciklerine göre anlamada daha doğru sonuçlar göstermişlerdir. Nesne alan ilgi tümceciklerinde gelişimsel bir etkinin olduğu (Örn: yaşla beraber doğruluğun artması) fakat özne alan ilgi tümceciklerinde böyle bir etkinin olmadığı gözlenmiştir. Bu durum, özne alan ilgi tümceciklerinin nesne alanlardan daha önce edinildiğini göstermektedir. Bu sonuç, Türkçede ilgi tümceciklerinin edinimi üzerine yapılan çoğu çalışma ile aynı doğrultudadır (Özcan, 1997; Ekmekçi, 1990).

Topbaş, Maviş ve Başal (1997) tarafından yapılan çalışmada, 15-72 ay arası 66 çocuğun dili biçimbirimsel açıdan analiz edilmiştir. 66 çocuk, 6 aylık periyodlarla 10 gruba ayrılmıştır. Erken dönem edinimi ve yalın durum morfolojisini

göstermek için en küçük ay grubu 3 aylık periyoddan oluşmaktadır. Çalışmanın sonucunda yönelme ve belirtme durum eklerinin 15 aylıkken edinildiği gözlenmiştir. Fakat yönelme ekinin belirtme ekine göre daha önce edinildiği belirtilmektedir. Tüm durum eklerinin ediniminin 23 ayda tamamlandığını söylemişlerdir. Çıkma durumu ve (-ile) ilgeçinin edinim zamanları bireysel farklılıklar göstermektedir. Kompleks kullanımlarda ise, İYE+BEL, İYE+YÖN, eklerinin 15 aylıkken edinildiği gözlenmiştir. Aynı şekilde İYE+TAM uyumu da 15-16 aylık bebeklerde gözlenmektedir. İYE+KALMA ve İYE+ÇIKMA eklerinin kullanımı, kalma ve çıkma eklerinin düzgün bir şekilde ediniminden ve kullanımından yaklaşık bir ay sonra kullanılmaktadır. Çok erken dönemde tamlayan ekinin edinilmesi ve İYE+TAM uyumunun kullanılması bağlamsal faktörlerle açıklanmaktadır. Diğer bir deyişle, çocuklar erken dönemde durum eklerinin sadece dilbilgisel işlevlerini değil, söylem içindeki pragmatik işlevlerini de edinmektedirler. Örneğin, bağlam içinde özneyi belirtmek için adılların durum eki alması sentaktik olarak gereksiz olabilir. Fakat bu durum pragmatik amaçlı olarak kullanılabilir (Topbaş ve Özcan, 1996). Bu durum Türkçe konuşan çocuklarının bu farklı kullanımları çok erken dönemde edindiklerini, silme ve eklerin farklı kombinasyonlarda birleştirme işlemlerini uygun bir şekilde yaptıklarını göstermektedir.

Ege ve ark. (1998), yaptıkları çalışmada anadili Türkçe olan 17-59 ay arası 95 çocukta dil-ortalama sözce uzunluğu (OSU) ilişkisini incelemişlerdir. Ayrıca Türkçe bir veriden OSU hesaplamada uygulanacak kurallar, hesaplama yöntemi ve OSUdan yaşı, yaştan OSUyu kestirmeye yarayacak tablolar sunmuşlardır. Sonuç olarak, 17-59 ay arası çocukların yaşları ile OSU arasında güçlü bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Yaş arttıkça OSUda düzenli olarak artmaktadır. Böylece yaşı bilinen bir çocuktan kaç biçimbirim uzunluğunda ifadeler bekleneceği ya da kaç yaş düzeyinde performans gösterdiği saptanabilmektedir. Yazarların, OSU hakkındaki yorumu ise, Türkçe'nin sondan eklemeli bir dil olması nedeni ile OSUdaki artışın büyük bir olasılıkla biçimbirim kullanımındaki artışı gösterdiği şeklindedir. Çocuğun dil gelişimi değerlendirilirken bu durumun gerçekte böyle olup olmadığının ise ayrıntılı inceleme gerektirdiğini belirtmişlerdir.

Acarlar (2005), yaptığı uyarlama çalışmasında sistematik dil analizi yapan bir bilgisayar programı olan SALT'u Türkçe için uyarlamıştır. Bu program biçimbirim, sözcük, sözce ve söylem düzeyinde bir dizi standart analiz yapma olanağı sağlamaktadır. SALT programı bir çocuğun dilsel performansını farklı birimler arasında karşılaştırabildiği gibi, çocuklar arasında da karşılaştırma yapma olanağı tanımaktadır.

Araştırmacı, yaptığı çalışmada ortalama sözce uzunluğu (OSU), toplam sözcük sayısı (TSÖZS) ve farklı sözcük sayısının (FSÖZS) yaşla çok yüksek bir ilişki gösterdiğini, bu nedenle yararlı gelişimsel ölçümler olarak kullanılacaklarını söylemektedir. Yazarın önemle belirttiği nokta, bu ölçümlerin 3-6 yaş ile sınırlı olduğu, farklı yaş gruplarında farklı sonuçlar alınabileceğidir (Acarlar, 2005).

Göksun ve ark. (2008), 2-5 yaş arası çocuklar ve yetişkinler üzerinde yaptığı çalışmada, yönelme eki olan ve olmayan geçişli ve geçişsiz eylemlerden oluşan tümceleri oyuncaklarla sahnede canlandırmalarını istemiştir. Tüm çocuklar kurallı tümceleri doğru bir biçimde canlandırmışlardır. Kuralsız tümceleri yorumlarken ise, tümcenin hikaye yapısından çok eylemin üye yapısını dikkate almışlardır. Tek ad öbeği içeren geçişli tümceleri canlandırırken, hem çocuklar hem yetişkinler ettirgen eylemleri ettirgen olmayan eylemlere göre daha çok kullanmış ve eylemin yapısına tümcenin anlattığından daha çok önem vermişlerdir. Ayrıca morfosentaktik ipuçlarının, örneğin adın yalın durumunu, eylemleri ve yapı kurallarını öğrenmede Türkçe gibi dillerde destekleyici rol oynarken eylemin ettirgen halinin daha az etkili olduğunu söylemektedirler.

Dil edinimi ya da tipoloji çalışmalarında biçimbirimsel zenginliğin ya da karmaşıklığın çok iyi tanımlandığı dil edinim ya da tipoloji çalışmaları az sayıdadır. Çekimsel morfolojide bu zenginlik tanımının çok daha ayrıntılı incelenmesi gerekmektedir. Çekimsel bir sistemin biçimbirimsel zenginliği iki ayrı ve iç bağıntılı bileşene ayrılabilir: sentagmatik ve paradigmatik zenginlik.

Sentagmatik zenginlik, birbirinden farklı çekimsel ekleri tek bir sözcükte birleştirebilme kapasitesi anlamına gelmektedir. Türkçe, tek bir zaman ya da uyum eki üstlenen bir İngilizce eyleme (Örn: walk-ed, walk-s) göre sentagmatik açıdan daha zengindir.

Paradigmatik zenginlik, bir dilde formal olarak birbirinden ayrı, çekimlenebilen standart sözcüklerin çokluğuna gönderim yapmaktadır. İngilizce bir ad sadece sayı eki ile çekimlenebilirken, Rusça bir ad eşsesli olmayan 6 tekil, 5 çoğul durum eki alabilmektedir.

Bir çekimsel sistemin morfolojik zenginliğin derecesini belirlerken sorgulanan sistemin dilbilgisel bilgisi ile veri analizinde tespit edilen sistem arasındaki farkı anlamak önemlidir. Bizim bakış açımızda bu, teorik ve gözlemlenen morfolojik zenginlik arasındaki farktır. Kural olarak, bir sistemin teoride morfolojik zenginliği, herhangi bir örneklemeden alınan bir bölüm üzerinde gözlenebilmektedir (akt: Xanthos ve ark, 2011).

Xanthos ve ark (2011), yaptıkları çalışmada, çocuk dilinde çocuk odaklı konuşmadaki morfolojik zenginlik ile morfolojik gelişim hızı arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bir anlamda çekimsel sistemlerdeki morfolojik çeşitliliği çalışmışlardır. Bu amaçla, çekimsel çeşitliliği ölçmek için “paradigma ortalaması” (mean size paradigm-MSP) kullanılmıştır. MSP, dil örneğinde onaylanan çekimli halin *lemma* (çekimli bir sözcüğün kurallara uygun hali) sayısının ortalamasını ölçmektedir. MSP, dokuz farklı dilde edinim sürecinde olan çocukların konuşmasındaki biçimbirimsel zenginliği ölçmek ve kendi dillerinin çekimsel sistemini edinme hızlarını ortaya koymak amacı ile kullanılmıştır.

Sonuçlara bakıldığında, çocuk odaklı konuşmada çekimsel sistemin biçimbirimsel zenginliğinin, biçimbirimsel zenginliğin gelişim hızıyla doğru orantılı olduğu gözlenmektedir. Korelasyonlar ad ve eylemler için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Her iki durumda da anlamlı farklılık ortaya çıkmıştır. Ayrıca, çalışma çocukların içine doğdukları dilin tipolojik özelliklerine olan duyarlılığını da göstermektedir.

Ketrez (2000), anadili Türkçe olan 13-39. aylar arasında uzunlamasına takip ettiği üç çocuğun edilgen yapıları kullanımına bakmıştır. Edilgen yapıların çocuklarda ilk olarak görülmesi sırasıyla 18, 19, ve 23. aylardadır. Yazar, çalışmanın sonucunda, edilgen yapının ediniminde, çocuğun sadece bu formun biçimbirimsel özelliklerini değil, sözdizimsel özelliklerini de edinmek durumunda olduğunu fakat bu yapıları eşzamanlı olarak edinmek durumunda olmadığını belirtmiştir.

Özcan ve Topbaş (2000), 15-72 ay arası 72 çocukla yaptıkları çalışmada 4 farklı yapıda eylem (kök eylem, basit eylem, türemiş eylem ve bileşik eylemler) kullandıklarını söylemişlerdir. 15-17 ay arası çocukların en sık kullandıkları eylem kategorisinin kök eylemler olduğunu belirtilmektedirler. Bu durumun ailelerinin konuşma örüntüsü ile ilgili olmadığını çünkü ailelerin çok ender kök eylem kullandıklarını belirtmektedirler. Basit eylemlere sıklıkla daha büyük yaş grubunda rastlanmaktadır. Türemiş eylemler ise, en küçük yaş grubundan başlayarak görülmekte ve yaş ile doğru orantılı olarak artış göstermektedir. Bileşik eylemler ise 3 yaşına kadar görülmemekte, üç yaşından sonra ise üretken bir şekilde kullanılmamaktadır.

İşitme kayıplı çocuklarda koklear implantasyon

Koklear implant (Kİ), ileri ve çok ileri derecede işitme kaybı (İK) olan çocuklarda ve yetişkinlerde sese ait bilgi sağlamak için cerrahi olarak yerleştirilen biyomedikal bir cihazdır (http-1). İşitme kaybı çoğunlukla kokleadaki saç hücrelerinin bozulması ya da hiç oluşmaması ile ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle işitme cihazları kokleadaki hasarın yerine göre yetersiz kalabilmektedir (Wilson, 2000). Koklear implant işitme cihazından büyük farklılıklar göstermektedir. İşitme cihazı sesi yükseltirken, koklear implant ise iç kulağın hasarlı ya da çalışmayan kısımlarını kompanse etmektedir (Niparko, 2004).

İncesulu ve ark. (2002), 2-63 yaş arası çoğunluğu konjenital-sebebi bilinmeyen (n=43) olmak üzere, farklı etyolojileri olan 83 hastaya çok kanallı koklear implant uygulamışlardır. Sonuç olarak, elde ettikleri düşük komplikasyon oranı ile koklear implant uygulamasının güvenilir bir yöntem olduğunu söylemektedirler.

Türkiye’de Kİ cerrahisi 1987 yılından beri uygulanmaktadır (Altay ve Konrot, 2006). Günümüzde, Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Samsun, Gaziantep, Eskişehir, Bursa ve Konya illeri başta olmak üzere Sağlık Bakanlığı Eğitim Araştırma ve Uygulama Hastanelerinden yaklaşık 30’a yakın klinikte Kİ cerrahisi yapılmaktadır.

Yeni doğan işitme tarama programı (YEDİT) sayesinde işitme kayıplı bebekler çok erken yaşta tespit edilmekte ve uygun bulunanlara koklear implant cerrahisi uygulanmaktadır. Ardından uygun eğitim ve terapi programlarının planlanması ile çocukların çok küçük yaştan itibaren dil gelişimlerini yaşitlarına yakın bir düzeyde geliştirmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu çocukların dil girdisi açısından yaşitlarını yakalamaları ya da yaklaşmaları için, dil edinimi açısından önem taşıyan kritik dönemin çok verimli geçirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda uygun eğitim programlarının oluşturulması, aile eğitimi ve dil edinim süreçlerinin kazanılması için gereken uyaranların çocuğun mevcut sistemine uygun bir biçimde verilmesinin planlanması gerekmektedir (Bolat ve ark., 2012).

İşitme cihazından az yarar sağlayan ya da hiç yarar sağlamayan, ileri ya da çok ileri derecede işitme kaybı tespit edilenlere uygulanmakta olan Kİ uygulanma yaşı, 1 yaş civarındadır.

2-4 yaş arasında iyi bir eğitim ve aile desteği ile Kİ çocukların sözlü dil gelişimlerinde başarıyı yakalamanın mümkün olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda, işitme engelli çocuklarda dil gelişiminde görülen temel gecikmeler ve ilerlemeler yabancı alanyazında pek çok çalışma ile raporlaştırılmıştır (Richter ve ark, 2002; Nicholas ve Geers, 2007; Baldassari, ve ark., 2009; Tincoff ve ark, 2009;Teschendorf ve ark., 2010).

Kİ olacak adayların seçimi implantın başarısı için önem taşımaktadır. Kİ adaylarının odyolojik, radyolojik, psikolojik olarak uygun olmaları gerekmektedir. Odyolojik kriterler çocuk ve yetişkinler için farklı olarak ele alınmaktadır. Ancak

ülkemizde halen uygulanan kriterlere göre her iki kulakta saf ses hava ve kemik yolu işitme eşiklerinin 1000, 2000, 3000 ve 4000 Hz'lerdeki ortalamasının 90 dB'den kötü olması ve işitme cihazı ile konuşmayı ayırt etme skorunun %30'un altında olması gerekmektedir. Ayrıca iç kulak yapılarının koklear implantın uygulamasına izin verecek kadar gelişmiş olması ve işitme sinirinin varlığı ya da diğer sinirlerle seyreden liflerin uyarımı iletebilir olması gerekmektedir. Ailenin motivasyonu da başarı açısından önem taşımaktadır (İncesulu, 2012).

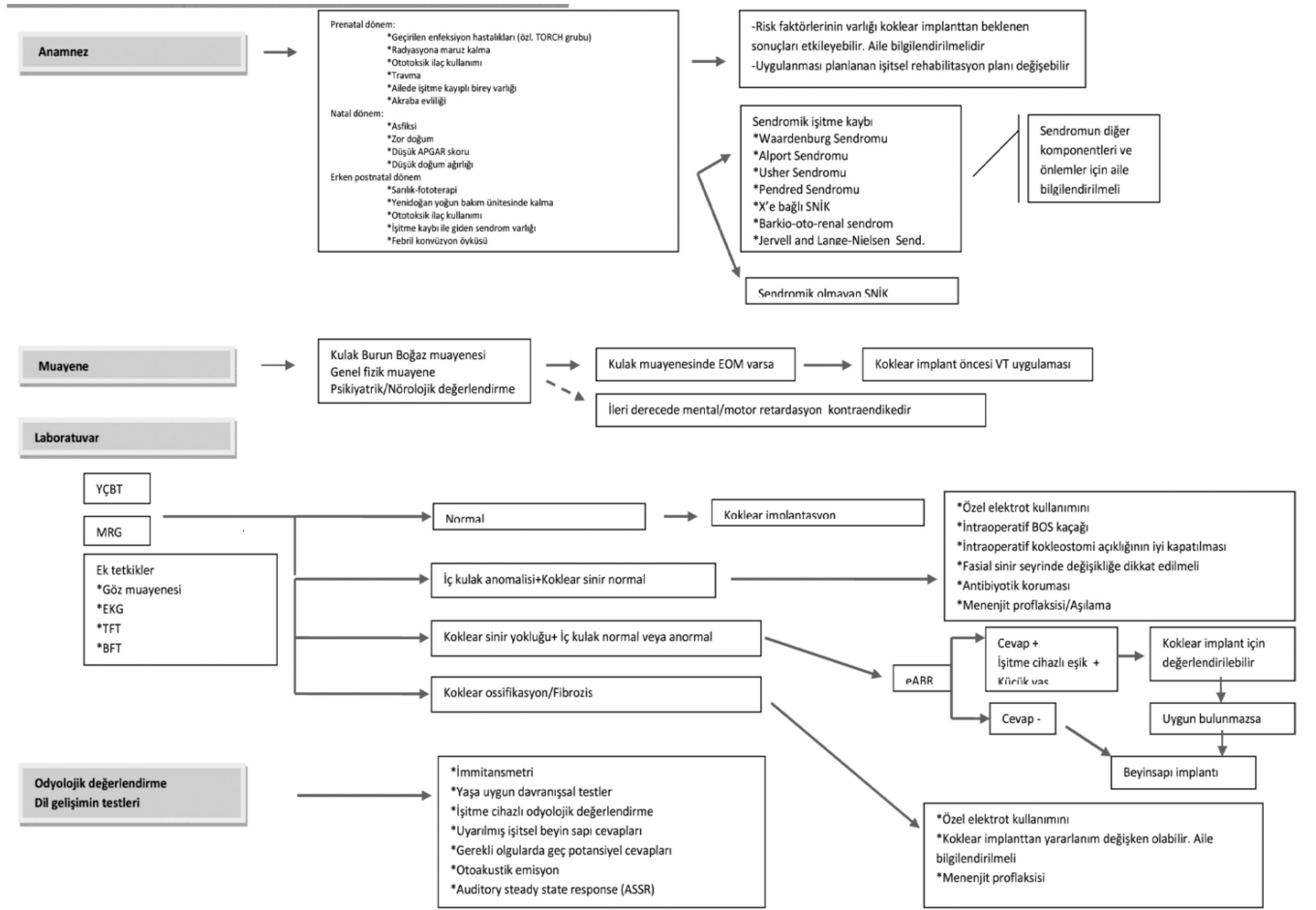
Gürbüz ve ark. (2013), yaptıkları bir çalışmada, çocukları Kİ olan 25 ailenin preop ve postop dönemde Beck Anksiyete Envanterini uygulayarak anksiyete düzeylerine bakmışlardır. Annelerin anksiyete düzeylerinin babalara göre daha yüksek olduğunu; hem anne hem babaların postop implantasyon döneminde anksiyete düzeylerinin preop döneme göre daha düşük olduğunu belirtmişlerdir.

Koklear implantasyon için olguların değerlendirilmesi; işitme kaybının derecesi, dil gelişiminin düzeyi, eğitim ortamı, adayın genel sağlık durumunun bu ameliyatı kaldırıp kaldıramayacağı, kulakta operasyonu engelleyecek bir problemin olup olmadığı, adayın mental ve motor gelişimi, iç kulağın durumunun radyolojik olarak değerlendirilmesi, ek bir engel nedeniyle başka bir tedavi ya da rehabilitasyona ihtiyaç duyulup duyulmadığı yanında aile ve/veya adayın motivasyonunu da tespit edecek şekilde yapılmaktadır. Bu değerlendirmeler farklı uzmanlık dallarının katılımı ile gerçekleştirilir ve aday kıstaslara uygunsu koklear implantasyon kararı verilmektedir. Olgu seçim kriterleri erişkin ve çocuk adaylarda bazı farklılıklar göstermektedir. Aşağıda çocuklarda olgu seçim kriterleri yer almaktadır:

1. 12 ay-17 yaş arası çocuklar
2. İleri/çok ileri derecede işitme kaybı olması
3. Uygun seçilmiş işitme cihazından yeterli düzeyde yarar sağlanamaması
4. Merkezi sinir sisteminde koklear implant sonucunu etkileyecek düzeyde ileri bir problem olmaması
5. Koklea ve işitme sinirinin olması

6. Koklear implant ameliyatı ve genel anestezi için bir kontraendikasyon olmaması (İncesulu, 2012).

İncesulu (2013), konjenital işitme kayıplı çocuklarda koklear implant uygulama sürecini bir algoritma ile betimlemiştir (Şekil 2.2). Bu algorithmada anamnez, muayene, laboratuvar, odyolojik değerlendirme ve dil gelişim testleri olmak üzere 4 ana başlık altında süreç özetlenmiştir.

Şekil 2.2. Konjenital işitme kayıplı çocuklarda koklear implant uygulaması

Yapılan bir çalışmada Kİ olan çocukların bir bölümünün sözlü dil ve konuşma üretim becerilerini normal işitmesi olan yaşlıları ile eşit düzeyde geliştirmekte olduğu söylenmektedir (Robbins, Osberger, Zimmerman-Phillips ve Kishon-Rabin, 2004). Kİ olma yaşı açısından bakıldığında yaşamın ilk yılında implant olan çocukların sözcük çıktısının, iki yaşında implant olan çocuklara göre daha iyi

olduğu tespit edilmiştir. Fakat konuşma algısı açısından bakıldığında böyle bir fark tespit edilmemiştir (Houston ve Miyamoto, 2010).

Waileh ve Flipsen (2010), Kİ kullanıcısı çocuklar üzerinde yaptıkları bir çalışmada, implant deneyimi ile anlaşılabilirlik arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Ayrıca implantın sözcük ve tümce düzeyindeki anlaşılabilirliği olumlu yönde etkilediğini söylemektedirler. Huttunen ve Valimaa (2010), ortalama üç yaş dört aylık koklear implant kullanıcısı onsekiz çocuğun aileleri ile Kİ sonrası meydana gelen değişiklikleri saptamak üzere implant öncesi, 6 ay, 1 ve 5 yıl sonrası olmak üzere bir anket çalışması yapmıştır. Yapılan çalışmada ilk 6 ay sonunda işaret kullanımının konuşmaya yerini bırakmaya başladığı, ses davranışları ve konuşma dili gelişiminde değişiklikler meydana geldiği ve çocukların daha sakin, kendine daha çok güvenen, sosyal hayata daha çok katılan çocuklar olduğu tespit edilmiştir. En anlamlı değişiklik oranının implanttan bir yıl sonra başladığını, beş yıl sonra ise çocukların üçte ikisinin akranları gibi bağımsız olabildiklerini söylemişlerdir.

Yapılan çalışmalar, erken dönem Kİ olan çocukların normal işiten akranları ile aynı erken dönem dil gelişim evrelerine girdiklerini ve ünsüz fonem üretimini benzer yolla yaptıklarını ortaya koymaktadır (Robbins ve ark. 2004; Waltzman ve Roland, 2005). Bu bulgular erken implantasyonun dil becerilerini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Dolayısıyla, tipik gelişim gösteren çocuklarda dilbilgisel analiz çalışmaları koklear implantlı ya da dil gelişim sorunlu çocuğun hangi yapıları kullandığı, hangi yapıları edinmiş olması gerektiği ve hangi yapıları edinmesi gerektiği ile ilgili olarak terapistte yol gösterici olacaktır.

Türkiye’de Koklear İmplantlı çocuklarda dil gelişimi ile ilgili çalışmalar

Türkiye’de işitme kayıplı çocukların dil gelişimini inceleyen önemli çalışmalar olmakla birlikte, çok az sayıda çalışma anadili Türkçe olan Kİ çocukların dilbilgisel yapıların edinimi üzerinde bilgi vermektedir.

Girgin (1999), ileri ve çok ileri derecede kaybı olan otuzbeş ortaokul ve lise öğrencisinin konuşma örneklemi prozodik karakterleri ve anlaşılabilirliği açısından incelemiştir. Çalışmaya dahil edilen çocukların hepsi işitme cihazı kullanıcısı ve işitsel-sözel eğitim alan çocuklardır. Çalışmanın sonucunda işitme engelli grup ile aynı yaş grubu tipik gelişim gösterenler karşılaştırıldığında anlamlı fark bulunmuştur. İşitme engelli çocukların daha uzun tümce ve durak süresi, daha çok kavşak ve yüksek perde kullandıkları tespit edilmiştir.

Çeliker ve Ege (2005), 9-14 yaş arası işitme cihazı kullanan, ileri derecede işitme kayıplı Türk çocuklarında konuşma anlaşılabilirliğinin işitme kaybı, konuşma hızı, vurgu ve artikülasyon becerileri ile ilişkisini araştırmışlardır. Çalışmanın sonucunda, düşürme, yerine koyma ve distorsyon hatalarını tespit etmişlerdir. Anlaşılabilirliğin düşük olduğunu ve en anlamlı ilişkinin anlaşılabilirlik ve artikülasyon becerileri arasında olduğunu bulmuşlardır.

Tüfekçioğlu (1989), İşitme engelli çocuklara eğitim veren bir özel eğitim kurumu olan Eskişehir Sağırlar Okulu ile Anadolu Üniversitesi İşitme Engelli Çocuklar Eğitim ve Araştırma Merkezinde (İÇEM) farklı düzenlenmiş ortamlarda farklı yöntemler ile eğitim gören 6-12 yaş arası 40 işitme engelli öğrencinin konuşma dillerini gözlemek ve kendi yaş grupları ve örneklem bütünü bakımından aralarında anlaşılabilirlik, işlevler ve sözce uzunluğu açısından bir farklılık olup olmadığına bakmıştır. Eskişehir’de işitsel-sözel eğitim ve sağırlar okulu olmak üzere iki farklı eğitim programına kayıtlı seksen işitme engelli çocuktan topladığı dil örneklemi ile konuşma anlaşılabilirliğine bakmıştır. Denekler yaş ve işitme kaybı derecesine göre eşleştirilmiştir. Değişken faktörünü olabildiğince kontrol altında tutmak için sadece 90 dB ve üstü kaybı olanlar çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmada yapılan video kaydı analizi sonucunda çocukların anlaşılır ve

anlaşılmaz sözceleri karşılaştırılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, Sağırlar Okulu ve İÇEM'e devam eden çocukların spontan konuşma dilleri karşılaştırıldığında önemli düzeyde farklılık olduğu tespit edilmiştir. İşitsel-sözel eğitim alan çocukların anlaşılır sözce sayısının ve sözce uzunluklarının, sağırlar okuluna devam eden çocuklardan anlamlı derecede yüksek olduğunu saptamıştır.

Tüfekçioğlu (2010), İÇEM'de işitsel-sözel eğitim alan 6 Kİ, 2 işitme cihazı kullanıcısı, 5;7-14;5 yaş arası sekiz işitme engelli çocuğun konuşma çıktısını analiz etmiştir. Yapılan analiz çocukların ünsüz envanterini ve konuşma hatalarını içermektedir. Çalışmanın sonucunda hem Kİ kullanıcısı hem işitme cihazı olan çocukların bir yıllık süreç içerisinde ünsüz dağarcıklarının çok geliştiği tespit edilmiştir. Ayrıca, konuşma hatalarında da anlamlı derecede azalma olduğu gözlenmiştir. İşitme cihazı kullanan çocukların en çok hatayı sürtünmeli seslerde yaptığı ve bu bulgunun alan yazını desteklediği söylenmektedir. İki yıldan fazla Kİ deneyimi olan çocuklarda ise, sürtünmeli seslerle karşılaştırıldığında patlamalı duraklarda yüzde olarak daha çok hata yapıldığı gözlenmiştir.

Ekinci (2007), 3, 4 ve 5. sınıf öğrencisi çok ileri derecede işitme kaybı olan 21 kız, 21 erkek çocuk ile yaptığı araştırmanın sonucunda, işitme engelli çocukların yalın, belirtme, yönelme, bulunma ve uzaklaşma ad durum eklerini kullanımlarının işiten çocuklara göre istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılaştığını saptamıştır. Bu çocuklarda, işitme engeli olmayan çocuklarda olduğu gibi ek kullanımlarının gelişmediği gözlenmiştir. Ayrıca, işitme engelli çocukların doğaçlama konuşma üretimleri, yazma becerileri ve ipucu ile konuşma becerileri arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığını tespit etmiştir. Buna ek olarak, üç farklı beceri alanında (doğaçlama konuşma üretimleri, yazma becerileri ve ipucu ile konuşma üretimleri) elde edilen değerlerin işitme engelli çocukların yaş, sınıf, okul ve işitme kaybının derecesi ile karşılaştırılması sonucunda, hedef değişkenler ile durum eklerinin kullanımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Araştırma sonuçları, işitme engellilerdeki dil gelişiminin sadece bu değişkenlerden kaynaklanmadığını göstermektedir. Yazar, işitme engelli çocuklarda dil gelişimi incelenirken, işitmekaybının tanılanma ve

cihazlandırma yaşı, eğitime başlama yaşı, okul tffü gibi birçok değişkenin ele alınması gerektiğini belirtmiştir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, katılımcılar, veri toplama aracı ve veri analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Araştırma Modeli

Bu çalışmanın amacı, 9-64 ay arası anadili Türkçe olan çocukların geçtiği dilbilgisel gelişim evrelerini ortaya koymak için sistematik bir analiz envanteri olan LARSP' ı Türkçeye uyarlamak ve bu envanter aracılığıyla tipik gelişim gösteren çocuklar ile 43-87 ay arası anadili Türkçe olan Kİ kullanıcısı çocukların dilbilgisel gelişimlerini karşılaştırmalı olarak incelemektir.

Bu amaca uygun olarak çalışmada, Türkçe konuşan 9-64 ay arası tipik gelişim gösteren ve 43-87 ay arası Kİ kullanıcısı olan çocukların Türkçeye uyarlanan LARSP (TR-LARSP) bulguları betimsel düzen içinde karşılaştırmalı model ile analiz edilmiştir. Yapılan dilbilgisel çözümler sonucu gruplandırılan dilbilgisi yapıları, tipik gelişim gösteren çocuklarda yaşlara göre gruplandırılmış olan evreler ile karşılaştırılarak yapıların görülme zamanlarına bakılmıştır. Tipik gelişim gösteren çocuklardan elde edilen bulgular, işitme engelli çocuklardan toplanan verilerle karşılaştırılmıştır. Sonucunda, TR-LARSP'a göre, işitme engelli çocukların dilbilgisel yapıları kullanımları açısından hangi evrede oldukları tespit edilmiştir.

Çalışmanın bağımlı değişkenleri LARSP envanteri ile belirtilen şekilde yapılan dilsel analiz sonucu ortaya çıkan dil yapılarıdır. Bağımsız değişken ise yaştır.

Çalışmanın önemli bir aşamasını TR-LARSP envanteri ile gerçekleştirilecek olan dilbilgisel analiz süreci oluşturmaktadır. Yapılan analizler Türkçenin yapısını ve küçük çocuğun dil becerisini yansıtacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Analizlerin temel bölümlerini terapist-çocuk-anne arasındaki etkileşimden elde edilen konuşma örnekleri, dilbilgisel edinim evreleri, tümce yapısında ve işlevindeki temel organizasyon ve özet bölümü oluşturmaktadır.

Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmada yer alan toplam 85 çocuk katılımcı tipik gelişim gösteren grup ve koklear implant kullanıcısı grup olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Tipik gelişim gösteren grupta 70 çocuk yer almaktadır. Koklear implant kullanıcısı grupta ise toplam 15 çocuktan veri toplanmıştır.

Tipik gelişim gösteren çocukların seçim kriterleri:

Çalışmaya dahil edilen çocukların seçiminde rastgele seçim yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılar Anadolu Üniversitesi giriş kapılarına ilan asma, hastane ve sağlık ocaklarına ilan asma, ve elden ilan dağıtma şeklinde toplanmıştır. Çocukların oral motor muayeneleri ve dil ve konuşma bozuklukları açısından değerlendirilmesi dil ve konuşma bozuklukları uzmanı tarafından yapılmıştır. Eskişehir ilinde yaşayan eğitim, sosyal çevre ve ekonomik durumları benzer (orta sınıf) aileler araştırmaya dahil edilmiştir.

Yaşları 09-64 ay arası, anadili Türkçe olan ve tek dilli ortamlarda yetiştirilen ailelerin çocukları araştırmaya dahil edilmiştir. çocuklar LARSP envanterinin evrelerinin yaş kriterleri doğrultusunda gruplandırılmıştır. Bu gruplandırmaya göre, Evre I: 09-18 ay, Evre II: 19-24 ay, Evre III: 25-30 ay, Evre IV: 31-36 ay, Evre V: 37-42 ay, Evre VI: 43-54 ay, Evre VII: 55 ve üzeri aylar, olmak üzere gruplandırılmıştır. Aşağıda yer alan Tablo 3.1’de tipik gelişim gösteren çocukların ay üzerinden yaşları, cinsiyetleri, ortalama sözce uzunlukları ve anne-baba eğitimleri yer almaktadır. Anne ve baba eğitimleri, eğitim gördükleri yılların toplamı olarak verilmiştir.

Tablo 3.1. Tipik Gelişim Gösteren Grup Demografik Bilgiler ve OSU

No	Ay	Cinsiyet	Evre	OSU	Anne Eğ	Baba Eğ
1	15	K	1	1,22	15	15
2	15	K	1	1,18	15	8
3	17	K	1	1,28	15+	15
4	17	E	1	1,36	15	15
5	17	E	1	1,23	11	11
6	17	E	1	1,62	11	11
7	17	K	1	1,4	15	15
8	18	E	1	1,2	11	11
9	18	K	1	1,36	15	15
10	19	K	2	2,98	15	15
11	22	E	2	2,04	15	15
12	22	E	2	2,4	11	11
13	23	E	2	1,64	11	11
14	23	E	2	3,32	8	11
15	23	K	2	2,24	15	15
16	24	K	2	2,54	15	15
17	24	K	2	2,8	11	11
18	30	E	3	4,2	15	15
19	30	E	3	3,82	15	15
20	29	E	3	3,38	8	11
21	29	E	3	3,76	15	15
22	29	E	3	3	11	11
23	28	K	3	3,16	15	15
24	28	K	3	3,9	15	15
25	28	K	3	3,42	15	11
26	26	K	3	2,84	8	8
27	26	E	3	3,36	5	11
28	34	E	4	3,8	11	11
29	36	E	4	4,24	15	15
30	36	K	4	4,6	15	15
31	36	E	4	5,92	11	11
32	35	E	4	5,88	15	15
33	35	E	4	5,76	15	15
34	34	E	4	5,78	15	15
35	33	K	4	5,56	15	15
36	33	K	4	5,14	11	11
37	31	K	4	6,4	8	11
38	37	K	5	7,02	11	8
39	37	E	5	5,54	8	11
40	38	E	5	6,54	11	11
41	39	E	5	6,12	15	11
42	39	E	5	6,64	11	15
43	41	E	5	6,42	15	15
44	41	E	5	6,02	11	11
45	40	K	5	6	15	15

Tablo 3.1. Tipik Gelişim Gösteren Grup Demografik Bilgiler ve OSU

No	Ay	Cinsiyet	Evre	Osu	Anne Eğ	Baba Eğ
46	40	K	5	6,26	15	15
47	40	E	5	6,02	11	11
48	40	K	5	6,64	8	11
49	53	K	6	7,4	15	15
50	53	E	6	7,5	11	15
51	54	E	6	7,58	11	15
52	54	K	6	9,66	8	15
53	54	E	6	7,96	11	11
54	54	K	6	8,36	11	15
55	49	K	6	7,24	15	15
56	48	E	6	8	15	15
57	48	K	6	7,26	11	11
58	48	E	6	8,2	11	11
59	48	E	6	8	15	11
60	58	K	7	8,6	15	15
61	57	E	7	8,58	11	11
62	57	K	7	8,26	11	11
63	67	K	7	8,82	11	15
64	65	K	7	8,74	11	11
65	65	E	7	8,48	11	11
66	60	E	7	9,16	15	15+
67	56	E	7	8,12	11	15
68	56	K	7	8,9	15	15
69	64	E	7	9,58	15	15
70	64	E	7	9,76	15	15

OSU: Ortalama Sözce Uzunluğu; K: Kız, E: Erkek, Eğ: Eğitim yılı

Çalışmanın katılımcıları 30 kız, 40 erkek olmak üzere toplam 70 kişidir. Anne baba eğitimleri çoğunlukla lise ve üniversite mezunu şeklindedir. Sadece iki kişi ortaokul mezunudur. Bir kişi yüksek lisans düzeyindedir.

Koklear implant kullanıcısı çocuklarda seçim kriterleri:

Anadili Türkçe olan ve tek dilli çocuklar dahil edilmiştir. Tüm çocukların işitme kayıpları 2 yaş ve öncesinde fark edilmiştir. Koklear implant operasyonları ESOGÜ KBB ABD’de yapılan çocuklar araştırmaya dahil edilmiştir. ESOGÜ KBB koklear implant kabul kriterleri doğrultusunda, işitme kaybı dışında herhangi bir ek problemi olmayan, 43-87 ay arası çocuklar seçilmiştir. Çalışmaya dahil edilen çocukların hepsi 4 yaş ve öncesinde koklear implant olmuştur. Tüm çocuklar söz öncesi (prelingual) dönem işitme kayıplıdır. 4 yaş ve üstü çocuklarda en az bir yıl koklear implant deneyimi şartı aranmıştır. Eğitim, sosyal çevre ve ekonomik durumları benzer aileler çalışmaya dahil edilmiştir. Aşağıda yer alan Tablo 3.2’de işitme engelli çocukların demografik bilgileri, ortalama sözce uzunlukları ve anne baba eğitim süreleri yer almaktadır.

Tablo 3.2. İşitme Engelli Grup Demografik Bilgiler ve OSU

No	Ay	Cinsiyet	Evre	OSU	Anne Eğ	Baba Eğ
1	58	E	7	2.84	5	8
2	55	K	7	3.84	5	8
3	43	E	6	4.68	15	15
4	85	E	7	5.7	8	15
5	54	E	6	3.54	8	11
6	57	K	7	3.9	5	8
7	65	E	7	4.56	15	15
8	65	K	7	3.74	8	15
9	55	E	7	2.92	11	15
10	87	E	7	4.76	11	15
11	83	K	7	6.74	5	8
12	60	K	7	3.06	15	15
13	62	E	7	4.8	11	11
14	61	E	7	3.98	5	8
15	51	K	6	3.18	8	15

OSU: Ortalama Sözce Uzunluğu

İşitme engelli grupta 9 erkek 6 kız olmak üzere toplam 15 kişi yer almaktadır. Çocukların yaşları evrelere göre gruplandırıldığında Evre VI ve Evre VII olmak

üzere iki evreye ayrılmaktadır. Anne baba eğitimlerinde 5 kişi ilkokul mezunu, 9 kişi orta okul mezunu, 5 kişi lise mezunu ve 11 kişi üniversite mezunudur.

Veri Toplama Aracı:

Türkçe LARSP (TR-LARSP)

LARSP, çocukların doğal konuşma örneklerinin söz-öncesi dönemden başlayarak 7 evrede, belirli dilbilgisi yapılarının ilk kullanımını, sabitleşmesini ve karmaşık yapılara dönüşmesi sürecini gelişimsel olarak ortaya koymayı amaçlayan bir dilbilimsel çözümleme yöntemidir. Çocuğun dil gelişimi sürecinde yaşla birlikte çeşitlenen dilbilgisel özellikleri evreler halinde betimlemektedir. Her evre dilbilgisel sistemin dört alt bileşenini kapsamaktadır: Tümce, tümcecik, öbek ve sözcük türleri (Muller, Munro ve Code, 1981). Çocuğun kullandığı bu yapıların hangi evrede ortaya çıktığı, hangi evrede sabitleştiği, dilsel zayıflıkları ve güçlü yönleri bir envanter halinde analiz edilmektedir. Bu analizler envanterde “*gelişim tablosu*” üzerine yerleştirilmektedir. Tipik gelişen çocuklardan elde edilen verilerle geliştirilen bu envanter, dil gelişim sorunu olan bir çocuğun hangi yapıları kullandığı, hangi yapıları henüz edinemediği ya da hangi yapılarda güçlük sergilediği ile ilgili olarak terapistin karar vermesini kolaylaştırmaktadır (Donaldson, 1995).

TR-LARSP Envanteri: Türkçe Uyarlaması

LARSP envanteri Gelişim Tablosu, A, B, C ve D olmak üzere dört ayrı ana analiz bölümünden oluşmaktadır. Tablo 3.3’te A, B, C ve D bölümleri yer almaktadır.

Tablo 3.3. TR-LARSP Envanterinin Gelişim Tablosu

Adı Soyadı:		Yaş:	Örneklem Tarihi:			Tip:			
A Analiz Edilemeyen		Problemler							
1 Anlaşılmaz 2 Sembolik 3 Sapmalı		1 Tamamlanmamış 2 Belirsiz 3 Stereotip (çok anlamlı)							
B Cevaplar		Tekrar	Normal Cevap				Anormal		Prob
Toplam			Majör			Minör	Yapısal	Ø	
Uyaran		Eksiltili		Azaltılmış	Tam				
Tipi		1	2			3			
Soru				+					
Diğer									
C Spontan			Genel	Yapısal	Ø	Diğer	Problemler		
D Tepkiler									

BÖLÜM A

A bölümü, toplanan konuşma örnekleri içinde çözümlenemeyen tümcelerin yerleştirildiği bölümdür. Analiz edilemeyen tümcelerin ayrılması uygulamacının zaman kazanmasını sağlamaktadır. Bölümün amacı problemlili tümceleri dilbilgisel olarak analiz edilebilecek tümcelerden ayırmak olduğu için, ayrıntılı bir analiz içermemektedir.

Bu bölüm “*analiz edilemeyen*” ve “*problemlili*” olmak üzere iki alt başlığa ayrılmaktadır. Her iki alt başlık da kendi içinde üç ayrı alt başlık içermektedir.

1. Analiz Edilemeyen

1 Anlaşılmaz 2 Sembolik Gürültü 3 Sapmalı

2. Problemlili

1 Tamamlanmamış 2 Belirsiz 3 Sterotip

Analiz edilmeyen bölümünde, “*anlamsız*”, “*sembolik ses*” ve “*sapmalı*” olmak üzere üç ayrı alt bölüm yer almaktadır.

Anlaşılmaz bölümünde, anlamdan kastedilen dilbilgisel analiz düzeyinde anlamlılıktır. Anlamsız olan bir tümcenin dilbilgisel olarak analiz edilmesi mümkün olmayacaktır. Eğer bir sözcüğün bir kısmı anlamsız iken diğer kısmı anlamlı ise, burada dikkate alınması gereken nokta anlamsız olan bölümün alınacak olan dilbilgisel kararı ne kadar etkilediğidir. Semantik olarak anlamsız olan tümceler dilbilgisel olarak anlamlı fakat sözcük düzeyinde anlaşılmaz olan yapılar içerebilirler. Bu durum dilbilgisel analize etki etmemektedir.

Sembolik ses, çocuğun çevresinde yer alan anlamlı seslerin tekrarlarını içermektedir. Bu seslere örnek olarak nesne, hayvan sesleri, yansımali sesler verilebilir.

Sapmalı bölümünde olan yapılar, ne yetişkin dilbilgisel yapı bilgisi içeren ne de tipik gelişim gösteren çocuktan beklenen dilbilgisel yapıların içerisinde yer almayan sözcelerdir.

Problemlı sözceler bölümünde, dilbilgisel kurallar dahilinde değeriendirilebilen fakat hangi dilbilgisel kategori içerisinde yer alacağına karar verilemeyen sözceler yer almaktadır. Bu bölümün altında *tamamlanmamış*, *belirsiz* ve *stereotipik* olmak üzere üç alt bölüm yer almaktadır.

Tamamlanmamış bölümünde, dilbilgisel olarak tamamlanmayan tümceler yer almaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, semantik olarak tamamlanmış olan tümcelerin dilbilgisel olarak eksik olabileceğidir. Burada, eksilteli tümceler değil dilbilgisel olarak tamamlanmamış yapılar kastedilmektedir.

Örn: “annem bana dedi kiii”

Belirsiz bölümünde sentaktik olarak birden fazla doğru yorum içeren tümceler yer almaktadır.

Örn: Sözcüğün ad ya da sıfat soylu olduğuna karar verilememesi

Stereotipik bölümünde ise, kısıtlı yapılar (Örn: naber?), özdeyişler-aforizma (yurtta barış cihanda barış) ve öğrenilmiş sözceler (şarkılar, tekerlemeler, hikaye kitaplarının adları, vs.) yer almaktadır.

BÖLÜM B VE C

B ve C bölümleri, dil analizi yapılan kişinin kullandığı dilin dilbilgisel sisteminin nasıl olduğunu anlama yönünde bize bilgi vermektedir. Burada önemli olan nokta, envanterin gelişimsel analiz bölümünün, B ve C’ye gönderimde bulunmadan gerçekleştirilebilmesidir. Ender de olsa bazı durumlarda, B ve C bölümlerindeki analizlerin, gelişimsel analizlere bakış açısını etkileyebileceği söylenmektedir. Örneğin; gelişimsel olarak evre düzeyinde analizi yapılan bir spontan dil örneği, B ve C bölümlerindeki analiz sonuçlarına göre anormal yapısal özellikler içeren, ekolalilerin (tekrarlar bölümünde bahsedilecektir) olduğu bir dil çıktısını işaret edebilir. Bu bölümlerdeki diğer alt başlıklar şöyledir: Yanıtlar, tekrarlar, normal cevaplar, anormal cevaplar ve problemler.

Yanıtlar:

Uyaran Tipi: Analizi yapanın uyaran olarak sorduğu soruların ve kullandığı diğer iletişim örüntülerinin kaydedildiği sekmedir. Uyaran tipi bölümü ikiye ayrılmıştır.

Bu ayırım, analizi yapanın soru kalıbı uyarılarıyla ile kullandığı diğer uyarılarıyla ayırmak amacıyla yapılmıştır. Örn: mimikler, konu başlatma, sözce kullanma vb.

Tekrarlar: Çocuğun, analizi yapan tarafından söylenen sözcelerin bir bölümünü ya da tamamını tekrar etmesidir. Tekrarlanması istenen sözceler ve ekolaliler de bu bölümde yer almaktadır.

Normal Yanıtlar: Normal yanıtlar, minör ve majör olarak tanımlanan tümce kalıplarını içermektedir. Minör ve tam majör yapıların analizlerinde problemler ortaya çıkmamaktadır. Majör yapılar, zorunlu tümce öğeleri açısından değerlendirilir. Örneğin Evre I tümcelerinin majör yapısının gelişimi henüz tamamlanmadığından “Tam Majör” yapı olarak adlandırılmaz. Evre II, tümcecik yapıları tam olarak olgunlaşmamış olduğu için buradaki tümceler, B bölümünde eksiltili sekmesinde yer alabilir. Eksiltili tümce kullanımı, sözcelerin ekonomik/eksik kullanılması, iletişime renklilik katmak, konuşmaya çeşitlilik kazandırmak gibi bir çok nedenden dolayı olabilir. Burada önemli olan kişinin bir önce kurduğu yapıyı, bir sonraki yapıda ne kadar dikkate aldığıdır. Çünkü bu işlem dilbilgisel beceri kadar bilişsel bir beceriyi de gerektirmektedir. Eksiltinin (elipsis) ne kadar olduğu tümceciklerdeki üye sayısına bakarak yapılacağı gibi, biçimbirim (morfem), sözcük ya da öbek sayılarla da yapılabilir. Hesaplamalar tümcenin ne kadarı atılmış ya da ne kadarı kalmış şeklinde iki farklı yönde de gerçekleştirilebilir.

Majör yapılar, dilbilgisel yapıların tam, eksiltili ya da azaltılmış kategorilerinde kullanılması ile oluşan tümceler şeklinde kullanılmaktadır. Bu yapılar normal yanıt kategorisinde yer almaktadır.

Eksiltili majör tümceler, yanıtın eksiltili majör bir tümce ile verilmesidir (Bu bölümden itibaren (T) Terapist, (Ç) Çocuk yerine kısaltma olarak kullanılacaktır).

Örn: T (Terapist): Kitabın nerde?

Ç (Çocuk): Dolapta (Kitabım dolapta/Benim kitabım dolapta).

Azaltılmış majör tümceler, eksiltili olmayan fakat tümcenin öğelerinin silinmesi ile oluşturulan yapılardır.

Örn: T: Ne oldu burada?

Ç: Araba camı (arabanın camı kırıldı)

Tam majör tümceler ise, tümcenin öğelerinin hepsinin kullanıldığı tümcelerdir.

Örn: T: Kitabın nerde?

Ç: Kitabım dolapta.

Minör yapılar ise, yanıt olarak minör bir yapının kullanılmasıdır.

Örn: Evet, hayır, hıhı, ooo, yaa, vb.

Anormal Cevaplar: Uyarana verilen yanıt olarak normal ve anormal yanıtlar arasındaki temel ayrım dilbilgiselliktir. Anormal sayılan yanıtlar, uyarana cevap olarak verilmiş, sentaktik olarak herhangi bir kabul edilebilirliği olmayan yanıtlardır. Kişi uyarana herhangi bir yanıt vermediğinde ise, sonuç yanıt yok (Ø) bölümüne eklenir.

Problem: Uyarana yanıt olarak verilen sözcenin ne olduğuna karar verilemediğinde (anormal, minör, eksilteli) problem bölümüne eklenir.

Bölüm C

Spontan: Uyarana yanıt olarak çocuk/yetişkin tarafından verilen ilk yanıt B bölümüne işlenmektedir. Bu yanıtı takip eden diğer yanıtlar spontan bölümüne eklenmektedir.

Örn: T: “Evde ne yaptın?”

Ç: “Evde oyun oynadım” (Tam majör-B Bölümü)

“Top oynadım” (Eksilteli-Spontan- C Bölümü)

“Sıkıldım ama” (Eksilteli-Spontan- C Bölümü)

“Üffff” (Minör- C Bölümü)

BÖLÜM D

Bölüm B ve C'nin amacı, uygulamacının dikkatini analiz edilen dil örneğinin iletişimsel yönüne çekmektir. Burada sorun, envanterin dilbilgisel etkileşimi tam olarak ortaya koymayı ne kadar sağlayabildiğidir. Bu bölüm envanteri uygulayan ve envanter uygulanan arasındaki farklı yönlerde olabilecek olan etkileşimde, uygulayanın tepkilerinin, uygulananın sözceleri üzerinde ne kadar etkisi olduğunu ortaya koymaktır.

Klinik ortamda etkileşim uyarın-cevap şeklinde iki basamaklı olarak gerçekleşmektedir. Uygulayıcıyı terapist, uygulananı da çocuk olarak kodladığımızda, T Uyarın--Ç Cevap--T Tepki olarak üç basamaklı bir süreç şeklinde gerçekleşmektedir. T'nin geçtiği basamaklar başarılı bir terapi süreci için önem taşımaktadır. T'nin tepkisi doğrudan Ç'nin çıktılarını etkileyecektir. Bu nedenle T tarafından doğru yerde doğru tepki verilmesi önem taşımaktadır.

T tarafından doğru tepkinin verilmesi birbirinden farklı bir çok yolla yapılabilir. Temel olarak iki yöntemden bahsedilmektedir:

- 1) Eğer Ç'nin yanıtları doğru ise, T, kullandığı pekiştireci, dilsel ya da diğer, kullanmaya devam edecektir.
- 2) Eğer Ç'nin yanıtları yanlış ise, T, Ç'nin dikkatini doğru ve yanlış yanıt arasındaki farka yöneltecek şekilde olmalıdır.

Terapistin tepkileri 6 bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler sırasıyla, Tekrarlamalar, Genel, Yapısal, Ø, Diğer ve Problemler şeklindedir.

Tekrarlamalar: Terapist, çocuktan daha fazla çıktı almak amacıyla, çocuğun son sözcüsünü tekrar eder.

Genel: Terapistin tepkisi, çocuğun cevabı ile yapısal olarak ilişkili değildir. Bu tepki, doğru yanıt için olumlu pekiştireç, yanlış yanıt için düzeltmeyi içerir.

Örn: 1) Doğru yanıt için olumlu pekiştireç:

T: "Elindeki ne?"

Ç: “Bebek”

T: “Eveet, bebek. Güzel söyledin!”

2) Uygun olmayan/yanlış yanıt için düzeltme yapma:

T: “Elindeki ne?”

Ç: “Ördek”

T: “Hayır, bu bir ördek değil,..... bu bir civciv”

Yapısal: Terapistin tepkisi yapısal olarak çocuğun sözcüğü ile ilişkilidir. Üç farklı şekilde gerçekleştirilebilir.

1) Dilbilgisel genişletme:

Örn: T: “Bu nedir?”

Ç: “Bebek”

T(Tepki): “Bu bir bebek”

2) Semantik bilginin genişletilmesi:

Örn: T: “Bu nedir?”

Ç: “Bebek”

T (Tepki): “Senin evde böyle bir bebeğin var”

3) Çocuktan gelen bir uyarana yanıt verme:

Örn: Ç: “Bu ne?”

T (Tepki): “Bu bir traktör”

Ø: Terapist çocuğun yanıtına tepki vermez. Yeni bir konu başlatır ya da çocuğun yeni sözcüğüne beklentisi ile sessiz kalır.

Örn: T: “Bu nedir?”

Ç: “Bebek”

T (Tepki): “Tombala oynamak ister misin?”

Diğer: Terapist tarafından tepkiler doğrudan çocuğa yöneltilmez. Bu tepki şekli, çocuğun dili ile ilgili bilginin kayıt cihazına söylenmesi, diğer uyarıyı hazırlamak amacıyla ile başkası ile konuşma (anne, baba, vb.) şeklinde olabilir.

Örn: Ç: “Bebek”

T (Kayıt cihazına söylenen tepki): “Bebeği işaret ediyor”

Problem: Herhangi bir alt başlık altına kaydedilemeyen tepkilerin kaydedildiği bölümdür.

Gelişimsel Evreler

Tümce yapısının edinimi yedi evreye bölünmüştür. Her bir evre temel dilbilgisel süreçleri ile tanımlanmıştır. Evreler, tipik gelişim gösteren çocukların edinim zamanları doğrultusunda yaş gruplarına ayrılmıştır. Burada vurgulanması gereken nokta, belirlenen yaş aralıklarının tipik dil gelişimi gösteren çocukların araştırma bulgularına dayanan ortalama yaşlar olmasıdır. Edinimde bireysel farklılıkların olması da beklenmektedir. Fakat dilbilgisel öğelerin ortaya çıkışı sabit tutulmaktadır (Crystal, 1982). TR-LARSP Envanterinde yer alan evreler aşağıda ayrıntılandırılmıştır.

Tablo 3.4. TR-LARSP Gelişimsel Evreler Tablosu

Evre I (0;9-1;6)	Minör Problemler		Yanıt		Seslenme		Diğer	
	Majör	Emir	Soru	İfade	Diğer		Problemler	
Evre II (1;7-2;0)	Bağ	Tümcecik				Öbek		
Evre III (2;1-2;6)								
Evre IV (2;7-3;0)								
Evre V (3;1-3;6)								
Evre VI (3;7-4;6)	(+) (-)							
	AÖ	EÖ	Tümcecik	Bağlantı	Tümcecik	Öbek		Sözcük
Evre VII (4,6+)	Söylem				Sentaktik anlama			
	Bağlantılılık		İfade Tümceciği		Stil			
	Empatik sıralama							

Evre I, 09 ay ile 18 ay arasını kapsamaktadır. Tablo 3.4’te görüldüğü gibi, bu evrede sözceler, tek sözcüklerle ya da sözcük benzeri birimlerle sınırlı minör ve majör yapılar yer verilmektedir. Minör yapılar, dilin normal dilbilgisel yapılarını kullanmayan, üretimsel ve herhangi bir gelişimsel potansiyeli olmayan yapılardır. Bu yapılar “yanıt” (sorulan bir soruya tepki vermek), “seslenme” (bir kişiye seslenmek), “diğer” (otomatikleşmiş işlemler, sayı, abeceyi saymak) ve “problem” (majör ya da minör olup olmadığı tespit edilemeyen sözceler) alt başlıklarını içermektedir. Üretimsel olmayan minör yapılar örnek olarak; “evet”, “hmm”, “damlaya damlaya göl olur”, vb. verilebilir. Bazı minör sözceler ise çok sınırlı üretimselliğe sahiptir. Örn: “Nasılsın?” → “Sen nasılsın?”

Majör yapılar, tümce elemanlarını içeren sözcelerdir. Evre I’de majör yapılar dört kategori altında incelenmektedir. Bu kategoriler, ad, eylem, diğer (sıfat, edat) ve problem (birimin hangi kategori altına girdiğinin; ad, eylem, vb.; net olarak belirlenememesi) kategorileridir. Çok az formal tümce yapı bilgisi mevcuttur. Sözdizimsel birimler Evre II’de daha çok ortaya çıkmaktadır. Tablo 3.5’te Evre I tablosu yer almaktadır.

Tablo 3.5. TR-LARSP Evre I

Evre I (0;9-1;6)	Minör		Yanıt		Seslenme	Diğer
	Problem		Emir	Soru	İfade	
	Majör	E	S	E	A	Diğer
			Problem			

E:Eylem, S:Soru, A:Ad

Dil gelişimi sürecinde, yetişkin dil sisteminin çocuk tarafından eksiksiz bir şekilde kullanılması beklenemez. Yetişkin dilinde minör tümceler yetişkin tarafından üretimsel bir şekilde kullanılacağı gibi, kendi tümcelerini oluşturma şeklinde de gerçekleşebilir. Çocuk bir dilbilgisel birim üzerinde kendi üretimsel kontrolünü sağlamadan önce, bu birimi analiz edilemeyecek bir şekilde üretebilir. Burada T için önemli olan, Ç’nin kendisine ait stereotipik tümcelerinin ne olduğunu

anlamaktır. Ç'nin kullanım sıklığına bağlı olarak bu yapılar seans sonunda ortaya çıkabilir.

Bu evrede “S” sadece soru sözcüklerinin kodlandığı yerdir (ne, nasıl, kim, vb..). Soru entonasyonu olan tek sözcüklü tümceler “S” altında yer almazlar. Eğer envantere eklenmek isteniyorsa, ayrı bir sekme altında yer almalıdır. Eğer “S” belirleyici konumunda niceliksel bilgi aktarıyorsa; SX olarak kodlanır.

Örn: “*Hangi kitapları* istiyorsun?”

Emir sütunundaki “E” (eylem) altında herhangi bir ek almamış emir kipindeki eylemler (Örn: otur, kalk, gel, vb..) incelenir. Ek alan eylemler ise (Örn: oturdu, kalkmış, gelecek, vb..) ifade sekmesi altında yer alacaktır.

İşaret etmek ya da birini çağırmak için kullanılan seslenmeler (ad ve ad öbekleri olsalar da), tümce yapısı içerisinde incelenmezler. Minör tümce olarak kabul edilirler. Eğer bir ad sözcüğünün seslenme olup olmadığı anlaşılıyorsa, problem sekmesine kaydedilir.

Evre II, 18 ay ile 24 ay arasındaki dilbilgisel analizi içermektedir. Bu evrenin genel özelliği 2 ögeli tümcelerin incelenmesidir. Fakat ana odak noktası tümcede yer alan eleman sayısından çok içeriğine yöneliktir. Tümce kuruluşlarında formal çeşitlilikler yer almaktadır. Böylelikle kullandığımız temel dilbilgisel analitik seviyelerin sunumları gözlenebilmektedir. Bu sunumlar, tümce, öbek ve sözcüktür. Tablo 3.6’da Evre II tablosu yer almaktadır.

Tablo 3.6. TR-LARSP Evre II

Evre II (1;7-2;0)	Emir	Soru	Yargı	Öbek
	Tümce			

Tümcecik ve öbek sekmeleri altında incelenen iki üyeli birimler için sabit bir sıralama olduğunu söylemek mümkün değildir. Türkçenin özelliği gereği birimler arası yer değiştirmeler çoğu durumda yapısal açıdan da bir bozukluk olarak

görülmemektedir. Çocuk, “ÖE” (Özne-Eylem) kullanması gereken yerde “EÖ” (Eylem-Özne) yapısını kullanabilmektedir.

Evre III, 25 ay ile 30 ay arasındaki çocukların dilbilgisel analizi içermektedir. Bu evrede sözce yapısı üç elemanlı olmaktadır. Ayrıca öbek yapıda tümceciklerdeki karmaşıklıktan meydana gelmeyen çeşitli değişimleri de içermektedir. Tablo 3.7’de Evre III tablosu yer almaktadır.

Tablo 3.7. TR-LARSP Evre III

Evre III (2;1-2;6)	Emir	Soru	Yargı

Evre IV, 31 ay ile 36 ay arasındaki dilbilgisel analizi içermektedir. Bu evrede tümcecikler 4 ya da daha fazla eleman içermektedir. Öbeklerde karmaşıklık açısından bakıldığında ciddi bir artış söz konusudur. Fakat evre genel özelliği olarak yeni tipte öbek yapılanmaları açısından daha belirgindir. Tablo 3.8’de Evre IV tablosu yer almaktadır.

Tablo 3.8. TR-LARSP Evre IV

Evre IV (2;7-3;0)	Emir	Soru	Yargı

Evre V, 37 ay ile 42 ay arasındaki dilbilgisel analizi içermektedir. Bu evrenin ana özelliği, tümceciklerin bağlanması, birbirine geçmesi gibi karmaşık tümce oluşumunun gelişmesidir. Bu evrede, bağlantı sözcükler (bağlaçlar) devreye girmektedir. Tablo 3.9’da Evre V tablosu yer almaktadır.

Tablo 3.9. TR-LARSP Evre V

Evre V (3;1-3;6)	Emir	Soru	Yargı

Evre VI, 43 ay ile 54 ay arasındaki dilbilgisel analizi içermektedir. Birbirinden farklı iki sürecin devreye girdiği gözlenmektedir. Bu süreçler “+” ve “-“ ile sembolize edilmektedir. “+” sembolü; daha önceki evrelerde yer almayan, yeni tipte yapılanmalar olduğunu ifade etmektedir. “-“ sembolü; daha önce gözlenen yapıların edinilme aşamasında yapılan yanlışları ifade etmektedir. Tablo 3.10’da Evre VI tablosu yer almaktadır.

Tablo 3.10. TR-LARSP Evre VI

Evre VI (3;7-4;6)	AÖ	EÖ	Tümcecik
<i>Diğer</i>			

Evre VII, 55 ay ve üstündeki dilbilgisel analizi içermektedir. Bu evrenin değerlendirme değeri düşük olduğu için, edinim aşamasında çok az çalışılmıştır. Daha ileri düzey bir analiz içerir. Edinimsel olarak üç temanın önemine değinir. Bunlar, söylem, sentaktik algı ve stildir. Tablo 3.11’de Evre VII yer almaktadır.

Tablo 3.11. TR-LARSP Evre VII

Evre VII (4;7+)	Söylem	Sentaktik Kavrama

Veri toplama süreci

Bu çalışmanın verilerini “konuşma örnekleri” oluşturmaktadır. Konuşma örnekleri tek oturumda toplanmıştır. Her iki gruptan da uyarılmış dil örneği ve serbest konuşma kullanılarak 1-1,5 saat arası video ve ses kaydı yapılmıştır. 9-24 ay arası bebekler için sadece serbest konuşma ve uygulamacı-anne-bebek etkileşimi kullanılmıştır. Serbest konuşma için, öncesinde çocukla bir sohbet ortamı yaratılmıştır. Kayıt alma işlemine, karşılıklı iletişim kurulduktan sonra başlanmıştır. Konuşma sırasında iletişim sorular ile yönlendirilmiştir ve çocuğun ilgi alanları doğrultusunda devam edilmiştir. Karşılıklı iletişimde sözel çıktının daha az olduğu yaş grubu için, oyuncaklar, çevrede yer alan nesnelere iletişim aracı olarak kullanılmıştır.

Uyarılmış dil örneği alma tekniği için SST (Sesletim ve Sesbilgisi Testi) 24 ay üstü çocuklarda Sesbilgisel alt testi resim-kompozisyonları kullanılmıştır. Resimler çocuklara teker teker gösterilmiş ve çocuklardan ne gördüklerini anlatmaları ve öykü kurlmaları istenmiştir. Her bir resim için, çocuklara kendi çevrelerine dair sorular sorulmuştur ve konuşma bağlamı genişletilmiştir. Kayıt işlemleri sırasında cihaz olarak, Sony ICD-PX 820 Ses kayıt cihazı, Sony DCR-SR 15 Es Kamera ve Sony VCT-60 AV Tripod kullanılmıştır. Elde edilen kayıtların saklanması ve taşınmasında dizüstü bilgisayar ve harici bellek kullanılmıştır.

Verilerin Çözümlemesi ve Güvenirlik Analizi

TR-LARSP, tipik gelişim gösteren ve koklear implant kullanıcısı çocukların dilbilgisel analizlerini yapmak üzere kullanılmıştır. Çocukların konuşmalarının anlaşılabilirliklerinde ortak bir karara varma amacı ile iki kişi tarafından dinleme yapılmıştır. Kayıtlar dil ve konuşma terapisti olan araştırmacı ve diğer bir uzman dil ve konuşma terapisti tarafından yapılmıştır. Uzmanlar arası güvenilirlik yüzdesi %91'dir. Kayıtların ilk 15 dakikası geçtikten sonra yer alan sözcelerin içinden anlaşılır olan 50 sözcü seçilerek analiz edilmiştir. TR-LARSP için değerlendirilmek üzere alınan kayıtlarda yer alan tüm sözcükler ortografik olarak çözümlenmiştir. Elde edilen dilbilgisel yapılar gruplanarak genel başlıkları altında toplanmıştır. Dilbilgisel yapıların kodlanması, gruplandırılması ve içeriklerinin belirlenmesi aşamasında bir dilbilim profesöründen danışmanlık alınmıştır. Evre VII, diğer evrelerde olduğu gibi sentaktik çözümleme açısından incelenmiştir. Bu evrede de dilbilgisel yapıların görülme yüzdelerine bakılarak envantere kodlanmıştır.

Uygulama Süreci:

Aşağıda izlenecek yöntem çalışmanın iki aşaması için ayrı ayrı açıklanmıştır.

Pilot Çalışma:

Uygulama ve analiz

İlk çalışma, 09-42 ay arası, tipik gelişim gösteren 20 çocukla (8 kız, 12 erkek) yapılmıştır. Her bir evre için eşit sayıda çocuktan örneklem toplanmasına önem verilmiştir. Çocukların verileri ev ortamında toplanmıştır.

TR-LARSP pilot uygulamasının analizleri sonuçlandırılmış ve Türkçe üzerinde yapılmış olan aynı yaş dönemi edinim çalışmaları ile paralel sonuçlar elde edilmiştir (Topbaş ve Cangökçe-Yaşar, 2010).

Verilerin Analizi

Çocukların her bir dilbilgisel yapı için ürettikleri sözcük ve tümce sayısı sayılmış, evrelere göre görülme yüzdeleri hesaplanmıştır. Ayrıca tek tek sayılan dilbilgisel yapılar gruplandırılmış ve her bir grup için ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum üretimleri hesaplanmıştır. Bu uygulama her iki grup için de ayrı ayrı yapılmıştır. %95 güven kriterine göre değişkenlere ait ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri bulmak için Tek Yönlü Anovanın tanımlayıcı istatistikleri kullanılmıştır.

Verilerin her bir grup ve değişken için normal dağılımı hücre başına düşen denek sayısı 30'dan fazlaysa Kolmogorov-Smirnov, az ise Shapiro-Wilks testleri ile hesaplanmıştır. Verilerin normal dağılmadığı görülmüştür.

Tipik gelişim gösteren grupta gruplandırılmış dilbilgisel yapıların evre ve ay değişkeni ile arasındaki ilişkiye bakmak için Spearman Korelasyon testi kullanılmıştır.

Verilerde normal dağılım görülmediği için tipik gelişim gösteren grup ve işitme engelli grubun gruplandırılmış dilbilgisel yapıları arasındaki ilişkiye Mann Whitney-U testi kullanılarak bakılmıştır. Verilerin istatistiksel analizleri SPSS 19.0 programı kullanılarak yapılmıştır.

Analiz edilen yapılar

Tipik gelişim gösteren çocuklar için toplamda 4500 sözcük, işitme engelli çocuklar için ise toplamda 750 sözcük analiz edilmiştir. Çalışmada analiz edilen toplam sözcük sayısı 5250'dir. Dilbilgisel çözümlenmeler sonucunda elde edilen 83 yapı, istatistiksel analiz yapmak için kategorik olarak gruplandırılmıştır. 16 adet kategori elde edilmiştir. Gruplandırılan yapıların açıklamaları aşağıda ayrıntılı olarak yer almaktadır. Tümcelerin örnekleri bulgular bölümünde yapıların görüldüğü evrelere göre tablolarla verilmiştir. Dilbilgisel yapıların gruplandırılmasında ve tanımlanmasında Göksel ve Kerslake (2005), Aydın (1996), kitaplarından yararlanılmıştır.

1. Varoluşsal tunceler: Var/yok sözcükleri ile oluşturulmuş ad tuncelerini içermektedir. Olumsuz sözcüğü "yok" ile kurulan tuncce tiplerini belirtmektedir. İki farklı varoluşsal tuncce tipi tespit edilmiştir. Bunlar "var₁" ve "var₂" olarak kodlanmıştır. "Var₁", aitlik içermeyen sadece tuncenin konusunun var ya da yok olduğunu bildiren tuncelerdir (Örn: kalem var). "Var₂" tunceleri ise aitlik bildiren tuncelerdir (Örn: benim kalemim var). Bu tuncce türünde 4 farklı tuncce kurulumu tespit edilmiştir. Bu tunceler aşağıda yer almaktadır.

- ÖE_{var1} (Araba var)
- ÖE_{var1(olm)} (Araba yok)
- TÖE_{var1} (Parkta çocuklar var)
- TÖE_{var2} (Burda bebeğim var)

2. Koşaçlı tunceler: Bu tunceler açık bir eylem içermeyen (Örn: Ayşe öğretmen (-*dIr*)) ya da *ol-* (Örn: Ayşe öğretmen oldu) ve *-(y)* (Örn: Ayşe öğrenciydi) ile kurulan eylemlerle oluşan tuncelerdir. Çalışmada iki ayrı koşaç türü tespit edilmiştir. Bunlar koşaç₁: *-dIr* koşacı ve koşaç₂: *ol-* eylemi ile kurulan tunceler olarak kodlanmıştır. Aşağıda yapılan analizlerde tespit edilen koşaçlı tuncce kurulumları yer almaktadır.

- ÖE_{koş1} (Ayşe öğretmendir)
- ÖNE_{koş1} (Bu boya kalemidir)
- NE_{koş2} (Pis oldu)

- ÖE_{koş2} (Kaza oldu)
 - TÖE_{koş1} (Orası araba yeridir)
 - ÖTE_{koş1} (Benim annem çok güzeldir)
- 3. Yerleştirme:** Ad, sıfat ve zarf iç tümce içeren tümceler, yerleştirme (embedding) başlığı altında incelenmiştir. Yapılan analizlerde üç çeşit tümcecik türüne rastlanmıştır. Bunlar ad tümcecigi içeren tümceler (Y_{ad}), zarf tümcecigi içeren tümceler (Y_{zarf}), sıfat tümcecigi içeren tümceler (Y_{sıf}) olarak kodlanmıştır. Ayrıca, bir tümce içinde eğer birden fazla iç tümcecik varsa, iç tümcecik türünün yanına “1” eklenerek gösterilmektedir. Örnekleme ad ve sıfat iç tümceciklerinde bu duruma rastlanmıştır. Aşağıda iç tümcecik türlerinin kodlamaları yer almaktadır.
- Y_{ad} (Geçmiş olsun dedim)
 - Y_{zarf} (Sarı yanınca hemen hazır oluyorsun)
 - Y_{ad1} (Bir gün bisikletimle gezinsin diye verdim)
 - Y_{zarf1} (Televizyon seyredince babam annemi almaya gidecekti)
- 4. Sıralı tümceler:** Aynı ya da farklı öznelerle kurulan birden fazla yargının tek bir tümcede olduğu tümce kurulumlarıdır. Öznesi aynı olan tür sıralı aynı, öznesi farklı olan tür ise sıralı ayrı olarak kodlanmıştır.
- Sıralı_{aynı} (Böyle yapıyorsun, kayıyorsun)
 - Sıralı_{ayrı} (Yap da görelim)
- 5. 2 öge:** İki öge içeren tümcelerdir. Gizli özne yapısı da öge olarak sayılmış, fakat görüldüğü durumlarda (Ö) şeklinde gösterilmiştir.
- ÖE (Ali gel)
 - (Ö)E (gel)
- 6. 3 öge:** 3 öge içeren tümcelerdir.
- ÖNE (Ben tarak aldım)
 - ÖTE (Annem doktora gitti)
 - TÖE (Yere boya akmış)
 - NÖE (Elmayı o kesmiş)
- 7. (3+Öge):** 3 öğeden fazla öge içeren tümcelerdir. (+) işareti, bir ögenin içinde birden fazla eleman içerdiği durumlarda kullanılmaktadır.

- ÖTTE (Ben bugün okula gitmeyeceğim)
- ÖTNE (Biz şimdi börek yapalım)
- ÖNTE (O başını yastığa koymuş)
- ÖTTE+ (Annem evde küçük kardeşime baktı)
- ÖNTE+ (O başını kırmızı yastığa koymuş)
- ÖTE+ (O babasının sırtına çıkmış)
- ÖNE+ (Ben kırmızı başlıklı kız oldum)
- ÖTNE+ (Ben boya kalemimle resim yapıyorum)
- TÖNE (Burda annesi camı açıyor)

8. Bağlaçlar: Yapılan analizlerde %30 kriterini geçen bağlaçlar aşağıda yer almaktadır.

- ama
- çünkü
- da
- ile
- ve
- hem de

9. Soru tümceleri : Bu tümceler, soru sözcüğünün konumuna göre, başta ya da tümce içi / sonu şeklinde kodlanmıştır. X, herhangi sayıda ve yapıda sözcüğü ifade etmektedir. Aşağıda analizde karşılaşılan soru kalıpları yer almaktadır.

- SS
- X+SS
- SS+X
- S-ml

10. Belirleyiciler: Analizlerde tespit edilen türler doğrultusunda dört ayrı kategoride incelenmiştir. Bunlar tanımlık (Sayısal olarak “bir” sözcüğünün karşılığıdır), niceleyici (birkaç, bir takım, bir çok, biraz, bu-şu-o kadar, bazı- kimi- bir kısım..), sınıflandırılmalı (böyle, şöyle, öyle (bir), başka (bir), aynı, öteki, öbür, diğer) ve işaret (bu, şu, o) belirleyicileridir. Aşağıda belirleyici türlerinin kodları yer almaktadır.

- Bel_{tan}

- Bel_{iş}
- Bel_s
- Bel_{nic}

11. Ad öbekleri (AÖ): Ad öbekleri gösterici, niceleyici, tümleç ve baş ad olmak üzere kategorize edilerek analiz edilmiştir. Bu doğrultuda Ad-Ad ve Sıfat-Ad şeklinde oluşan ad öbekleri çıkartılmıştır.

12. Zarf Öbekleri (ZÖ): Zarfların kullanımını, zarflarla oluşan öbekleri içermektedir.

13. Kompleks yapılar: Çatı ekleri (-*Il*, -*In*), birden fazla zaman, görünüş, kip içeren ekler bu kategoride toplanmıştır. Aşağıda analizler sonucu tespit edilen yapılar yer almaktadır.

- -*Ilmİş*
- -*rDI*
- -*rmİş*
- -*nIyor*
- -*IyorDI*
- -*mİşDI*
- -*IIDİ*
- -*Iyormİş*
- -*IIIr*

14. Durum ekleri:

- Belirtme durumu: -*I*
- Yönelme durumu: -*E*
- Kalma durumu: -*DA*
- Çıkma durumu: -*DAn*
- Tamlayan eki: -*In*

15. Uyum ekleri:

- Adal uyum: İyelik: -*IN*
- Eylemcil uyum: Kişi ekleri: 1.tekil, 2.tekil, 3.tekil, 1.çoğul, 2.çoğul, 3.çoğul kişi.

16. İlgeç:

- gibi

- için
- -ile (-*lA*)
- önce
- sonra

Kategoriler dışında en az 5 evrede olup %50'nin üzerinde görülme yüzdesi olan yapılar tek olarak analize dahil edilmiştir. Bu yapılar aşağıda yer almaktadır.

- 1) Olumsuzluk Eki: *-mA*
- 2) Emir
- 3) Kip: *-(y)E*
- 4) Kip: *-Ir*
- 5) Gelecek Zaman: *-AcAk*
- 6) Geçmiş Zaman: *-DI*
- 7) Kip: *-mIş*
- 8) Görünüş Eki: *-Iyor*

BULGULAR ve TARTIŞMA

Bulgular bölümünde elde edilen veriler iki alt başlık altında sunulmuştur. İlk olarak verilerin TR-LARSP Envanteri doğrultusunda betimlenmesi, açıklanması ve örneklendirilmesine yer verilmiştir. İkinci olarak yapılan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen verilerin sunulması yer almaktadır.

TR-LARSP envanterinde 09-67 ay arası anadili Türkçe olan çocukların belirli yaş evrelerine göre kullandığı dilbilgisel yapıların niteliksel analizi

Evre I

Evre I, 0;9 ay ile 18 ay arasında olan 9 çocuğun dilsel analizini kapsamaktadır. Bu evre dilde tek üyenin kullanıldığı evredir. Diller arasında evrensel özelliklerin net olarak görüldüğü tek sözcük evresi olarak da tanımlanmaktadır. Tablo 4.1’de Evre I minör yapı örnekleri yer almaktadır.

Tablo 4.1 Evre I Minör Yapı Örnekleri

Minör			
Cevap	Seslenme	Diğer	Problem
Ok (yok)	Anne	Bir, iki, üç	nennen
Hmmm	Abi		cıncı
Oooo	Abla		kuu
İ:m(iyiyim)	Babacım		aye

Evre I’in analizinde çocuklardan toplanan veriler TR-LARSP’in kategorileri ile karşılaştırıldığında, *Cevap* bölümünde, çocukların herhangi bir uyarana verdikleri tepkiler yer almaktadır. Bu tepkiler majör olarak değerlendirilemeyen ve üretimsel olarak genişletilemeyen yapılardır. *Seslenme* bölümünde birincil yakınların adları “anne, baba, abi, abla” yer almaktadır. “Diğer” kategorisinde ise sıralı ve karışık sayı sayma yer almaktadır. Problem kategorisinde ise anlaşılır olmayan yapılar yer almaktadır. Tablo 4.2’de ise, Evre I’in minör ve majör sözcük yapılarının dağılımı yer almaktadır.

Tablo 4.2 Evre I Minör ve Majör Yapıların Sayısı

n=450			
Minör	sayı	Majör	sayı
<i>Cevap</i>	40	<i>Emir</i>	51
<i>Seslenme</i>	72	<i>Soru</i>	10
<i>Diğer</i>	39	<i>Yargı</i>	106
<i>Problem</i>	13	<i>Çekim</i>	100

n: Analiz edilen toplam sözcük sayısı

Dokuz çocuk üzerinde yapılan analizde toplam 450 sözcük analiz edilmiştir. Minör yapılarda yanıt bölümünde 40, seslenme bölümünde 72, diğer bölümünde ise 39 sözcük saptanmıştır. Majör yapılarda, emir bölümünde 51, soru bölümünde 10, yargı bölümünde 106 ve çekim bölümünde 92 yapı yer almaktadır. Çekimsiz olan eylemler *Emir* sekmesi altında değerlendirilmiştir. Burada yer alan tüm eylemler yalın halde bulunmaktadır. Aynı zamanda emir kipini de temsil etmektedir.

Tablo 4.3 Evre I Tüm Kategoriler

Evre I (0;9-1;6)	Minör	Cevap	Seslenme	Diğer	Problem
	Majör	Emir E	Soru SS	Cevap (Ö)E E _{olm}	Çekim -DI EMİR YÖN BEL

E: Eylem; *SS*: Soru Sözcüğü; *(Ö)*: Gizli Özne; *E_{olm}*: Olumsuz Eylem; *YÖN*: Yönelme Durumu; *BEL*: Belirtme Durumu; *KAL*: Kalma Durumu.

Bu evrede çocukların hepsinde tek sözcük kullanımı ile iletişim kurma görülmektedir. Dokuz çocuğun tümünde tespit edilen yapılar, yalın ve çekimli eylemler, soru sözcüğü ve ad soylu sözcükler olarak karşımıza çıkmaktadır. %30 oranında tespit edilmiş yapılar ise; *ÖE*, *-DI*, *BEL*, *YÖN*, *KAL*, *SS*, *Emir*, *-mA_{olm}*'dir. Tablo 4.3'de Evre I' in tüm kategorileri yer almaktadır.

Tablo 4.4 Evre I Majör Yapıların Örnekleri

Emir	Soru	Eylem	Ad		Diğer
aç	Ne:de?	git-ti	kaka	ababa(araba)	o
al		dü:-tü	muz	barak(bardak)	bu
gel		otu:	ayı	cac(saç)	beş
		otur-du	fil	opobü(otobüs)	
		ad-la(atla)	bebe	apitipi(ayakkabı)	
		yu-yo(yi-yor)	meyve	tatata(çanta)	
		uç-tu	meme	çaat(saat)	
		gö:dü(gör-dü)	nina(ninja)		

Tablo 4.4’de Evre I’de emir, soru eylem, ad ve diğer kategorileri altında sözcük örnekleri verilmiştir. Soru sözcüğü kullanımına bakıldığında, çocuklar soru sözcüğünün sonuna kalma durum ekini ekleyerek, bir şeyin ya da kimsenin yerini sorma amaçlı olarak kullanmaktadırlar. –Iyor eki Evre I’de gözlenmiş fakat %30 kriterini geçemediği için envantere Evre I düzeyinde eklenmemiştir.

Tablo 4.5 Evre I Çekim Ekleri

Zaman	Toplam	Diğer	Toplam
Eylem	101	Ad	257
Emir	44	YÖN	15
-DI	38	BEL	10
		KAL	10
		-mA _{olm}	13

YÖN: Yönelme Durumu; BEL: Belirtme Durumu; KAL: Kalma Durumu.

Çekim ekleri açısından ad ve eylem soylu sözcükler olmak üzere iki ayrı kategoride inceleme yapılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda elde edilen sonuçlar Tablo 4.5’te yer almaktadır. Evre I içinde toplam 101 eylem ve 257 ad analiz edilmiştir. Zaman eki olarak 38 eylemde –DI, 5 eylemde, –AcAk, 9 eylemde ise –mİş eki kullanımı görülmüştür. –AcAk ve –mİş ekleri %30 kriterini geçemedikleri için listeye dahil edilmemiştir. Ad soylu sözcüklere baktığımızda, 35 adda uyum eki görülmektedir. Bu ekleri sırasıyla 15 yönelme durumu, 10 kalma durumu ve 10 belirtme durumudur.

Evre I' de yer alan iki elemanlı yapılar %30 kriterini geçemediği için analiz edilmemiştir. Fakat yapıların Evre I' de gözlenmiş olması önemli bir bulgu olduğu için tablo ile gösterilmiştir. Tablo 4.6'da Evre I' de yer alan iki elemanlı yapıların görünümü yer almaktadır.

Tablo 4.6 Evre I İki Elemanlı Yapıların Görünümü

<i>XE</i>	
Anne bak!	X: ad
Anne ka:k!	X: ad
Sen aç	X: adıl
Anneanne konuş	X: ad
<i>EX</i>	
Aç bu-nu	X: İşaret Belirleyicisi-Belirtme durumu
<i>XS</i>	
Bu ne?	X: İşaret Belirleyicisi-Belirtme durumu

XE: Bir eleman+Eylem; EX: Eylem+Bir eleman; XS: Bir eleman+Soru Sözcüğü.

17 aydan itibaren, çekim ekleri ve çekim eklerinin kullanıldığı sözcüklerin sayısı artış göstermektedir. Yeni çekim eklerinin eklenmesi ve sayısı açısından bakıldığında özellikle 17. ve 18. aylar önem taşımaktadır. İki ve üç çekim ekinin artarda tek bir köke sıralanması da bu aylarda gözlenmektedir. Bu aylar Evre I ve Evre II arasında sınır oluşturduğu için, bu iki evre arasında geçişler söz konusu olabilmektedir. Genel olarak bakıldığında Evre I' in son dönemi ve Evre II'nin ilk dönemleri iki ve daha fazla birimli çekim eklerinin artarda kullanılmasında önem taşımaktadır.

Evre II

Evre II, 19;0-24;0 ay arası 8 çocuğun dilsel analizini içermektedir. Bu evrede, tümceler iki üye taşımaktadır ve daha üretimsel bir yapı sergilemektedir. Fakat üç üyeli yapılara da rastlanmaktadır. Bu evre, eylem ve ada gelen biçimbirimlerin, çoklu soneklenme gösterdikleri bir evredir. Tablo 4.7'de Evre II'de görülen emir, soru ve yargı kategorilerinde analiz edilen yapı türleri yer almaktadır.

Tablo 4.7 Evre II Tüm Kategoriler

<i>Emir</i>	<i>Soru</i>	<i>Cevap</i>	Öbek	Sözcük Türü/Diğer	Sözcük/Ekler
<i>Bak + X</i>	SS	ÖE _{var1} ÖE _{koş1}	AÖ	Adıl	Bel _{iş}
<i>EX</i>	X+SS	ÖE ÖNE	(Sıfat+Ad	Eylem	ÇATI -Iyor
<i>XE</i>		ÖE _{var1} (ol m) ÖTE) (Ad+Ad)		İYE -AcAK TAM -mA

SS: Soru Sözcüğü; **X+SS:** Başa herhangi bir birim eklenmiş soru sözcüğü; **ÖE_{var1}:** Özne Eylem Varoluşsal1; **ÖE+:** Genişleme olan Özne Eylem Tümcesi; **ÖE_{var1}(olm):** Olumsuz ÖE_{var1}; **ÖNE:** Özne Nesne Eylem; **ÖTE:** Özne Tümleç Eylem; **ÖE_{koş1}:** Özne Eylem Koşaç1; **AÖ:** Ad Öbeği; **Bel_{iş}:** İşaret Belirleyicisi; **TAM:** Tamlayan Eki.

Evre II’de Emir kategorisinde iki yapı gözlenmiştir. Bunlar “XE” ve “EX” yapılarıdır. Bu yapılar eylemin önüne ve arkasına herhangi bir eleman getirilerek oluşturulan yapılarıdır. “Bak+X” yapısı da emir kategorisi içinde değerlendirilmiştir.

“Bak” eylemi, diğer emir kipindeki yapılardan farklı olarak dikkat çekmek, iletişim partnerini olaya yönlendirmek için kullanılmaktadır. İleri evrelerde de “bak” eylemi daha fazla elemanla kurulan tümcelerle aynı görevi üstlenmektedir. Tablo 4.8’de Evre II’ de görülen emir yapıları örneklendirilmiştir.

Tablo 4.8 Evre II Emir kullanımı

Emir			
BAK X			
<i>bak</i>	<i>X</i>	Kategori	Ek Bilgi
bak	küçücüy	E + Ad	-cUK (A.Çekim)
bak	bebek	E + Ad	
<i>E</i>	<i>X</i>		
ver	onu	E+Bel _{iş}	
<i>X</i>	<i>E</i>		
anne	gel	Ad+E	

E: Eylem; *X:* Bir eleman; *Bel_{iş}:* İşaret Belirleyicisi

Evre II’ de soru kullanımında Evre I’ den farklı olarak “X+SS” yapısı gözlenmektedir. Bu kullanım, herhangi bir elemanın ardına soru sözcüğünün

eklenmesi ile oluşturulmaktadır. Toplam 3 çocukta 6 tümcede bu yapıya rastlanmıştır. Kullanılan soru sözcükleri ise; *ne*, *nerde* ve *kaç* sözcükleridir. Tablo 4.9'da Evre II'de gözlenen soru kullanımları örneklendirilmiştir.

Tablo 4.9 Evre II Soru Kullanımı

Soru		
SS		
Soru Sözcüğü		Kategori
Ne		Soru sözcüğü
Nerde		Soru sözcüğü
Kaç		Soru sözcüğü
X+SS		
X	SS	
Bu	Ne	

SS: Soru Sözcüğü; X+SS: Herhangi bir eleman+Soru Sözcüğü

Tablo 4.10 Evre II Tümce Türleri

Yargı				
Özne	Eylem		Kategori	Açıklama
gemi	gidiyo		git.GÖR.3T	
ece	okudu		oku.GEÇ.3T	
Özne	Nesne	Eylem		
(GÖ) Sen	ayakpapa	giy	giy.EMİR	ayakkabı
(GÖ) Ben	tayak	a:dim	a:-GEÇ.1T	tarak aldım
(GÖ) Ben	oyunca:nı	vermicem	oyuncak-İYE-TAM	Oyuncağını
			ver.OLM.GEL.1T	vermeyeceğim
(GÖ) Ben	ka:pus	yuttum	yut.GEÇ.1T	Karpuz
				yuttum
Özne	Tümleç	Eylem		
(GÖ) Sen	Doktuya	git	git.EMİR	
(GÖ) Sen	O:-dan	çık	çık.EMİR	
Özne	Eylem(koş1)			
abi	okulda		okul.KAL.3T	
Özne	Eylem(var1)			
da:ye	va:			Daire var
avaba	val			Araba var
Özne	Eylem(var1olm)			
empi	ok			Ekmek yok

GÖR: Görünüş; **GEÇ:** Geçmiş; **GEL:** Gelecek Zaman; **İYE:** İyelik eki; **TAM:** Tamlayan eki; **OLM:** Olumsuzluk eki; **KAL:** Kalma Durumu; **IT:** 1. Tekil Kişi

Tablo 4.10’da tespit edilen tümce türlerinin örnekleri yer almaktadır. Evre II tümce seviyesinde TR-LARSP’ ın orijinalinden farklılaşmaktadır. En önemli farklılık, sözcük dizilişinde ortaya çıkmaktadır. Sözcükler incelendiğinde yetişkin diline benzerlik gösterse de çocukların çıktıkları karmaşık yapıların basit formları olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuklar tümcelerde yer alan yapıların hepsine dilbilgisel rollerini doğru atamışlardır. Bu evrede “XE” yapısı çok sık karşılaşılan bir yapı olarak görülmektedir. Fakat, Türkçenin sözcük sıralanışındaki esneklik nedeniyle öğeler birbiri ile yer değiştirebilmektedir. Çocuklar öğelerin yerlerini değiştirirler de dilbilgisel ve anlamsal açıdan bir hata olmaksızın bu işlemi yapabilmektedirler. Tespit edilen tümce türleri, ÖE , $\text{ÖE}_{\text{koş1}}$, ÖE_{var1} , $\text{ÖE}_{\text{var1(olm)}}$ şeklindedir.

Tablo 4.11 Evre II Öbek Kullanımı

Sıfat	Ad	Kategori	Ek Bilgi	Açıklama
Bü:k	A:ç	AÖ	Sıfat+Ad	Büyük ağaç
Cici	Bebiş	AÖ	Sıfat+Ad	
Cici	Pöpek	AÖ	Sıfat+Ad	Cici köpek

AÖ: Ad Öbeği

Evre II öbek kullanımında, ad öbeği kullanımı görülmektedir. Addan oluşan ad öbekleri dışında en çok görülen ad öbekleri *sıfat+ad* şeklinde kurulan öbeklerdir. Türkçede adlar tümce sonunda eylem niteliği kazanabildiği için, bu yapıların bir bölümü koşaçlı tümce kategorisinde de değerlendirilebilmektedir. Bu nedenle bu yapılar ayrılarak, ad öbeği ile oluşturulmuş koşaçlı tümceler olarak ayrıca kodlanmıştır. Tablo 4.11’de Evre II öbek kullanımı örneklendirilmiştir.

Tablo 4.12 Evre II Olumsuz Yapı Örnekleri

Olumsuz				
<i>X</i>	<i>Olumsuz</i>	<i>Kategori</i>	<i>Ek Bilgi</i>	<i>Açıklama</i>
X	-mA			
(ben)	yap-ma-yom	yap.OLM.GÖR.1T		
ben	bil-me-m	bil.OLM.1T		
(ben)	e-me-m	ye.OLM.1T		yemem
Arçelik	demicem	de.OLM.GEL.1T		
iğne	yapmıyo	yap.OLM.GÖR.3T		
(ben)	sevmiyoyum	sev.OLM.GÖR.1T		
(O)	dövmüyo	döv.OLM.GÖR.3T		
(O)	ağla-ma-z	ağla.OLM.3T		

X: Herhangi bir birim; *OLM*: Olumsuz; *GÖR*: Görünüş; *GEL*: Gelecek Zaman; *1T*:1.Tekil kişi; *3T*:3.Tekil kişi

Bu evrede olumsuz yapı olarak *-mA* eki ile olumsuz eylem kullanıldığını görülmektedir. Tablo 4.12’de bu yapıların örnekleri kategorik olarak açıklamaları ile verilmiştir.

Tablo 4.13 Evre II Çekim Ekleri

Eylem			
Zama	Görünü	Uyum	Durum
n	ş		
<i>-AcAK</i>	<i>-Iyor</i>	1T	BEL
		3T	YÖN
		İYE	KAL
		ÇOĞU	TAM
		L	

1T: 1.Tekil kişi; *3T*: 3.Tekil kişi; *İYE*: İyelik eki; *TAM*: Tamlayan Eki; *BEL*: Belirtme Durumu; *YÖN*: Yönelme Durumu; *KAL*: Kalma Durumu

Evre II eylem çekimlerine bakıldığında *-AcAK*, *-Iyor* zaman ve görünüş ekleri; uyum kategorisinde 1.tekil, 3.tekil, çoğul, iyelik; durum kategorisinde ise belirtme, yönelme, tamlayan ekleri ve kalma durumları görülmektedir. Tablo 4.13’te Evre II’ de görülen çekim ekleri listelenmiştir. Tablo 4.14’te ise, görülen çekim ekleri kategorik bilgiyi de içerecek şekilde örneklendirilmiştir.

Tablo 4.14 Evre II Çekim Örnekleri

Ad çekimleri	Kategori	Eylem çekimleri	Kategori
kitab-ı-na	<i>kitab.İYE.YÖN</i>	çıkart-tım (çıkarttım)	<i>çıkart.Ç.GEÇ.1T</i>
abi-nin	<i>abi.TAM</i>	yocu- dum(yoruludum)	<i>yor.Ç.GEÇ.1T</i>
el-i-ni	<i>el.İYE.BEL</i>	Gi:cem(giyeceğim)	<i>giy.GEL.1T</i>
ben-im	<i>ben.TAM</i>	Kuyutuyo (kurutuyo)	<i>kurut.GÖR.3T</i>

1T: 1.Tekil kişi; 3T: 3.Tekil kişi; İYE: İyelik eki; TAM: Tamlayan Eki; BEL: Belirtme Durumu; YÖN: Yönelme Durumu; GEÇ: Geçmiş Zaman; GÖR: Görünüş; GEL: Gelecek Zaman

Evre II’de adıl kullanımı karşımıza çıkmaktadır. Çocukların doğru bir belirtme ile kullandıkları adıl “ben” adılıdır. “Ben” adılını doğru sıralanış ve kategori ile çekimleyebilmektedirler. Diğer adıl türleri %30 barajını aşmadığı için tabloya dahil edilmemiştir.

Tablo 4.15 Evre I-II Çekimsel Görünüş: Evre I

	Sözce	İki elemanlı çekim	Üç elemanlı çekim
Tek eleman	Oku Gel	Gel-di Gel-GEÇ	Ge:mem (<i>Gel-me-m</i>) Gel-OLM-1Tk
İki eleman	Baba git	Git-ti Git-GEÇ	

Evre II Çekimsel Görünüş

	Gözünü kapat	Göz-ü Göz-İYE	Göz-ü-nü Göz-İYE-BEL
	Annesini öpüyo	Anne-si Anne-İYE Öp-üyo Öp-GÖR	Annesi-ni Anne-İYE-BEL

1T: 1.Tekil kişi; TAM: Tamlayan Eki; BEL: Belirtme Durumu; GEÇ: Geçmiş Zaman; GÖR: Görünüş.

Evre I ve Evre II’ye çekimsel kategoride ayrıntılı olarak bakıldığında, her iki evrede de iki ve üç elemanlı çekim görüldüğünü fakat çekimsel kategorilerin artarak farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu nedenle birim ve eleman sayısının Türkçe gibi sondan eklemeli dillerde öncelik taşımadığı, kategorik olarak

gelişimin niteliğine bakılması gerektiği söylenebilir. Tablo 4.15’de Evre I ve Evre II’ nin çekimsel görünüşü iki ve üç elemanlı çekim açısından ayrıntılı olarak gösterilmektedir.

Evre III

Evre III, 25 ay ile 30 ay arası 10 çocuğun dilsel analizini içermektedir. Bu evrede, tümceler üç eleman taşımaktadırlar. Evre II ile karşılaştırıldığında tümce öğelerinde artış gözlenmektedir. Tablo 4.16’da Evre III’te görülen emir, soru ve yargı kategorilerinde analiz edilen yapı türleri yer almaktadır.

Tablo 4.16 Evre III Tüm Kategoriler

<i>Emir</i>	<i>Soru</i>	<i>Cevap</i>	Sözcük Türü/Diğer	Öbek	Sözcük/Ekleri
<i>EXY</i>	X+SS SS+X S-mI	NE _{koş2} ÖE _{koş2} ÖNE _{koş1} ÖTE	İlgeç değil Çalkalama Eşdizimlilik İkileme Konu belirleyici (da) Bağlaç “çünkü”	AÖ Adıl+Ad Zarf+Eylem	Bel _{tan} BEL _s ÇOĞ ÇIK -mIş -(y)E -Ir 2T

EXY:Eylem+İki eleman; *SS+X*:Soru Sözcüğü+Bir eleman; *S-mI*:Soru mI eki; *NE_{koş3}*:Nesne Eylem Koşaç 3; *ÖE_{koş3}*:Özne Eylem Koşaç 3; *ÖNE_{koş1}*:Özne Nesne Eylem Koşaç 1; *ÖTE*:Özne Tümleş Eylem; *BEL_{tan}*:Tanımlık Belirleyici; *BEL_s*:Sınıflandırıcı Belirleyici; *ÇIK*:Çıkma Durumu; *ÇOĞ*:Çoğul.

Tablo 4.17 Evre III Emir Kullanımı

Emir

XY Eylem

<i>X</i>	<i>Y</i>	<i>Eylem</i>	Kategori	Açıklama
beni	anneanneye	dötüy	X: Adıl Y:Ad	götür
bana	masal	anlat	X:Adıl Y:Ad	
bana	kutu	ay	X:Adıl Y:Ad	Al

X: Herhangi bir eleman; *Y*: İkinci eleman

Evre III Emir kategorisine, üç elemanlı emir kipinde eylemlerle kurulmuş yapılar görülmektedir. Bu yapı kurulumu evrenin genel özellikleri ile uyum göstermektedir. Tablo 4.17’de Evre III emir kullanımını örneklendirilmektedir.

Tablo 4.18 Evre III Soru Örnekleri

X(bir eleman)	SS	Sözcük (X)
O	ne	<i>X: Bel_{iş}</i>
Annem	nerde	<i>X:Ad</i>
Musluk	Nerde	<i>X:Ad</i>
Benim memem	nerde	<i>XY+SS</i>
SS	X	
Kim	var	<i>X:Eylem_{var1}</i>
Kime	benziyo	<i>X:eylem.IYOR.3T</i>
Ne	kızıyosun	<i>X:eylem.IYOR.2T</i>
X	-mI	
Bu	Mu	<i>X:Bel_{iş}</i>
Telefon	çalmadı mı	<i>X:Ad</i>

Evre III’te görülen soru kalıpları “X+SS”, “SS+X”, “X+mI” şeklindedir. Üç elemanlı soru tümcesi kullanımını %30 barajını geçemediği için analiz dışında bırakılmıştır. Soru türlerinin örnekleri Tablo 4.18’de yer almaktadır.

Tablo 4.19 Evre III Tümce Türleri

Özne	Tümleç	Eylem	Kategori	Açıklama
(GÖ) O	okula ka:dırdaktan	gidiyo kaycam	Git.GÖR.3T ka:dırdak.ÇIK kay.GEL.1T	Kaydırdaktan kayacağım
(GÖ) O	oraya	koydu	ora.YÖN koy.GEÇ.3T	
(GÖ) O	makinede	yıkaniyo	makine.KAL yıka.Ç.GÖR.3T	
Özne	Eylem	Nesne		
(GÖ) Ben	düşü:cem	anteni	Düş.GEL.1T anten.BEL Çalkalama	Düşüreceğim anteni
(GÖ) Sen	ver	onu	o.BEL	
Nesne	Eylem_{koş2}			
Pis	O:du		ol.GEÇ.3T	Pis oldu
Özne	Eylem_{koş2}			
Kaza	O:du		ol.GEÇ.3T	Kaza oldu
Özne	Nesne	Eylem_{koş1}		
Bu	kurbağa	(dır)		
O	salıncak			
Bu da	boya kalemi		Boya kalemi (AÖ)	

BEL: Belirtme Durumu; **YÖN:** Yönelme Durumu; **ÇIK:** Çıkma Durumu; **KAL:** Kalma Durumu; **GEÇ:** Geçmiş Zaman; **GEL:** Gelecek Zaman; **GÖR:** Görünüş; **Ç:** Çatı; **1T:** 1.Tekil Kişi

Evre III'te ilk defa gözlenen yapılar ayrıntılı örnekleri ile Tablo 4.19'da yer almaktadır. Evre III tümce yapılarında üç üyeli tümce kurulumları gözlenmektedir. Envanterin özelliği gereği önceki evrede tespit edilen bir yapı bir sonraki evrede tekrar yazılmamaktadır. Bunun nedeni ilgili yapının edinilmiş kategorisine girmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle "ÖNE" kurulumu Evre II'de tespit edildiği için Evre III'e tekrar eklenmemiştir. Fakat görülme sıklığı açısından bir farklılık olup olmadığını görmek amacı ile analize dahil edilmiştir. Evre III'te dikkati çeken bir özellik diğer evrelere göre daha yoğun bir şekilde tümce *çalkalama* tespit edilmesidir. Bu evrede *çalkalama*, "Özne Eylem Nesne" kurulumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Nesne ve özne konumunda gözlenen *koşaç 2* yapısı ve ÖNE *koşaç 1* yapısı da bu evrede gözlenmektedir.

Tablo 4.20 Evre III Öbek Kullanımı

Öbek				
Zarf	Eylem	Kategori	Ek Bilgi	Açıklama
Az	Kalmış			
Şimdi	Aç			
Akşam	Gelcek			
Çok sıkı	Takmış	Çok sıkı	ZÖ	

ZÖ: Zarf Öbeği.

Tablo 4.20’de Evre III öbek kullanımı örnekleri yer almaktadır. Evre III öbek kullanımına bakıldığında Evre II’ de olduğu gibi AÖ kullanımı dikkati çekmektedir. Zarf Eylem kullanımına bakıldığında verilen örnekler tümce kategorisinde de değerlendirilebilecek niteliktedir.

Tablo 4.21 Ad Öbeği Kategorileri

Gösterici	Baş ad	Kategori	Niteleyici	Baş ad	Kategori
babamın	pili	Ad+ad	güzel	kuşlar	Sıf+ad
benim	ayakkabım	Bel+ad	kırmızı	motor	Sıf+ad
teyzenin	topu	Ad+ad	küçük	çocuk	Sıf+ad

Bel:Belirleyici; **Sıf:**Sıfat

Tablo 4.21’de Evre III AÖ kategorileri yer almaktadır. Örnekler baktığımızda bu evrede “ad+ad”, “belirleyici+ad” ve “sıfat+ad” kurulumlarının ağırlıklı olduğunu görülmektedir.

Tablo 4.22 Evre III Bağlayıcı

Causal(Nedensel) Bağlayıcı	Örnek
çünkü	Sana vermez <i>çünkü</i> kırıyorsun <i>Çünkü</i> bilmiyorum Yakalayamaz <i>çünkü</i> bunu ısırır

Evre III’te *çünkü* bağlacının kullanımı gözlenmektedir. Çocuklar hem tümce içi hem tümce başı pozisyonda *çünkü* bağlacını kullanabilmektedirler.

Tablo 4.23 Evre III Diğer Kullanım Örnekleri

Eşdizimlilik	Açk.	İkileme	Bel_s	Bel_{tan}	Konu Belirleyici	Açk.
İzin a:dım	<i>İzin</i>	Hav hav	<i>Böyle oje</i>	<i>O bir araba</i>	Onu da	<i>Onu da</i>
Piş o:du	<i>aldım</i> <i>Pis oldu</i>	Çuf çuf	sürüvosun <i>Pepede öyle</i>	<i>Bu bir fil</i>	alırım Bu da babası	<i>alırım</i>
Uykum kaçtı		Gıt	oyun gördüm <i>Kuşun böyle</i>	<i>Bir baba</i>	Bu da çocuk	
Uykum ge:di	<i>Uykum</i>	gıdak	kanadı var	olsun	Ponpon da	
Sabah o:du	<i>geldi</i>	Bay bay			var	
Ka:nım	<i>Sabah</i>				O da uçtu	
acıktı	<i>Karnım</i>				Beni de	<i>Beni de</i>
	<i>acıktı</i>				dötüv	<i>götür</i>

Bel_s: Sınıflandırıcı Belirleyici; *Bel_{tan}*: Tanımlık Belirleyici, *Açk*: Açıklama

Evre III *diğer* kateorisi Tablo 4.23'te örneklendirilmiştir. TR-LARSP envanteri dahilinde analiz edilmeyen fakat evrelerde gözlenen eşdizimlilik ve ikileme gibi yapılar *diğer* kategorisinde verilmiştir. Bazı eşdizimlilik örnekleri koşaç 2 kategorisinde de değerlendirilebilecek özelliktedir (Örn: pis oldu). Bu örnekler her iki kategori için de ayrı ayrı hesaplanmıştır. İkileme örneklerine baktığımızda özellikle yansımali seslerin tekrarları ile oluşan ikilemeler görülmektedir. *Konu belirleyicisi(topic marker)* da ilk defa bu evrede görülmektedir. Belirleyicilerde ise, *sınıflandırıcı* ve *tanımlık* belirleyiciler ilk defa bu evrede görülmektedir.

Tablo 4.24 Evre III “*değil*” kullanımı

<i>değil</i>
Soğuk <i>değil</i>
Bulut <i>değilmiş</i>
Kitap <i>değil</i>
O <i>değil</i> bu

Tablo 4.24'te çocukların *değil* kullanımı örneklendirilmiştir. Evre III'de dikkati çeken diğer bir kullanım çocukların “*değil*” kullanımınıdır. Çocuklar hem tümce sonu hem tümce içi pozisyonda *değil* sözcüğünü doğru bir şekilde kullanmaktadırlar.

Tablo 4.25 Evre III Çekim Ekleri

Kip	Uyum	Durum
-mİş	ÇOĞ	ÇIK
-(y)E		
-Ir		

Evre III çekim eklerine ayrıntılı olarak baktığımızda, *-mİş*, *-(y)e* ve *-Ir* kiplerini, çıkma durumu ekini, çoğul ekini kullandıklarını görmekteyiz. Bu eklerin listesi Tablo 4.25'te, eylemlerin ayrıntılı ve kategorik özellikleri ile beraber örnekleri ise Tablo 4.26a'da, ad çekimlerinin kategorik özellikleri ile beraber örnekleri ise Tablo 4.26b' de yer almaktadır.

Tablo 4.26a. Evre III Çekim Örnekleri

a.		Eylem	
<i>-Ir</i>	Kategori	<i>-(y)E</i>	Kategori
Onu da alırım	<i>al.KİP.1T</i>	Meykeye gidelim	<i>git.KİP.1Ç</i>
Gelirim	<i>gel.KİP.1T</i>	Ça:şıya gidelim	<i>git.KİP.1Ç</i>
Bebeğimi isterim	<i>iste.KİP.1T</i>	Bakayım bi	<i>bak.KİP.1T</i>
Bu yapar	<i>yap.KİP.3T</i>	Şimdi bakalım	<i>bak.KİP.1Ç</i>
O gelir	<i>gel.KİP.3T</i>	Bi: de gözlük	<i>tak.KİP.1T</i>
Kafamızı koyayız	<i>koy.KİP.1Ç</i>	Davul çalalım	<i>çal.KİP.1Ç</i>

GÖR: Görünüş; **1T:** 1.Tekil Kişi; **3T:** 3.Tekil Kişi; **1Ç:** 1.Çoğul Kişi

26b. Ad çekimleri

pazaydan aldım	<i>pazar.ÇIK</i>
merdivenden	<i>merdiven.ÇIK</i>
babam ayabadan	<i>araba.ÇIK</i>
annemden izin	<i>anne.İYE.ÇIK</i>

ÇIK: Çıkma Durumu; **İYE:** İyelik Eki

Evre IV

Evre IV, 31;0 ay ile 36;0 ay arası 10 çocuğun dilsel analizini içermektedir. Bu evrede, tümceler dört eleman taşımaktadırlar. Ayrıca, Evre III'te gözlenmeyen farklı üç üyeden oluşan tümce yapıları da gözlenmektedir. Bu evrenin en önemli özelliklerinden biri *bağlaç* ve *tümcesel nesne* kullanımının gözlenmesidir. Tablo 4.27'de Evre IV'te görülen tüm kategorilerde analiz edilen yapı türleri yer almaktadır.

Tablo 4.27 Evre IV Tüm Kategoriler

<i>Soru</i>	<i>Cevap</i>	Sözcük Türü/Diğer	Öbek	Sözcük/Ekler
SS+X	TÖE _{var1}	diye	AÖ	BEL _{nic}
S-mI	TÖE	-ki (edat)	İÖ	-InIyor
X+SS	ÖTTE	bileşik sözcük		-mIşDI
	ÖNE+	bağlaç “sonra”		
	ÖNTE			
	ÖTNE			
	TÖE			
	ÖTE+			
	Y _{zarf}			
	Y _{ad}			
	Sıralı _{aynı}			
	Sıralı _{ayrı}			

SS+X: Soru Sözcüğü+Bir eleman; **S-mI:** Soru mI eki; **X+SS:** Bir eleman+Soru Sözcüğü; **TÖE_{var1}:** Tümleç Özne Eylem Varoluşsalı; **ÖTTE:** Özne Tümleç Tümleç Eylem; **ÖNE+:** Özne Nesne Eylem Genişleme; **ÖNTE:** Özne Nesne Tümleç Eylem; **ÖTNE:** Özne Tümleç Nesne Eylem; **TÖE:** Tümleç Özne Eylem; **ÖTE+:**Özne Tümleç Eylem Genişleme; **Y_{zarf}:** Yerleştirme-zarf; **Y_{ad}:** Yerleştirme-ad; **Sıralı_{aynı}:** Tek Özne Sıralı Tümce; **BEL_{nic}:** Niceleyici Belirleyici; **AÖ:** Ad Öbeği; **İÖ:** İlgeç Öbeği

Tablo 4.28 Evre IV Soru Örnekleri

SS	X	X Kategorisi
Ne	açıldı	X: Eylem
Ne	veriyö	X: Eylem
Nasıl	yüzer	X: Eylem
Kim	geldi	X: Eylem
Ne	oldu	X: Eylem
Neden	gitti	X: Eylem

SS: Soru Sözcüğü; **X:** Bir eleman.

Tablo 4.28’de Evre IV soru örnekleri verilmiştir. Soru yapılarında diğer evreden farklı bir görünümle karşılaşmamaktadır. Eylemlerin çekimlenmesinin artması ile, soru kalıbı oluşturmada da çekimli eylem kullanımı artış göstermektedir. Soru sözcükleri tümce başında daha çok kullanılmakta ve yoğunluklu olarak çekimli eylemle tümceler iki ögeli olarak sonlandırılmaktadır.

Tablo 4.29 Evre IV Tümce Türleri

Tümleç	Özne	Eylem_{var1}	Kategori	
Burda	hayvanlar	var	varoluşsal	
Parkta	çocuklar	var		
Orda	Salih	var		
Tümleç	Özne	Eylem		
Yere	kan	akmış	ak.KİP	
Ordan	oje	akıyor	ak.GÖR	
Özne	Tümleç	Eylem +		
(GÖ) O	babasının sırtına	çıkış	çık.KİP.3T	
Benim	üniversitede	çalışıyor	çalış.GÖR.3T	
(GÖ)Ben	ablamanın okuluna	gittim	git.GEÇ.1T	
Özne	Tümleç	Tümleç	Eylem	
Ben	bugün	okula	gitmicem	git.OLM.GEL.1T
(GÖ)Ben	divandan	yere	Düştüm	düş.GEÇ.1T
Özne	Nesne	Eylem+		
O	kötü laf	dememiş	de.OLM.KİP.3T	
(GÖ)Ben	kırmızı başlıklı kız	okudum	oku.GEÇ.1T	
Şengül	portakal suyu	sıktı	sık.GEÇ.3T	
Özne	Tümleç	Nesne	Eylem	Kategori
(GÖ)Biz	şimdi	üçgen	yapalım	yap.KİP.1Ç
(GÖ)Biz	öğretmenle	resimler	çiziyoruz	çiz.GÖR.1Ç
(GÖ)Ben	inşaata	çimento	götürüyorum	götür.GÖR.1T
Özne	Nesne	Tümleç	Eylem	
(GÖ)Onlar	beni	öğretmenimle	tanıştırdılar	tanıştır.GEÇ.3Ç
(GÖ)O	başını	yastığa	koymuş	koy.KİP.3T
(GÖ)Biz	çişimizi	tuvalete	yapıyoruz	yap.GÖR.1Ç
Yerleştirme (Zarf)				
Sarı yan ınca hemen hazır oluyosun				-ınca
Yağmur yağ ınca kullanırız				-ınca
Kuş koymak için				için
Yerleştirme (Ad)				
Geçmiş olsun dedim				dedim
Kurt burda evine git mek istedi				-mek
Araba yangın söndür meye gidiyo				-e
Sıralı_{ayrı}				
Böyle böyle yapıyosun kayıyosun				
Kapadım açtım kapadım				
Banvoda sabunu almıs vıkanıvo				
Sıralı_{ayrı}				
Ama buraya bi tanesini çektim, olmadı.				
Yap da görelim.				

GEÇ:Geçmiş Zaman; **GEL:**Gelecek Zaman; **GÖR:**Görüntü; **1T:**1.Tekil Kişi; **3T:**3.Tekil kişi; **3Ç:**3.Çoğul

Evre IV'te karşımıza çıkan yapılara baktığımızda; “TÖE_{var1}”, “ÖTTE”, “ÖNE+”, “ÖNTE”, “ÖTNE”, “TÖE”, “ÖTE+”, “Y_{zarf}”, “Y_{ad}”, “Sıralı_{aynı}”, “Sıralı_{ayrı}” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yapıların ayrıntılı örnekleri Tablo 4.29’da yer almaktadır.

Tablo 4.30 Evre IV Öbek Yapı Örnekleri

Tümleyen	Baş ad	İlgeç Öbeği	
Banyo	suyu	Kuş koymak	için
İtfaiye	arabası	Çakmakla	yaktım
Dudak	boyası	Bizim lambamız	gibi

Evre IV öbek yapı örneklerine bakıldığında, Evre III’ten farklı olarak ilgeç öbeği yapısı görülmektedir. İlgeç öbekleri kendi içerisinde ayrıntılı olarak kategorize edilmemiştir. Yerleştirme tümceler ayrı olarak hesaplanmıştır. Tümcesel nesne olan ilgeç öbeklerini ayrı göstermekteki amacımız, “ile” ve “gibi” kullanımının öbekselsel kategori olarak gelişimsel düzeyde edinimini göstermektir. Tablo 4.30’da Evre IV öbek yapıları örneklendirilmiştir.

Tablo 4.31 Evre IV Çekim Ekleri

Kompleks Çekim	Örnek	Kategori
-Inlyor	yıkanyor	yıka.DÖN.GÖR.3T
-mİşDI	yarışmıştık	yarış.GÖR.GEÇ.1Ç

DÖN: Dönüştürme Eylem; GÖR: Görünüş; GEÇ: Geçmiş Zaman; 1Ç:1.Çocuk kişi

Evre IV çekimsel kategoriye bakıldığında, kompleks zamanlı yapıların kullanıldığı görülmektedir. %30 kriterini geçerek Evre IV içinde yer alan ekler, “-Inlyor” ve “-mİşDI” olarak görülmektedir. Tablo 4.31’ de Evre IV çekim ekleri listelenmiştir.

Tablo 4.32 Evre IV Çekim Örnekleri

Eylem	Dört elemanlı	Kategori	Beş Elemanlı	Kategori
Kızmiyom	kız.OLM.GÖR.1T	Kalkamıyorum	kalk.KİP.OLM.GÖR.1T	
Çarpışmışlar	çarp.İŞ.KİP.ÇOĞ	Bilemiyorum	bil.KİP.OLM.GÖR.1T	
Yarışmıştık	yarış.KİP.GEÇ.1Ç	Açamadım	aç.KİP.OLM.GEÇ.1T	
Gelmiştin	Gel.KİP.GEÇ.2T	Bulamadım	bul.KİP.OLM.GEÇ.1T	

GÖR:Görünüş; GEÇ:Geçmiş Zaman; OLM:Olumsuz; İŞ:İşteş; 1T:1.Tekil Kişi; 2T:2.Tekil Kişi;

Tablo 4.32’de Evre IV’de yer alan kompleks çekim yapıları örneklendirilmiştir. İşteş yapı %30 kriterini geçemediği için ekler tablosunda yer almamaktadır. Ayrıca *-Abil* eki olumsuz *-mA* ile görülmektedir. Olumlu kullanımı %30 kriterini geçemediği için envantere eklenmemiştir.

Tablo 4.33 Evre IV Diğer

Belirleyiciler	Zaman Bağlayıcısı	Sözcük Türleri	İlgi eki	Bağlayıcı	İlgeç
BEL_{nic}	Sonra	Bileşik Sözcük	Ki	Diye	-ile
<i>Dört tane bak</i>	<i>Sonra</i>	<i>Sivrisinek</i>	Adam o	Karlar	<i>Terlikle</i>
<i>Şekerlerin</i>	<i>atkısını</i>	sokmuş	<i>burdaki</i>	gelmesin	<i>öldürcem</i>
<i>hepsini</i>	<i>Sonra</i>	<i>Biçerdöverim</i>	<i>Çantasındaki</i>	<i>Hop diye</i>	<i>Kibritle</i>
<i>yedim</i>	adama	var	kitabı	düşüm	yakmış
<i>Bir tane yılan</i>	gidin diyo				
var	Atmış	<i>Karaböcek</i>	<i>Adamınki</i>	Beni	Beni
	ağzına	geldi	yok	babam	<i>öğretmenimle</i>
	<i>sonra</i> yine			nası	tanıştırdılar
	gelmiş			dövüyor	
				<i>diye</i>	

Evre IV’de görülen diğer yapılara bakıldığında, “*Bel_{nic}*”, zamansal bağlayıcı “*sonra*”, *bileşik sözcükler*, *diye*, ve edat “*-ile*” karşımıza çıkmaktadır. Tablo 4.33’te bu yapıların örnekleri yer almaktadır.

Evre V

Evre V, 37;0-42;0 ay arası 11 çocuğun dilsel analizini içermektedir. Bu evrede, tümceler beş eleman taşımaktadırlar. Ayrıca, daha önce gözlenmeyen üç elemanlı tümce yapıları da yer almaktadır. Bu evrede farklı olarak *gönderge* kullanımı dikkati çekmektedir. Tablo 4.34’te Evre VI’da görülen emir, soru ve cevap kategorilerinde analiz edilen yapı türleri yer almaktadır.

Tablo 4.34 Evre V Tüm Kategoriler

<i>Emir</i>	<i>Soru</i>	<i>Tümce</i>	<i>Sözcük Türü/Diğer</i>	<i>Öbek</i>	<i>Çekim</i>
Bak+XY XY+Bak	SS+X X+SS S-mI	ÖTNE+ TÖE _{koş1} ÖTE _{koş1} NÖE	Ki Gönderge Bağlaç (ve, ama, ile)	AÖ	-Illr -Ilmlş

SS+X: Soru Sözcüğü+bir eleman; **X+SS:** Bir eleman+Soru Sözcüğü; **S-mI:** Soru mI eki; **ÖTNE+:** Özne tümleç Nesne eylem Genişleme; **TÖE_{koş1}:** Tümleç Özne Eylem Koşaç1; **ÖTE_{koş1}:** Özne Tümleç Eylem Koşaç1; **NÖE:** Nesne Özne Eylem; **AÖ:** Ad öbeği.

Tablo 4.35 Evre V Emir Kategorisi

Evre V	
<i>Emir</i>	<i>Kategori</i>
Bak+XY..	X:bel Y:ad
XY..+Bak	X:ad Y:ad
Bak+XY...: Bak+İki eleman ve üstü; XY..+Bak: İki eleman ve üstü+Bak	

Evre V Emir kategorisine bakıldığında, “bak” eyleminin hem başta hem sonda olduğu çok elemanlı yapılar yer almaktadır. Bu kullanım önceki evrelerde sık olarak görülmezken Evre V’te yaygın olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu nedenle, daha önce edinilmiş kategorisinde yer alan bir yapı olmasına rağmen tekrar değinilmiş fakat Evre V tablosuna eklenmemiştir. Tablo 4.35’te Evre V emir kategorisi örnekleri yer almaktadır.

Tablo 4.36 Evre V Tümce Türleri Örnekleri

<i>Özne</i>	<i>Tümleç</i>	<i>Nesne</i>	<i>Eylem +</i>
(GÖ)Onlar	oyun odasında	oyun	oyunuyorlar oyna.GÖR.3Ç
(GÖ)O	çayın içine	şeker	atıyo at.GÖR.3T
Ben	boya kalemiyle	resim	yapıyorum yap.GÖR.1T
<i>Tümleç</i>	<i>Özne</i>	<i>Eylem_{koş1}</i>	
Burası	yatağın örtüsü	(Ø)	
Orası	araba yeri	(Ø)	
Orası	oyun odası	(Ø)	
<i>Özne</i>	<i>Tümleç</i>	<i>Eylem_{koş1}</i>	
Benim annem	çok güzel	(Ø)	
<i>Nesne</i>	<i>Özne</i>	<i>Eylem</i>	
Abiyi	elektrik	çarpmış	çarp.KİP.3T

Evre V tümce yapısı örneklerine baktığımızda bu evrede beş elemanlı yapıların tümce içi genişlemelerle ortaya çıktığı görülmektedir. Analiz sonucu %30 kriterini geçen yapılar, “ÖTNE+”, “TÖE_{koş1}”, “ÖTE_{koş1}”, “NÖE” olarak karşımıza çıkmaktadır. Tablo 4.36’ da Evre V tümce türleri örneklendirilmiştir.

Tablo 4.37 Evre V Diğer

Bağlaç	Bağlaç	Bağlaç	Bağlayıcı	Gönderge
Ama	Ve	ile	Ki	Birlikte/beraber/birbirlerini
<i>Ama</i> onun küçüğü var	kitap <i>ve</i> defter var	bişi <i>ile</i> suyu karıştırıyorsun	ben daha evi yapmadım <i>ki</i>	tabancayla <i>birbirlerini</i> vuruyolar
Kırık oyuncaklarım <i>ama</i>	pamuk prenses <i>ve</i> yedi cüceler var	doğum günü <i>pastasıyla</i> hediye var	ben ondan korkmam <i>ki</i>	
<i>Ama</i> annem istemiyo	babam <i>ve</i> ben okula götürüyoruz	teyzesi <i>ile</i> eke geldi	ben diğerini söylemedim <i>ki</i>	

Evre V’te görülen *diğer* yapılara bakıldığında, “*ile*” ve “*ki*” yapılarının bağlaç görevinde kullanıldığı ve *gönderge* kullanımı görülmektedir. Bu yapılarla ilgili örnekler Tablo 4.37’de yer almaktadır.

Tablo 4.38 Evre V Öbek Yapı Örnekleri

AÖ	Üç Elemanlı Öbek Yapı Örnekleri		
GTB	Kategori	NTB	Kategori
Benim doğum günüm	Bel+AÖ(Ad+Ad)	Kırmızı başlıklı kız	Sıfat+AÖ(ad+ad)
Benim muhabbet kuşum	Bel+AÖ(Ad+ad)	Sarı araba lambası	Sıfat+ AÖ(ad+ad)
Kardeşimin tula:tet arabası	Ad+AÖ(Ad+ad)	İki kilo süt	Sıfat +AÖ(ad+ad)

AÖ:Ad Öbeği; GTB:Gösteren Tümleyici Baş ad; NTB:Niteleyen Tümleyici Baş ad.

Tablo 4.38’de Evre V öbek yapı örnekleri yer almaktadır. Evre V’te üç elemanlı öbek yapılar görülmektedir. Öbeklerin kategorik özelliklerine bakıldığında, *gösterici-tümleç-baş ad* (GTB) ve *niteleyici-tümleç-baş ad* (NTB) kullanımı görülmektedir. Kategorik olarak bakıldığında, GTB öbeklerinde *belirleyici* ve *ad* kullanımı, NTB öbeklerinde ise *sıfat* kullanımı dikkati çekmektedir.

Tablo 4.39 Evre V Çekim Örnekleri

Çekim		
Kompleks Çekim	Örnek	Kategori
- <i>Illr</i>	Kuşun kafesi	<i>kır.EDL.KİP</i>
	Kapı açılır	<i>aç.EDL.KİP</i>
- <i>Ilmİş</i>	Burda kırmızı ışıkta geçmişler, kaza yapılmış.	<i>yap.EDL.KİP</i>

EDL:Edilgen Eylem

Tablo 4.39’da Evre V çekim eki, örnekleri ile birlikte yer almaktadır. Evre V çekim eklerine bakıldığında diğer evrelerden farklı olarak *-Illr* ve *-Ilmİş* kompleks yapıları görülmektedir. Kategorik olarak incelediğimizde çatı ekleri arasında yer alan *-Il* edilgen eylem eki görünüş eki *-Ir* ve kiplik *-mİş* ile beraber bu evrede kompleks yapı olarak ortaya çıkmıştır.

Evre VI

Evre VI, 43-54 ay arası 11 çocuğun dilsel analizini içermektedir. Bu evrede, tümceler beş ve üstünde eleman taşımaktadırlar. Bu evrede genel olarak daha önce edinilen yapıların genişlemeleri dikkati çekmektedir. Emir ve soru kategorileri farklı bir özellik taşımamaktadır. Çekimsel kategoride ise kompleks yapıların türünde ve kullanımında artış gözlenmektedir. Tablo 4.40’da Evre VI’da görülen tüm kategorilerde analiz edilen yapı türleri yer almaktadır.

Tablo 4.40 Evre VI Tüm Kategoriler

Soru	Tümce	Öbek	Sözcük Türü/Diğer	Çekim
SS+X X+SS S-mI	Y _{zarf 1}	AÖ		- <i>Irmlİş</i> - <i>IlDI</i> - <i>IyorDI</i> - <i>Iyormİş</i>

SS+X:Soru Sözcüğü+Eleman; X+SS:Eleman+Soru Sözcüğü; S-mI:Soru mI eki; Y zarf 1:Yerleştirme-zarf 1

Tablo 4.41 Evre VI Tümce Yapısı Örnekleri

Yerleştirme Zarf 1

sonra televizyon *seyredince* babam annemi *almaya* gitcekti
çünkü eve gidip okul kıyafetlerimi giyip sonra gidicem.

Evre VI Tümce yapısı örneklerine bakıldığında zarflaştırma eki ile kurulmuş birden fazla tümceyi içinde barındıran yerleştirme tümceler görülmektedir. Tablo 4.41’de bu tümcelerin örnekleri yer almaktadır.

Tablo 4.42 Evre VI Çekim Ekleri Örnekleri

Çekim	Örnek	Kategori
Kompleks Çekim		
-IyorDU	Ben bunu da <i>bilmiyordum</i>	<i>bil.OLM.GÖR.GEÇ.1T</i>
-IyormIş	Börekleri <i>yiyyomuş</i>	<i>ye.GÖR.KİP.3T</i>
-IrmIş	Bak bak ne <i>yaptırmış</i>	<i>yap.ETT.KİP</i>
-IIDI	Bizim telefonumuz <i>bozuldu</i>	<i>boz.EDL.GEÇ</i>

ETT:Etirgen Eylem; EDL:Edilgen Eylem; GEÇ:Geçmiş Zaman

Evre VI çekim kategorisini incelediğimizde, ettirgen ve edilgen çatı ekleri ile kurulmuş kompleks çekimsel yapılar görülmektedir. %30 kriterini geçen kompleks yapılar ise,

-IrmIş, ve *-IIDI*, *-IyormIş*, *-IyorDI* olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eklerin çekimsel kategorilerinin dahil olduğu örnekleri Tablo 4.42’de yer almaktadır.

Evre VII

Evre VII, 55 ay ve üstü 11 çocuğun dilsel analizini içermektedir. Çocukların üst sınır yaşı 67 aydır. Bu evrede, tümceler çok üyelidir. Dil ediniminin büyük bir oranda yapısal olarak tamamlanması ile çocuğun kendi dili ve kullanım tercihleri de devreye girmektedir. Emir ve soru kategorileri farklı bir özellik taşımamaktadır. Çekimsel kategoride ise kompleks yapıların türünde artış gözlenmektedir. Tablo 4.43’te Evre VII’ de görülen tüm kategoriler yer almaktadır.

Tablo 4.43 Evre VII Tüm Kategoriler

Tümce	Sözcük Türü/Diğer	Öbek	Sözcük/Ekler
TÖE _{var2} ÖNNE ÖNTE+ ÖTTTE TÖNE ÖTTNE Y _{Ad 1}	Bağlaç (ondan sonra, hem de)	AÖ	-Abil

TÖE_{var2}:Tümleç Özne Eylem Varoluşsal 2; **ÖNNE**: Özne Nesne Nesne Eylem; **ÖNTE+**: Özne Nesne Tümleç Eylem Genişleme; **ÖTTTE**:Özne Tümleç Tümleç Tümleç Eylem; **TÖNE**:Tümleç Özne Nesne Eylem; **ÖTTNE**:Özne Tümleç Tümleç Nesne Eylem; **Y (Ad 1)**: Tümcesel Nesne- Ad1; **AÖ**:Ad Öbeği.

Tablo 4.44 Evre VII Tümce Yapısı Örnekleri

Tümleç	Özne	Eylem _{var2}			
Burda da	Bebeğim	var			
Elinde	Bantı	var			
Okulda da	Oyuncaklarım	var			
Genişleme: anaokulunda da benim mavili oyun hamurum var					
Yerleştirme Ad 1					
Sağlıklı olmamız için dişimizi fırçalamamız için Bi gün gezinsin bisikletimle diye verdim. Böyle içine su kaçmasın diye koymuşlardı					
Özne	Tümleç	Tümleç	Tümleç	Eylem	
(GÖ) O	Burda	merdivenlerden	annesiyle	iniyo.	
Biz	bununla	bir keresinde	bi yere	gitmiştik	
Tümleç	Özne	Nesne	Eylem	X	
Burda	annesi	camı	açıyo	heralde	
Burda	annesi	bi şey	döküyor.		
Özne	Tümleç	Tümleç	Nesne	Eylem	
Dedem	bana	hergün	cansu	anlatıyor	
(GÖ)Onlar	burda	bebeğinne	balon	almışlar	

Evre VII tümce türlerinin örnekleri Tablo 4.44’te yer almaktadır. Bu evrede dikkati çeken bir nokta üç elemanlı olmasına rağmen daha önce %30 kriterini geçemeyen “TÖE_{var2}” yapısının görülmesidir. Daha önce varoluşsal 2 tümce kategorisinde bu yapının görülmemiş olması nedeniyle bu durumu Türkçede öğelerin yer değiştirebilir olması ile açıklamak da mümkün olmamaktadır. Adlaştırma biçimbirimi ile kurulan ve birden fazla tümce içeren yerleştirme tümceler da ilk defa bu evrede gözlenmektedir. Ayrıca dört elemanlı olarak

“TÖNE” ve beş elemanlı olarak “ÖTTTE”, “ÖTTNE” yapıları da bu evrede gözlenmektedir.

Tablo 4.45 Evre VII Diğer

Zamansal bağlayıcı	Ekleyici bağlayıcı
Ondan sonra	Hem de
<i>Ondan sonra</i> merdivenlerden iniyorlar.	Başka tokalarım da var yeni <i>hem de</i> .
<i>Ondan sonra</i> balığın ağzından köpükler	Hem de başka biriyle evlenmiş babası.
<i>Ondan sonra</i> kaç tane hastaneye gittim	babamın küçük çantası var <i>hem de</i> simsiyah

Evre VII Diğer kategorisinde ise zamansal bağlayıcı olan *ondan sonra* ve ekleyici bağlayıcı olan *hem de* gözlenmektedir. Bu bağlaçların örnekleri Tablo 4.45’te yer almaktadır.

Tablo 4.46 Evre VII Çekim ekleri örnekleri

Çekim	Örnek	Kategori
<i>Çekim</i>		
-Abil	ayıcık gelebildi	gel.KİP.GEÇ.3T

Evre VII çekimsel kategoriye baktığımızda diğer kategorilerden farklı olarak – *Abil* yer almaktadır. Bu yapıların örnekleri ise Tablo 4.46’da yer almaktadır.

TR-LARSP Envanterinin oluşturulmasında dilbilgisel yapı ve türlerin niceliksel analizi

Bu bölümde araştırmanın TR-LARSP envanterinin oluşturulması aşamasındaki amaç soruları doğrultusunda yapılan veri analizlerine ait istatistiksel bulgular yer almaktadır.

Dilbilgisel çözümlenmeler sonucunda elde edilen 83 yapı, istatistiksel analiz yapmak için kategorik olarak gruplandırılmıştır. 16 adet kategori elde edilmiştir. Gruplandırılan yapıların açılımları aşağıda ayrıntılı olarak yer almaktadır.

Sözcük Dizilişi

1. Varoluşsal tümceler: ÖE_{var1} , $\text{ÖE}_{\text{var1(olm)}}$, TÖE_{var1} , TÖE_{var2} , ÖNE_{var1} , ÖNE_{var2}

2. Koşaçlı tümceler: ÖE_{koş1}, ÖNE_{koş1}, NE_{koş2}, ÖE_{koş2}, TÖE_{koş1}, ÖTE_{koş1}
3. Yerleştirme içeren tümceler: Y_{ad}, Y_{zarf}, Y_{sıfat}, Y_{ad 1}, Y_{zarf 1}
4. Sıralı tümceler: Sıralı_{aynı}, Sıralı_{ayrı}
5. 2 öge içeren tümceler: ÖE; (Ö)E
6. 3 öge içeren tümceler: ÖNE, ÖTE, TÖE, NÖE
7. 3 ögeden fazla öge içeren tümceler (3+Öge) : ÖTTE, ÖTNE, ÖNTE, ÖNNE, ÖTTE+, ÖNTE+, ÖTE+, ÖNE+, ÖTNE+, TÖNE

Soru

8. Soru cümleleri : X+SS, SS+X, S-ml

Sözlüksel

9. Bağlaç: ama, çünkü, da, ile, ve, hem de
10. İlgeç: gibi, için, -ile (-IA), önce, sonra
11. Belirleyiciler: Bel_{tan}, Bel_{iş}, Bel_s, Bel_{nic}
12. Ad öbekleri (AÖ): Ad-Ad, Sıfat-Ad
13. Zarf Öbekleri: Zarflar, Zarf öbekleri

Eylem Çekimleri

14. Kompleks yapılar: -IlmIş, -rDI, -IrmIş, -nIyor, -IyorDI, -mIşDI, -IIDİ, -IyormIş, -IIIr

Ad Çekimleri

15. Durum ekleri: Belirtme, yönelme, kalma, çıkma, tamlayan ekleri
16. Uyum ekleri: İyelik, kişi ekleri

Kategoriler dışında en az 5 evrede olup %50'nin üzerinde görülme yüzdesi olan yapılar tek olarak analize dahil edilmiştir. Bu yapılar aşağıda yer almaktadır.

Eylem Çekimleri:

Zaman:

- 1) Geçmiş Zaman: -DI

Kip:

- 2) Emir
- 3) Gelecek Zaman: -AcAk

- 4) Kip Eki: *-Ir*
- 5) Kip Eki: *-(y)E*
- 6) Kip: *-mIş*
- 7) Görünüş Eki: *-Iyor*

Olumsuzluk:

- 8) Olumsuzluk Eki: *-mA*

TR-LARSP envanterinde tipik gelişim gösteren çocukların kullandıkları dilbilgisel yapıların tümünün belirli yaş evrelerine göre görülen yüzde değerleri

Yapılan dilbilgisel analiz sonucunda toplam 122 adet dilbilgisel yapı tespit edilmiştir. Bu yapılardan %30 kriterini geçen 83 adet dilbilgisel yapı çalışmaya dahil edilmiştir. Aşağıda bu yapıların evrelere göre görülme yüzdeleri yer almaktadır. Her bir yapı için çocukların yüzde kaç tarafından üretildiği belirtilmiştir. Tablo 4.47'deki sıralama tüm evrelerde görülen yapılardan başlayarak azalan sırada oluşturulmuştur.

Tablo 4.47 Tipik Gelişim Gösteren Grupta %30 Kriterini Geçen Tüm Yapıların Evrelere Göre Görülme Yüzdesi

No	YAPILAR	EVRE 1	EVRE 2	EVRE 3	EVRE 4	EVRE 5	EVRE 6	EVRE 7
1	-DI	100	100	100	100	100	100	90.9
2	-mA	77.8	75	70	70	90.9	81.8	36.4
3	SS	55.6	37.5	30	-	-	-	-
4	BEL	55.6	87.5	100	100	100	100	100
5	YÖN	88.9	62.5	100	100	100	100	100
6	KAL	55.6	75	80	100	90.9	100	100
7	ÖE	100	100	90	90	72.7	-	54.5
8	EMİR	100	87.5	90	80	45.5	54.5	-
9	İYE	-	75	90	100	100	100	100
10	-Iyor	-	75	90	90	100	100	100
11	-AcAK	-	87.5	80	80	100	100	81.8
12	TAM	-	50	50	90	100	90	100
13	ÇATI	-	62.5	40	70	63.6	90.9	63.6
14	ADIL	-	50	50	50	60	80	100
15	Sıf-Ad	-	50	60	40	30	40	50
16	AÖ	-	37.5	100	100	100	100	100
17	Ad-Ad	-	50	40	60	70	60	50
18	XSS	-	37.5	60	60	72.7	81.8	36.4
19	Bak X	-	75	-	-	36.4	45.5	-
20	ÖE _{var1}	-	62.5	40	60	63.6	-	36.4
21	ÖE _{var1(olm)}	-	50	30	-	-	-	-
22	ÖE _{koş1}	-	75	70	-	-	-	-
23	ÖTE	-	50	80	100	90.9	100	90.9
24	ÖNE	-	87.5	90	100	100	90.9	90.9
25	Bel _{iş}	-	100	100	100	100	100	100
27	Zarf	-	-	60	60	80	80	100
28	ZÖ	-	-	30	60	80	80	100
29	-mİş	-	-	60	100	100	90.9	100
30	-(y)E	-	-	80	70	54.5	54.5	50
31	-Ir	-	-	70	70	100	100	90.9
32	-rDI	-	-	30	30	30	30	30
33	SSX	-	-	30	40	30	63.6	-
34	S-mI	-	-	60	60	72.7	54.5	54.5
35	ÖE _{var2(olm)}	-	-	30	-	-	-	-
36	ÖNE _{koş1}	-	-	60	90	72.7	45.5	63.6
37	Koş ₂	-	-	50	-	-	40	45.5
38	Bağlaç	-	-	40	70	100	36.4	100
39	Çalkalama	-	-	70	60	72.7	100	100
40	Eşdizimlilik	-	-	70	80	100	90.9	90.9
41	İkileme	-	-	50	30	-	36.4	36.4
42	değil	-	-	60	-	45.5	50	72.7
43	İlgeç	-	-	60	50	90.9	90.9	72.7
44	Konu Bel	-	-	60	100	100	100	100
45	Bel _{tan}	-	-	50	40	45.5	81.8	72.7
46	Bel _s	-	-	40	90	72.7	81.8	90.9
47	-nIyor	-	-	-	40	30	40	40
48	-mİşDI	-	-	-	40	36.4	54.5	45.5
49	TÖE _{var1}	-	-	-	50	72.7	54.5	45.5
50	ÖNE _{var1}	-	-	-	40	-	-	-
51	TÖE _{koş1}	-	-	-	36.4	-	-	-
52	TÖE	-	-	-	40	72.7	-	36.4
53	TÖE+	-	-	-	40	-	-	-
54	ÖTE+	-	-	-	50	81.8	100	81.8
55	ÖNE+	-	-	-	50	90	100	72.7
56	ÖTNE	-	-	-	30	81.8	81.8	81.8

No	YAPILAR	EVRE 1	EVRE 2	EVRE 3	EVRE 4	EVRE 5	EVRE 6	EVRE 7
57	ÖTTE	-	-	-	60	36.4	54.5	63.6
58	ÖNTE	-	-	-	30	54.5	60	60
59	Sıralı _{aynı}	-	-	-	50	45.5	90.9	100
60	Sıralı _{ayrı}	-	-	-	30	36.4	81.8	90.9
61	Y _{ad}	-	-	-	60	63.6	90.9	100
62	Y _{zarf}	-	-	-	80	81.8	90.9	81.8
63	ki(edat)	-	-	-	30	45.5	36.4	54.5
64	Belnic	-	-	-	50	63.6	81.8	45.5
65	-IIIr	-	-	-	-	30	30	30
66	-IImlş	-	-	-	-	45.5	30	30
67	ÖE+	-	-	-	-	54.5	36.4	63.6
68	ÖNE _{var2}	-	-	-	-	45.5	-	-
69	ÖTE _{koş1}	-	-	-	-	30	30	-
70	NÖE	-	-	-	-	36.4	-	-
71	ÖTNE+	-	-	-	-	54.5	60	72.7
72	Gönderge	-	-	-	-	45.5	45.5	50
73	ÖNTE+	-	-	-	-	-	36.4	40
74	-II DI	-	-	-	-	-	30	50
75	-rmlş	-	-	-	-	-	54.5	50
76	-IyormIş	-	-	-	-	-	50	70
77	-IyorDI	-	-	-	-	-	40	60
78	TÖE _{var2}	-	-	-	-	-	-	45.5
79	-Abil	-	-	-	-	-	-	45.5
80	TÖNE	-	-	-	-	-	-	36.4
81	Y _{sıf}	-	-	-	-	-	-	54.5
82	Y _{zarf 1}	-	-	-	-	-	-	45.5
83	Y _{ad1}	-	-	-	-	-	-	30.0

Evre I’de 8 adet dilbilgisel yapı yer almaktadır. Bu yapılar *-DI*, *-mA*, *SS*, *BEL*, *YÖN*, *KAL*, *ÖE*, ve Emir yapılarıdır. *-DI*, *ÖE* ve Emir yapıları tüm çocuklarda görülmekte ve en yüksek yüzdeye sahiptir (%100).

Evre II’de ise Evre I’deki yapılara ek olarak *TAM*, *İYE*, *Çatı*, *Adıl*, *Sıf-Ad*, *AÖ*, *Ad-Ad*, *XSS*, *Bak X*, *ÖE var1*, *ÖE_{var1(olm)}*, *ÖE_{koş1}*, *ÖTE*, *ÖNE*, *-Iyor* ve *Bel_{iş}* yapıları karşımıza çıkmaktadır. Bu yapılar içerisinde en yüksek yüzdeye *Bel_{iş}* (%100) yapısı sahiptir. En düşük yüzde ise, *XSS* ve *AÖ* yapılarında görülmektedir (%37.5).

Evre III’de, Evre I ve Evre II’ye ek olarak gözlenen yapılar ise, *-clık*, *Zarf*, *ZÖ*, *-mlş*, *-(y)E*, *-Ir*, *-rDI*, *SSX*, *S-mI*, *ÖE_{var2(olm)}*, *ÖNE_{koş1}*, *Koş₂*, *Bağlaç*, *‘değil’*, *İlgeç*, *Konu Bel*, *Bel_{tan}* yapılarıdır. Bu yapılar içerisinde en düşük yüzdeye sahip olan yapılar *ZÖ*, *-rDI*, *SSX*, *ÖE_{var2(olm)}*, *‘gibi’* ve *‘ile’* yapılarıdır (%30). En yüksek

yüzdeye ise $-(y)E$ ekinde görülmektedir (%80). Bu evrede ilk olarak ortaya çıkmakla beraber ilerleyen evrelerde de gözlenen *çalkalama*, *eşdizimlilik* ve *ikileme* kullanımlar dikkati çekmektedir. LARSP'nin analizi dahilinde olmaması gerekçesiyle istatistiksel analizlerde yer almamaktadır. Dil gelişiminde ilk ortaya çıktıkları dönemin önem taşıdığı gerekçesi ile yüzdesel gösterim olarak tabloya eklenmiştir. Dil gelişimi üzerinde ilerleyen çalışmalarda ayrıntılı olarak incelenmesinin uygun olduğu düşünülmüştür. Bu evrede %30 kriterini geçemeyen yapı ise 'Bak X' yapısıdır.

Evre IV' de Evre I, Evre II, Evre III' e ek olarak karşımıza, $-nIyor$, İÖ, $-mIşDI$, $TÖE_{var1}$, $ÖNE_{var1}$, $TÖE_{koş1}$, TÖE, TÖE+, ÖTE+, ÖNE+, ÖTNE, ÖTTE, ÖNTE, Sıralı_{aynı}, Sıralı_{ayrı}, Y_{ad} , Y_{zarf} , 'ki', Bel_{nic} yapıları çıkmaktadır. Bu yapılar içerisinde en yüksek yüzdeye sahip olan yapı Y_{zarf} yapısıdır (%80). En düşük yüzdeye sahip olan yapılar ise, İÖ, ÖTNE, ÖNTE, Sıralı_{ayrı}, 'ki' ve 'diye' yapılarıdır (%30). Bu evrede %30 kriterini geçemeyen yapılar ise, SS, Bak X, $ÖE_{var1(olm)}$, $ÖE_{koş1}$, $ÖE_{var2(olm)}$, $Koş_2$ yapılarıdır.

Evre V' de Evre I, Evre II, Evre III, Evre IV' e ek olarak karşımıza çıkan yapılar, $-IIIr$, $-IImlş$, ÖE+, $ÖNE_{var2}$, $ÖTE_{koş1}$, NÖE, ÖTNE+ ve 'gönderge' dir. Bu yapılar içerisinde en yüksek yüzdeye sahip olan yapılar ÖE+ ve ÖTNE+' dır (%54.5). En düşük yüzdeye sahip yapı ise, $-IIIr$ ekdir (%30). Bu evrede %30 kriterini geçemeyen yapılar ise, SS, $ÖE_{var1(olm)}$, $ÖE_{koş1}$, $ÖE_{var2(olm)}$, $Koş_2$, İkileme, $ÖNE_{var1}$, $TÖE_{koş1}$, TÖE+ yapılarıdır.

Evre VI' da Evre I, Evre II, Evre III, Evre IV, Evre V' e ek olarak karşımıza çıkan yapılar, ÖNTE+, $-IIDI$, $-rmIş$ yapılarıdır. Bu yapılar içerisinde en yüksek yüzde değerine sahip olan yapı $-rmIş$ ekdir (%54.5). En düşük yüzdeye sahip yapı ise $-IIDI$ ekdir (%30). Bu evrede %30 kriterini geçemeyen yapılar ise SS, ÖE, $ÖE_{var1}$, $ÖE_{var1(olm)}$, $ÖE_{koş1}$, $ÖE_{var2(olm)}$, $ÖNE_{var1}$, $TÖE_{koş1}$, TÖE, TÖE+, $ÖNE_{var2}$, NÖE, ÖTNE+ yapılarıdır.

Evre VII' da Evre I, Evre II, Evre III, Evre IV, Evre V, Evre VI'ya ek olarak karşımıza çıkan yapılar, TÖE_{var2}, ABİL, *-IyormIş*, *-IyorDI*, TÖNE, Y_{sıf}, Y_{zarf1}, Y_{ad1} yapılarıdır. Bu yapılar içerisinde en yüksek yüzde değerine sahip olan yapı ise Y_{sıf} yapısıdır (%54.5). Bu evrede %30 kriterini geçemeyen yapılar ise SS, Emir, Bak X, ÖE_{var1(olm)}, ÖE_{koş1}, SSX, ÖE_{var2(olm)}, ÖNE_{var1}, TÖE_{koş1}, TÖE+, ÖNE_{var2}, NÖE, ÖNTE+ yapılarıdır.

TR-LARSP envanterinde tipik gelişim gösteren çocukların gruplandırılmış dilbilgisel yapılarının görülen yüzde değerleri

Tablo 4.48 Tipik Gelişim Gösteren Grupta Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapıların Görülme Yüzdeleri

Dilbilgisel Y	Evre I	Evre II	Evre III	Evre IV	Evre V	EvreVI	Evre VII
Eylem Çekimleri							
-DI	100	100	100	100	100	63,6	90,9
Emir	100	87,5	90	80	45,5	54,5	-
-mİş	-	-	60	100	100	90,9	100
-(y)E	-	-	80	70	54,5	54,5	45,5
-Ir	-	-	70	70	100	100	90,9
-mA	77,8	75	70	70	90,9	81,8	36,4
-Iyor	-	75	90	90	100	100	100
-AcAK	-	87,5	80	80	100	100	81,8
Kompleks	-	50	40	70	90,9	100	100
Ad Çekimleri							
Durum	88,9	100	100	100	100	100	100
Uyum	44,4	75	90	100	100	100	100
Sözlüksel							
Belirleyici	55,6	100	100	100	100	100	100
AÖ	-	37,5	100	100	100	100	100
İlgeç	-	62,5	50	80	90,9	81,8	18,2
Bağlaç	-	-	40	70	100	36,4	100
Sözcük Dizilişi							
2 Ögeli Yapı	100	100	90	90	72,7	-	54,5
Yerleştirme	-	-	-	80	72,7	100	100
Sıralı T	-	-	-	60	72,7	100	100
3+ Ögeli Y	-	-	-	70	100	100	100
3 Ögeli Yapı	-	50	100	100	100	100	100
Varoluşsal	-	62,5	60	90	90,9	63,6	90,9
Koşaçlı Yapı	-	75	90	90	90,9	63,6	100
Soru	44,4	50	60	100	81,8	81,8	72,7

Tablo 4.48’de tipik gelişim gösteren çocuklarda gruplandırılmış dilbilgisel yapıların görülme yüzdeleri yer almaktadır. Evre I’de görülen yapılar, -DI, 2 ögeli yapılar, emir, durum ekleri, -mA, belirleyiciler, soru tümcesi, uyum ekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. -DI, 2 ögeli yapılar, emir yapıları tüm çocuklarda görülmektedir.

Evre II’de Evre I’ e ek olarak gözlenen yapılar ise, kompleks yapılar, *-Iyor*, *-AcAK*, ad öbekleri, ilgeçler, 3 ögeli yapılar, varoluşsal tümceler ve koşaçlı yapılarıdır. Bu yapılardan en yüksek görülme yüzdesine sahip olan yapı *-AcAk* (%87,5) eki, en düşük görülme yüzdesine sahip olan yapı ise ad öbekleridir (%37,5).

Evre III’de Evre II’ ye ek olarak görülen yapılar, bağlaçlar, *-mİş*, *-(y)E*, *-Ir* yapılarıdır. Bu yapılar içinde en yüksek yüzde *-(y)E* ekinde görülmektedir (%80). En düşük yüzde değeri ise bağlaçlarda görülmektedir (%40).

Evre IV’te Evre III’ e ek olarak görülen yapılar, yerleştirme içeren tümceler, sıralı tümceler, 3 öğeden fazla öge içeren tümcelerdir. Bu yapılar içinde en yüksek görülme yüzdesi iç tümcelerdir (yerleştirme)(%80). En düşük görülme yüzdesi ise sıralı tümcelerde yer almaktadır (%60). Diğer evrelerde ise tüm yapılar gözlenmektedir.

Tablo 4.49 Tipik Gelişim Gösteren Grupta Kişi eklerinin Görülme Yüzdeleri

	Evre I	Evre II	Evre	Evre	Evre V	Evre	Evre
Kişi E							
T1	44.4	100	100	100	100	100	100
T2	-	-	60	40	72.5	54.5	36.4
T3	100	100	100	100	100	100	100
Ç1	-	-	100	90	90.9	81.8	100
Ç2	-	-	-	-	-	-	-
Ç3	-	-	-	-	63.6	72.7	90.9

Kişi E:Kişi Ekleri; T1:1.Tekil kişi; T2:2.Tekil kişi; T3: 3.Tekil kişi; Ç1:1.Çoğul kişi; Ç2:2.Çoğul

Tablo 4.49’da tipik gelişim gösteren grupta kişi eklerinin görülme yüzdeleri yer almaktadır. Evre I’de 1.tekil kişi (%44) ve 3.tekil kişi (%100) kullanımı gözlenmektedir. Evre II’de 1.tekil kişi ve 3.tekil kişi ekleri tüm çocuklarda görülmektedir. Evre III’de 2.çoğul kişi eki dışında tüm kişi ekleri gözlenmektedir. 1.tekil kişi, 3.tekil kişi, 1.çoğul kişi ekleri tüm çocuklarda görülmektedir. Evre IV’de 2.çoğul kişi eki dışında tüm kişi ekleri gözlenmektedir. 1.tekil kişi ve 3.tekil kişi ekleri tüm çocuklarda gözlenmektedir. Evre V’de tüm kişi ekleri görülmektedir. 1.tekil kişi eki ve 1.çoğul kişi eki tüm çocuklarda görülmektedir.

Evre VI' da 2.çoğul kişi eki dışında tüm kişi ekleri görülmektedir. 1.tekil kişi ve 3.tekil kişi eki tüm çocuklarda görülmektedir. Evre VII' de tüm kişi ekleri görülmektedir. 1.tekil kişi eki, 3.tekil kişi eki ve 1.çoğul kişi eki tüm çocuklarda görülmektedir.

Dilbilgisel yapıların türlerine göre gruplandırılarak oluşturulan gruplandırılmış dilbilgisel yapıların ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri

09-72 ay arası anadili Türkçe olan çocukların gruplandırılmış dilbilgisel yapılar olan varoluşsal tümceler, koşaçlı tümceler, yerleştirme (iç tümce-tümcesel nesne), sıralı tümceler, 2 ögeli tümceler, 3 ögeli tümceler, 3 öge üstü tümceler, bağlaçlar, belirleyiciler, soru kalıpları, kompleks yapılar, ad öbekleri, edatlar, durum ekleri, ve tek yapılar olarak *-DI/* eki, *-mİş* eki, *uyum* eki, *-Iyor* eki, emir, *-(y)E* eki, *-Ir* eki, *-mA* olumsuzluk eki, *-AcAK* eki betimsel istatistik kullanılarak incelenmiştir. Araştırmaya dahil edilen çocukların (N=70) her bir yapıya ait toplam, ortalama, standart sapmaları (SS), en düşük (Min) ve en yüksek (Max) değerleri her bir evre için ayrı olmak üzere aşağıda yer alan tablolarda verilmektedir.

Tablo 4.50 Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Varoluşsal Tümcelerinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

Varoluşsal	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	0
	Evre II	5	5.60	2.30	2	8
	Evre III	6	4.16	2.40	2	8
	Evre IV	9	4.0	2.82	2	10
	Evre V	10	4.9	2.37	2	8
	Evre VI	7	2.17	1.25	2	5
	Evre VII	10	3.30	1.82	2	7
	Toplam	47	4.04	2.29	2	10

Tablo 4.50' de yer alan gruplandırılmış dilbilgisel yapılardan varoluşsal tümcelerinin evrelere göre ortalama değerlerine bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre II' ye ait olduğu görülmektedir (Ort.=5.60, SS=2,302). Evre III, Evre IV ve Evre V' in ortalamaları ise birbirine çok yakındır. En düşük ortalama ise Evre VI'

da görülmektedir (Ort.=2.17, SS=1.253). Evre I’de ise hiç bir çocukta varoluşsal tümce kullanımına rastlanmamıştır.

Tablo 4.51 Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Koşaçlı Tümcelerin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

Koşaçlı	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	0
	Evre II	6	2.33	0.51	2	3
	Evre III	9	6.88	4.19	2	16
	Evre IV	9	4.44	3.12	2	11
	Evre V	10	3.50	1.58	2	6
	Evre VI	7	2.57	0.78	2	4
	Evre VII	11	3.45	2.73	2	11
	Toplam	52	3.98	2.92	2	16

Tablo 4.51’de yer alan gruplandırılmış dilbilgisel yapılardan koşaçlı tümcelerin evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre III’e ait olduğu görülmektedir (Ort.=6.88, SS=4.196). Evre V ve Evre VII’in ortalamaları ise birbirine çok yakındır. En düşük ortalama ise Evre II’de görülmektedir (Ort.=2.33, SS=0.516). Evre I’de ise hiç bir çocukta koşaçlı tümce kullanımına rastlanmamıştır.

Tablo 4.52 Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Yerleştirme İçeren Tümcelerin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

Yerleştirme	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	0
	Evre II	0
	Evre III	0
	Evre IV	8	2.75	1.03	2	4
	Evre V	8	4.37	3.92	2	12
	Evre VI	11	5	1.78	2	9
	Evre VII	11	8.9	5.57	4	22
	Toplam	38	5.52	4.22	2	22

Tablo 4.52’ de yer alan gruplandırılmış dilbilgisel yapılardan yerleştirme içeren tümcelerin evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre VII’ ye ait olduğu görülmektedir (Ort.=8.9, SS=5.575). En düşük ortalama ise

Evre IV’ de görülmektedir (Ort.=4.37, SS=3.925). Evre I, Evre II ve Evre III’de ise hiç bir çocukta tümcesel nesne içeren tümcelerin kullanımına rastlanmamıştır.

Tablo 4.53 Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Sıralı Tümcelerin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

Sıralı Tümceler	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	0
	Evre II	0
	Evre III	0
	Evre IV	6	2.33	0.81	2	4
	Evre V	8	2.12	0.35	2	3
	Evre VI	11	5.27	2.79	2	12
	Evre	11	6.27	2.90	3	11
	Toplam	36	4.38	2.83	2	12

Tablo 4.53’de yer alan gruplandırılmış dilbilgisel yapılardan sıralı tümcelerin evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre VII’ye ait olduğu görülmektedir (Ort.=6.27, SS=2.901). En düşük ortalama ise Evre V’de görülmektedir (Ort.=2.12, SS=2.796). Evre I, Evre II ve Evre III’de ise hiç bir çocukta sıralı tümce kullanımına rastlanmamıştır.

Tablo 4.54 Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan 2 Ögeli Tümcelerin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

2	Ögeli	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
		Evre I	9	11.77	5.67	5	22
		Evre II	8	20.5	4.0	16	27
		Evre III	9	11.77	8.81	3	31
		Evre IV	9	6.66	5.78	2	20
		Evre V	8	2.37	1.06	2	5
		Evre VI	0
		Evre VII	6	2.0	.000	2	2
		Toplam	49	9.53	8.53	2	31

Tablo 4.54’de yer alan gruplandırılmış dilbilgisel yapılardan 2 ögeli tümcelerin evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre II’ye ait olduğu görülmektedir (Ort.=20.5, SS=4.0). En düşük ortalama ise Evre VII’de görülmektedir (Ort.=2.0, SS=.000).

Tablo 4.55 Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan 3 Ögeli Tümcelerin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

3	Ögeli	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
		Evre I	0
		Evre II	4	5.25	2.36	2	7
		Evre III	10	12.20	5.28	5	24
		Evre IV	10	15.10	5.80	7	27
		Evre V	11	15.18	4.87	8	26
		Evre VI	11	10.54	6.59	3	23
		Evre	11	6.54	2.01	4	10
		Toplam	57	11.38	5.98	2	27

Tablo 4.55’de yer alan gruplandırılmış dilbilgisel yapılardan 3 ögeli tümcelerin evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre V’e ait olduğu görülmektedir (Ort.=15.18, SS=5.80). En düşük ortalama ise Evre II’de görülmektedir (Ort.=5.25, SS=2.362). Evre I’de ise hiç bir çocukta 3 ögeli tümce kullanımına rastlanmamıştır.

Tablo 4.56 Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan 3 Öge Üzeri Tümcelerin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

3 Öge Üstü Tümceler	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	0
	Evre II	0
	Evre III	0
	Evre IV	7	3.85	1.46	2	6
	Evre V	11	5.6364	2.87	2	10
	Evre VI	11	5.2727	1.90	2	9
	Evre VII	11	8.09	2.02	5	11
	Toplam	40	5.90	2.58	2	11

Tablo 4.56’de yer alan gruplandırılmış dilbilgisel yapılardan 3 öge üstü tümcelerin evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre VII’ye ait olduğu görülmektedir (Ort.=8.09, SS=2.02). En düşük ortalama ise Evre IV’de görülmektedir (Ort.=3.85, SS=1.463). Evre I, Evre II ve Evre III’de ise hiç bir çocukta 3 öğeden fazla öge içeren tümcelerin kullanımına rastlanmamıştır.

Tablo 4.57 Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Bağlaç İçeren Tümcelerin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

Bağlaç	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	0
	Evre II	0
	Evre III	4	2.00	.000	2	2
	Evre IV	7	2.7143	0.95	2	4
	Evre V	11	3.63	2.69	2	11
	Evre VI	4	2.00	0.00	2	2
	Evre VII	11	7.09	2.42	4	12
	Toplam	37	4.13	2.82	2	12

Tablo 4.57’de yer alan gruplandırılmış dilbilgisel yapılardan bağlaç içeren tuncelerin evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre VII’ye ait olduğu görülmektedir (Ort.=7.09, SS=2.427). En düşük ortalama ise Evre III’de görülmektedir (Ort.=2.00, SS=.000). Evre I ve Evre II’de ise hiç bir çocukta bağlaç içeren tuncelerin kullanımına rastlanmamıştır.

Tablo 4.58 Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Belirleyicilerin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

Belirleyici	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	5	2.20	0.44	2	3
	Evre II	8	3.25	1.83	2	6
	Evre III	10	13.5	2.84	2	32
	Evre IV	10	16.1	7.12	7	29
	Evre V	11	13.54	1.47	2	20
	Evre VI	11	19.09	6.59	10	29
	Evre VII	11	22.63	7.15	10	34
	Toplam	66	14.25	8.91	2	34

Tablo 4.58’de yer alan gruplandırılmış dilbilgisel yapılardan belirleyicilerin evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre VII’ye ait olduğu görülmektedir (Ort.=22.63, SS=7.159). En düşük ortalama ise Evre I’de görülmektedir (Ort.=2.20, SS=0.447). Tüm evrelerde belirleyici kullanımı gözlenmiştir.

Tablo 4.59 Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Soru Tümcelerinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

Soru	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	4	3.25	0.95	2	4
	Evre II	4	4.50	3.00	2	8
	Evre III	6	7.16	6.01	2	19
	Evre IV	10	6.50	3.20	3	12
	Evre V	9	6.44	3.20	2	12
	Evre VI	9	4.66	1.73	2	7
	Evre VII	8	5.50	3.29	2	10
	Toplam	50	5.66	3.34	2	19

Tablo 4.59’da yer alan gruplandırılmış dilbilgisel yapılardan soru tümcelerinin evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre III’e ait olduğu görülmektedir (Ort.=7.16, SS=6.013). En düşük ortalama ise Evre I’de görülmektedir (Ort.=3.25, SS=0.957). Tüm evrelerde soru tümcesi kullanımı gözlenmiştir.

Tablo 4.60 Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Kompleks Yapıların Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

Kompleks	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	0
	Evre II	4	2.75	0.95	2	4
	Evre III	4	3.50	1.00	2	4
	Evre IV	7	4.42	2.07	2	7
	Evre V	10	5.90	1.97	4	9
	Evre VI	11	5.90	1.97	4	9
	Evre VII	11	4.81	3.76	2	12
	Toplam	47	4.31	2.48	2	12

Tablo 4.60’da yer alan gruplandırılmış dilbilgisel yapılardan kompleks yapıların evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre V ve Evre VI’ya ait olduğu görülmektedir (Ort.=5.90, SS=1.972). En düşük ortalama ise Evre II’de görülmektedir (Ort.=2.75, SS=0.957). Evre I’de kompleks yapı kullanımına rastlanmamıştır.

Tablo 4.61 Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Uyum Eklerinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

Uyum	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	9	7.55	3.87	4	16
	Evre II	8	22.37	7.17	9	29
	Evre III	10	26.4	8.30	17	42
	Evre IV	10	36.7	11.82	17	50
	Evre V	11	46.81	8.88	32	58
	Evre VI	11	46.09	10.56	34	68
	Evre VII	11	44.63	9.43	29	57

Tablo 4.61’de yer alan gruplandırılmış dilbilgisel yapılardan uyum eklerinin evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre V’e ait olduğu görülmektedir (Ort.=46.81, SS=8.886). En düşük ortalama ise Evre I’de görülmektedir (Ort.=7.55, SS=3.876). Tüm evrelerde uyum eklerinin kullanımına rastlanmaktadır.

Tablo 4.62 Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Durum Eklerinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

Durum	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	8	5.00	2.00	2	8
	Evre II	8	7.50	4.44	2	13
	Evre III	10	13.8	7.80	4	27
	Evre IV	10	21.10	5.32	14	30
	Evre V	11	27.45	5.53	17	35
	Evre VI	11	32.81	3.97	27	38
	Evre	11	35.81	9.75	22	58
	Toplam	69	21.82	12.58	2	58

Tablo 4.62’de yer alan gruplandırılmış dilbilgisel yapılardan durum eklerinin evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre VII’ye ait olduğu görülmektedir (Ort.=35.81, SS=9.755). En düşük ortalama ise Evre I’de görülmektedir (Ort.=5.00, SS=2.00). Tüm evrelerde durum eklerinin kullanımına rastlanmaktadır.

Tablo 4.63 Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Ad Öbeklerinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

AÖ	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	0
	Evre II	3	3.00	1.73	2	5
	Evre III	10	7.50	5.77	2	20
	Evre IV	10	8.40	4.00	5	15
	Evre V	11	9.00	5.47	4	20
	Evre VI	11	9.45	3.58	2	14
	Evre VII	11	8.09	4.36	2	16
	Toplam	56	8.21	4.63	2	20

Tablo 4.63’de yer alan gruplandırılmış dilbilgisel yapılardan ad öbeklerinin evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre VI’ya ait olduğu görülmektedir (Ort.=9.45, SS=3.587). En düşük ortalama ise Evre II’de görülmektedir (Ort.=3.00, SS=1.732). Evre I’de ad öbeklerinin kullanımına rastlanmamaktadır.

Tablo 4.64 Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapılardan Edatların Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

Edat	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	0
	Evre II	5	2.40	0.54	2	3
	Evre III	5	3.20	1.30	2	5
	Evre IV	8	3.62	2.55	2	9
	Evre V	10	2.50	0.70	2	4
	Evre VI	9	3.33	1.58	2	4
	Evre VII	2	3.00	1.41	2	4
	Toplam	39	3.02	1.53	2	9

Tablo 4.64’da yer alan gruplandırılmış dilbilgisel yapılardan edatların evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre IV’e ait olduğu görülmektedir (Ort.=3.62, SS=2.559). En düşük ortalama ise Evre II’de görülmektedir (Ort.=2.40, SS=0.547). Evre I’de edatların öbeklerinin kullanımına rastlanmamaktadır.

Tablo 4.65 Zarfların Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

Zarf	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	0
	Evre II	0
	Evre III	6	2.40	2.50	0	7
	Evre IV	10	2.70	1.70	0	5
	Evre V	11	2.45	2.16	0	5
	Evre VI	10	3.36	2.20	0	5
	Evre VII	11	4.72	1.0	3	6

Tablo 4.65’de zarfların evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre VII’ye ait olduğu görülmektedir (Ort.=4.72, SS=1.0). En düşük ortalama ise Evre III’de görülmektedir (Ort.=2.40, SS=2.50). İlk iki evrede zarf kullanımına rastlanmaktadır.

Gruplandırılmış dilbilgisel yapılardan en az 5 evrede görülen ve %50’nin üzerinde görülme sıklığı olan yapıların ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri

Tablo 4.66 *-DI* Ekinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

<i>-DI</i>	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	9	4.66	2.50	2	9
	Evre II	8	9.62	4.56	3	16
	Evre III	10	9.50	5.38	2	21
	Evre IV	10	6.80	5.13	2	20
	Evre V	11	7.09	5.35	2	16
	Evre VI	7	3.14	3.02	2	10
	Evre VII	10	5.40	2.63	2	11
	Toplam	65	6.70	4.65	2	21

Tablo 4.66’da *-DI* ekinin evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre II’ye ait olduğu görülmektedir (Ort.=9.62, SS=4.565). En düşük ortalama ise Evre VI’da görülmektedir (Ort.=3.14, SS=3.02). Tüm evrelerde *-DI* eki kullanımını gözlenmiştir.

Tablo 4.67 *-mİş* Ekinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

<i>-mİş</i>	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	0
	Evre II	0
	Evre III	6	2.16	0.40	2	3
	Evre IV	10	5.8	4.96	2	17
	Evre V	11	7.0	4.60	2	16
	Evre VI	10	7.6	4.40	2	15
	Evre VII	11	7.0	3.68	2	12
	Toplam	48	6.27	4.32	2	17

Tablo 4.67’ de *-mİş* ekinin evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre VI’ ya ait olduğu görülmektedir (Ort.=7.6, SS=4.402). En düşük ortalama ise Evre III’de görülmektedir (Ort.=2.16, SS=0.408). Evre I ve Evre II’de *-mİş* eki kullanımına rastlanmamıştır.

Tablo 4.68 *-Iyor* Ekinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

<i>-Iyor</i>	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	0
	Evre II	6	3.83	2.63	2	9
	Evre III	9	5.77	4.35	2	15
	Evre IV	9	13.44	8.57	3	30
	Evre V	11	14.90	8.63	5	32
	Evre VI	11	14.18	6.41	5	26
	Evre VII	11	15.63	7.37	4	28
	Toplam	57	12.07	7.94	2	32

Tablo 4.68’de *-Iyor* ekinin evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre VII’ de ait olduğu görülmektedir (Ort.=15.63, SS=7.379). En düşük ortalama ise Evre II’de görülmektedir (Ort.=3.83, SS=2.639). Evre I’de *-Iyor* eki kullanımına rastlanmamaktadır.

Tablo 4.69 *-mA* ekinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

<i>-mA</i>	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	7	3.57	2.14	2	8
	Evre II	6	3.16	2.40	2	8
	Evre III	7	4.14	3.62	2	12
	Evre IV	7	3.57	1.71	2	6
	Evre V	10	2.70	1.05	2	5
	Evre VI	9	3.11	1.05	2	5
	Evre VII	4	4.25	2.87	2	8
	Toplam	50	3.4	2.07	2	12

Tablo 4.69’da *-mA* ekinin evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre VII’ ye ait olduğu görülmektedir (Ort.=4.25, SS=2.872). En düşük ortalama ise Evre V’de görülmektedir (Ort.=2.70, SS=1.059). Tüm evrelerde *-mA* ekinin kullanımına rastlanmaktadır.

Tablo 4.70 Emir Yapısının Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

Emir	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	9	11.22	4.89	4	21
	Evre II	7	5.14	2.26	2	8
	Evre III	9	6.44	3.35	3	14
	Evre IV	8	2.00	.000	2	2
	Evre V	5	2.40	0.54	2	3
	Evre VI	6	2.00	.000	2	2
	Evre VII	0
	Toplam	44	5.34	4.40	2	21

Tablo 4.70’de emir yapısının evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre I’ e ait olduğu görülmektedir (Ort.=11.22, SS=4.893). En düşük ortalama ise Evre IV ve Evre VI’da görülmektedir (Ort.=2.00, SS=.000). Evre VII’ de emir yapısının kullanımına rastlanmamaktadır.

Tablo 4.71 $-(y)E$ Ekinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

$-(y)E$	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	0
	Evre II	0
	Evre III	8	2.75	1.75	2	7
	Evre IV	7	2.28	0.48	2	3
	Evre V	6	2.50	0.83	2	4
	Evre VI	6	4.0	2.28	2	8
	Evre VII	5	5.0	4.63	2	13
	Toplam	32	3.18	2.33	2	13

Tablo 4.71’de $-(y)E$ ekinin evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre VII’ ye ait olduğu görülmektedir (Ort.=5.0, SS=4.636). En düşük ortalama ise Evre IV’ de görülmektedir (Ort.=2.28, SS=0.487). Evre I ve Evre II’de $-(y)E$ yapısının kullanımına rastlanmamaktadır.

Tablo 4.72 $-Ir$ Ekinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

$-Ir$	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	0
	Evre II	0
	Evre III	7	2.14	0.37	2	3
	Evre IV	7	3.14	1.34	2	5
	Evre V	11	2.81	1.07	2	5
	Evre VI	11	3.18	1.72	2	8
	Evre VII	10	2.80	1.61	2	7
	Toplam	46	2.84	1.34	2	8

Tablo 4.72’de $-Ir$ ekinin evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre VI’ya ait olduğu görülmektedir (Ort.=3.18, SS=1.721). En düşük ortalama ise Evre III’de görülmektedir (Ort.=2.14, SS=0.377). Evre I ve Evre II’de $-Ir$ ekinin kullanımına rastlanmamaktadır.

Tablo 4.73 -AcAK Ekinin Evrelere Göre Ortalama, Standart Sapma, En Düşük Ve En Yüksek Değerleri

-AcAK	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I
	Evre II	7	2.85	1.46	2	6
	Evre III	8	2.37	0.51	2	3
	Evre IV	8	3.12	2.10	2	7
	Evre V	11	3.81	3.89	2	15
	Evre VI	11	3.27	2.93	2	12
	Evre VII	9	4.55	3.00	2	10
	Toplam	55	3.36	2.66	2	15

Tablo 4.73’de -AcAK ekinin evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre VII’ ye ait olduğu görülmektedir (Ort.=4.55, SS=3.004). En düşük ortalama ise Evre III’de görülmektedir (Ort.=2.37, SS=0.517). Evre I’de -AcAK yapısının kullanımına rastlanmamaktadır.

Özne Türlerinin Evrelere göre toplam ve ortalama değerleri

Özne türleri tipik gelişim gösteren çocuk grubunda beş ayrı kategori olarak tespit edilmiştir. Bu kategoriler gizli özne, tek addan oluşan özneler, ad öbeğinden oluşan özneler, belirleyicilerden oluşan özneler (sınıflandırıcı belirleyici, tanımlayıcı belirleyici, niceliksel belirleyici, işaret belirleyicileri) ve adıldan oluşan öznelerdir. Bu nedenle hem tipik gelişim gösteren grup hem de işitme engelli grup için tespit edilen kategoriler gözetilerek analiz yapılmıştır.

Tablo 4.74 Tipik Gelişim Gösteren Grupta Gizli Özne Kullanımın Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri

Gizli Özne	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	9	11,3	5,45	4	21
	Evre II	8	22	7,17	10	29
	Evre III	10	18,5	6,15	9	28
	Evre IV	10	17,1	4,12	10	22
	Evre V	11	18,4	3,58	14	25
	Evre VI	11	27,7	7,07	18	40
	Evre VII	11	23	6,00	14	37

Tablo 4.74'e bakıldığında gizli özne kullanımının evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre VI' ya ait olduğu görülmektedir (Ort.=27.7, SS=7.07). En düşük ortalama ise Evre I'de yer almaktadır (Ort.=11.3, SS=5.45). Tüm evrelerde gizli özne kullanımı mevcuttur. Tüm çocuklar gizli özne kullanmıştır.

Tablo 4.75 Tipik Gelişim Gösteren Grupta Ad Özne Kullanımın Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri

Ad Özne	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	9	-	-	-	-
	Evre II	8	10,8	4,54	6	20
	Evre III	10	7,6	3,58	2	12
	Evre IV	10	10,7	2,58	7	15
	Evre V	11	10,8	3,28	6	17
	Evre VI	11	9,5	4,36	1	15
	Evre VII	11	10,1	4,37	5	17

Tablo 4.75'de ad özne kullanımının evrelere göre ortalamalarına bakıldığında Evre II, Evre IV, Evre V ve Evre VII' nin ortalama değerlerinin birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Evre II ve Evre V' in ortalama değerleri ise aynıdır ve en yüksek ortalama değerdir (Ort.=10.8, SS=4.54). En düşük ortalama ise Evre III'de yer almaktadır (Ort.=7.6, SS=3.58). Evre I'de ad özne kullanımına rastlanmamıştır.

Tablo 4.76 Tipik Gelişim Gösteren Grupta Ad Öbeği Özne Kullanımın Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri

Ad Öbeği	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	9	-	-	-	-
	Evre II	8	1	,000	1	1
	Evre III	10	2,5	1,76	1	5
	Evre IV	10	3,8	2,04	1	7
	Evre V	11	6,6	2,46	3	13
	Evre VI	11	5,7	3,28	1	12
	Evre VII	11	7,5	3,67	3	16

Tablo 4.76’da ad öbeği içeren özne kullanımının evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre V’e ait olduğu görülmektedir (Ort.=6.6, SS=2.46). En düşük ortalama ise Evre II’de yer almaktadır (Ort.=1, SS=.000). Evre I’de ise ad öbeği içeren özne kullanımına rastlanmamıştır.

Tablo 4.77 Tipik Gelişim Gösteren Grupta Belirleyici Özne Kullanımın Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri

Belirleyici	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	9	-	-	-	-
	Evre II	8	1,6	,57	1	2
	Evre III	10	8,8	5,55	2	17
	Evre IV	10	6,2	3,35	1	12
	Evre V	11	3	1,26	1	5
	Evre VI	11	4,1	1,67	2	7
	Evre VII	11	3,1	1,90	1	6

Tablo 4.77’de belirleyicilerden oluşan özne kullanımının evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre III’ e ait olduğu görülmektedir (Ort.=8.8, SS=5.55). En düşük ortalama ise Evre II’de yer almaktadır (Ort.=1.6, SS=.57). Evre I’de ise belirleyicilerden oluşan özne kullanımına rastlanmamıştır.

Tablo 4.78 Tipik Gelişim Gösteren Grupta Adıl Özne Kullanımın Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri

Adıl	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
	Evre I	0	-	-	-	-
	Evre II	3	1,6	,66	1	3
	Evre III	9	4,2	,89	1	10
	Evre IV	10	3,8	,82	1	9
	Evre V	11	3,9	,57	1	7
	Evre VI	11	3,5	,59	1	7
	Evre VII	0	-	-	-	-
	Toplam	70				

Tablo 4.78’de adıl özne kullanımının evrelere göre ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın Evre III’ e ait olduğu görülmektedir (Ort.=4.2, SS=.89). En

düşük ortalama ise Evre II’de yer almaktadır (Ort.=1.6, SS=.66). Evre I’de ise adlı özne kullanımına rastlanmamıştır.

Gruplandırılmış dilbilgisel yapıların, evre ve ay değişkeni ile karşılaştırılması

Tablo 4.79 Tipik Gelişim Gösteren Çocukların Evre ve Ay Değişkeni ile Analiz Edilen Dilbilgisel Yapıların Karşılaştırılması

Yapılar	Evre	Ay	Yapıl	Evre	Ay
Var	(r=0,282, p=0,055)	(r=-0,299*, p<0,001)	Kom	(r=0,296*; p=0,043)	(r=0,308*; p=0,035)
Koşaç	(r=0,192, p=0,172)	(r=0,190, p=0,178)	Duru	(r=0,876**; p<0,001)	(r=0,842**; p<0,001)
Y	(r=0,518**; p<0,001)	(r=0,534**; p<0,001)	Uyu	(r=0,562**; p<0,001)	(r=0,510**; p<0,001)
Sıralı	(r=0,613**; p<0,001)	(r=0,649**; p<0,001)	-Iyor	(r=0,480**; p<0,000)	(r=0,418**; p=0,001)
2öğ	(r=-0,614**; p<0,001)	(r=-0,590**; p<0,001)	AÖ	(r=0,178; p=0,188)	(r=0,136; p=0,318)
3öğ	(r=0,181; p=0,179)	(r=-0,274*; p=0,039)	İlgeç	(r=0,065; p=0,692)	(r=0,137; p=0,406)
3öğ+	(r=0,514**; p<0,001)	(r=0,459**; p=0,003)	-mA	(r=0,42; p=0,774)	(r=0,26; p=0,856)
Bağlaç	(r=0,600**; p<0,001)	(r=0,580**; p<0,001)	Emir	(r=-0,724**; p<0,001)	(r=-0,687**; p<0,001)
Bel	(r=0,676**; p<0,001)	(r=0,634**; p<0,001)	-(y)E	(r=0,351*; p=0,049)	(r=0,391*; p<0,001)
Soru	(r=0,049; p=0,738)	(r=0,006; p=0,968)	-Ir	(r=0,127; p=0,400)	(r=0,045; p=0,767)
-DI	(r=0,194; p=0,121)	(r=0,207; p=0,098)	-	(r=0,220; p=0,106)	(r=0,195; p=0,154)
-mİş	(r=0,303*; p=0,036)	(r=0,261; p=0,073)	ZÖ	(r=0,705**; p<0,001)	(r=0,707**; p=0,001)

VAR: Varoluşsal Tümce, **Y:** Yerleştirme, **3ÖĞE+:** 3 öğeden fazla öğe içeren yapılar, **Bel:** Belirleyiciler, **AÖ:** A Öbeği

Belirli başlıklar altında toplanan dilbilgisel yapıların evre ve ay değişkeni ile arasındaki ilişkiye bakmak için Spearman korelasyon analizi kullanılmıştır. Tablo 4.79’da Spearman korelasyon testi sonuçları yer almaktadır. Evre ile yerleştirme içeren yapılar, sıralı tümceler, 2 öğeli tümceler, 3 öğe üzeri öğe içeren tümceler, bağlaçlar, belirleyiciler, kompleks yapılar, emir, *-mİş*, durum, uyum, *-Iyor*, *-(y)E* ekleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Ay ile varoluşsal tümceler, yerleştirme içeren tümceler, sıralı tümceler, 2 öğe içeren tümceler, 3 öğe içeren tümceler, 3 öğeden fazla öğe içeren tümceler, bağlaçlar, belirleyiciler, kompleks yapılar, emir, durum, uyum, *-Iyor*, *-(y)E* ekleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Ay ile varoluşsal tümceler ve 3 öğeli yapılar arasında anlamlı ilişki bulunurken, bu yapılar ile evre değişkeni arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır. Evre ile *-mİş* eki arasında anlamlı ilişki bulunurken ay ile */mİş/* eki arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır. Koşaçlı yapılar, soru tümceleri *-DI*, *-mA*, *-Ir*, *-AcAK* ekleri, Ad öbeği ve ilgeç yapılarında her iki değişken için de anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Aşağıda evre ve ay değişkeni için anlamlılık dereceleri ayrıntılı olarak betimlenmiştir.

Evre ile varoluşsal tümceler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,282$, $p=0,055$). Ay ile varoluşsal tümceler arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0,299$, $p<0,001$). Evre ile koşaçlı yapılar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,192$, $p=0,172$). Ay ile koşaçlı yapılar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,190$, $p=0,178$). Evre ile yerleştirme içeren yapılar arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,534$; $p<0,001$). Ay ile yerleştirme içeren yapılar arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,534$; $p<0,001$). Evre ile sıralı tümceler yapılar arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,613$; $p<0,001$). Ay ile sıralı tümceler yapılar arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,649$; $p<0,001$). Evre ile iki öğeli tümceler arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0,614$; $p<0,001$). Ay ile iki öğeli tümceler arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,590$; $p<0,001$). Evre ile üç öğeli tümceler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,181$; $p=0,179$). Ay ile üç öğeli tümceler arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,274$; $p=-0,039$). Evre ile üç öğeden fazla öge içeren yapılar arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,514$; $p<0,001$). Ay ile üç öğeden fazla öge içeren yapılar arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,459$; $p=0,003$). Evre ile bağlaçlar arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,600$; $p<0,001$). Ay ile bağlaçlar arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,580$; $p<0,001$). Evre ile belirleyiciler arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,676$; $p<0,001$). Ay ile belirleyiciler arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,634$; $p<0,001$). Evre ile soru tümceleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,049$; $p=0,738$). Ay ile soru tümceleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,006$; $p=0,968$). Evre ile *-DI* eki arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,194$; $p=0,121$). Ay ile *-DI* eki arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,207$; $p=0,098$). Evre ile *-mİş* eki arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,303$; $p=0,036$). Ay ile *-mİş* eki arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,261$; $p=0,073$).

Evre ile kompleks yapılar arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,296$; $p=0,043$). Ay ile kompleks yapılar arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,308$; $p=0,035$). Evre ile durum ekleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,876$; $p<0,001$). Ay ile durum ekleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,842$; $p<0,000$). Evre ile uyum ekleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,562$; $p<0,001$). Ay ile uyum ekleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,510$; $p<0,001$). Evre ile *-Iyor* eki arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,480$; $p<0,001$). Ay ile *-Iyor* eki arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,418$; $p=0,001$). Evre ile AÖ arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,178$; $p=0,188$). Ay ile AÖ arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,136$; $p=0,318$). Evre ile ilgeçler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,065$; $p=0,692$). Ay ile ilgeçler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,137$; $p=0,406$). Evre ile *-mA* eki arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,42$; $p=0,774$). Ay ile *-mA* eki arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,26$; $p=0,856$). Evre ile emir yapısı arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0,724$; $p<0,001$). Ay ile emir yapısı arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0,687$; $p<0,001$). Evre ile *-(y)E* eki arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,351$; $p=0,049$). Ay ile *-(y)E* eki arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,391$; $p<0,001$). Evre ile *-Ir* eki arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,127$; $p=0,400$). Ay ile *-Ir* eki arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,045$; $p=0,767$). Evre ile *-AcAK* eki arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,220$; $p=0,106$). Ay ile *-AcAK* eki arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,195$; $p=0,154$). Evre ile zarf öbekleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,705^{**}$; $p<0,000$). Ay ile zarf öbekleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,707^{**}$; $p=0,000$).

İŞİTME ENGELLİLER

Koklear implant kullanıcısı çocukların gruplandırılmış dilbilgisel yapılarında görülen yüzde değerleri

Kİ grubunda 6 kız 9 erkek olmak üzere toplam 15 çocuktan veri toplanmıştır. Toplanan deneklerin ay aralıkları Evre VI ve Evre VII düzeyindedir. Ortaya çıkan dilbilgisel yapılar gruplandırıldığında, Kİ kullanıcısı çocuklarda tespit edilen görülme yüzdeleri aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Tablo 4.80'e göre Evre VI' da emir, $-(y)E$, $-Ir$, kompleks yapılar ve $-mIş$ dışında tüm yapılar görülmektedir. En az görülen yapı yerleştirme içeren tümceler olarak karşımıza çıkmaktadır (%33.3). Varoluşsal tümce, 2 ögeli yapılar, 3 ögeli yapılar, üçten fazla ögeli yapılar, bağlaçlar, belirleyiciler, soru tümceleri, $-DI$, ad öbekleri, ilgeçler, $-mA$ olumsuzluk eki, durum ekleri, uyum ekleri, $-AcAK$ tüm çocuklarda görülen yapılarıdır. Evre VII' de görülmeyen herhangi bir yapıya rastlanmamıştır. En az görülen yapı $-(y)E$ ekidir (%25). 2 ögeli yapılar, 3 ögeli yapılar, üçten fazla ögeli yapılar, belirleyiciler, ad öbekleri, ilgeçler, durum ekleri, uyum ekleri ve $-Iyor$ eki tüm çocuklarda gözlenen yapılarıdır.

Tablo 4.80 Kİ Grubunda Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapıların Görülme Yüzdeleri

Dilbilgisel	Evre VI	Evre VII	Dilbilgisel	Evre VI	Evre VII
Yanılar			Yanılar		
Varoluşsal	100	91,7	Kompleks	-	41,7
2 Ögeli Yapı	100	100	AÖ	100	100
3 Ögeli Yapı	100	100	İlgeç	100	100
3+ Ögeli Y	100	100	$-mA$	100	58,3
Koşaçlı Yapı	66,7	75	Durum	100	100
Yerleştirme	33,3	83,3	Uyum	100	100
Sıralı T	66,7	33,3	$-Iyor$	-	100
Bağlaç	100	66,7	Emir	-	8,3
Belirleyici	100	100	$-(y)E$	-	25
Soru	100	75	$-Ir$	-	41,7
$-DI$	100	83,3	$-AcAK$	100	66,7
$-mIş$	-	91,7			

Tablo 4.81 Kİ Grubunda Kişi Eklerinin Hesaplanması Sonucu Elde Edilen Görülme Yüzdeleri

Evreler	Evre VI (n=3)	Evre VII (n=12)	Toplam (n=15)
Kişi E			
<i>T1</i>	100	91,7	93,3
<i>T2</i>	66,7	58,3	60
<i>T3</i>	100	100	100
<i>Ç1</i>	66,7	50	53,3
<i>Ç2</i>	-	8,3	6,7
<i>Ç3</i>	100	100	100

Kişi E:Kişi Ekleri; T1:1.Tekil kişi; T2:2.Tekil kişi; T3:3.Tekil kişi; Ç1:1.Çoğul kişi; Ç2:2.Çoğul kişi; Ç3:3.Çoğul kişi

Tablo 4.81’de yer alan işitme engellilerde kişi eklerinin görülme yüzdelerine baktığımızda, 3.tekil kişi ve 3.çoğul kişi her iki evrede de tüm çocuklarda gözlenmektedir. Evre VI’da tüm çocuklarda 1.tekil kişi kullanımı gözlenmektedir fakat, 2.çoğul kişi kullanımına rastlanmamaktadır. Evre VII’de ise en düşük görülme yüzdesi 2.çoğul kişi ekinde yer almaktadır.

Koklear implant kullanıcısı çocuklarda, TR-LARSP Envanteri kullanılarak tespit edilen dilbilgisel yapıların türlerine göre gruplandırılarak oluşturulan gruplandırılmış dilbilgisel yapıların ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri

İşitme engellilerden toplanan verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan dilbilgisel yapılar gruplandırılmıştır. Bu grupların ortalama standart sapma, minimum ve maksimum değerleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4.82 Kİ Grubunda Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapıların Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri

Dilbilgisel	N	Ortalama	SS	Min	Max
Sözcük Dizilişi					
Varoluşsal	14	5.42	2.95	1	12
Koşaçlı Yapı	11	3.54	1.63	2	6
Yerleştirme	11	3	1.78	1	7
Sıralı T	6	2.33	1.75	1	5
2 Ögeli Yapı	15	8.73	3.49	3	15
3 Ögeli Yapı	15	10	2.59	6	14
3+ Ögeli Y	15	10	2.59	6	14
Soru	12	4.25	2.41	1	9
Sözlüksel					
Bağlaç	11	3.09	2.87	1	10
Belirleyici	15	6.2	4.98	1	19
AÖ	15	3.33	1.87	1	8
İlgeç	15	6.2	4.98	1	19
Eylem					
-DI	13	5.61	3.06	2	11
-mİş	11	6.54	3.58	2	14
-Iyor	12	16.25	7.11	7	32
Emir	1	2	-	2	2
-(y)E	3	1	.000	1	1
-Ir	5	3.4	2.30	1	6
-AcAk	11	2.72	1.27	1	5
Kompleks	5	2.2	1.30	1	4
-mA	10	2.9	1.37	1	5
Ad Çekimleri					
Durum	15	14.4	7.81	2	37
Uyum	15	3.46	1.88	1	8

Tablo 4.82’de yer alan işitme engellilerde gruplandırılmış dilbilgisel yapıların ortalama değerlerine baktığımızda en yüksek ortalamanın, *-Iyor* ekine ait olduğu görülmektedir (Ort.=16.25, SS=7.11). En düşük ortalama ise, *-(y)E* ekindedir (Ort.=1, SS=.000).

Tablo 4.83 Kİ Grubunda Özne Türlerinin Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri

	Evreler	N	Ortalama	SS	Min	Max
GÖ	Evre VI	3	20.3	1.45	18	23
	Evre VII	12	17.3	1.35	10	25
Ad	Evre VI	3	11.3	2.96	7	17
	Evre VII	12	13.6	1.22	4	20
AÖ	Evre VI	3	1.6	.33	1	2
	Evre VII	10	2.8	.53	1	6
BEL	Evre VI	1	3	-	3	3
	Evre VII	9	2.5	.70	1	7
Adıl	Evre VI	2	1	.00	1	1
	Evre VII	8	3.1	.51	1	6

***GÖ:** Gizli Özne; **AÖ:** Ad Öbeği; **BEL:** Belirleyiciler.*

Tablo 4.83’de yer alan işitme engellilerde özne kullanımına baktığımız zaman, en yüksek ortalamayı her iki evre için de gizli özne kullanımında olduğu görülmektedir (Ort.=20.3, 17.3; SS=1.45, 1.35). Evre VI için en düşük görülme yüzdesi adıl öznelere iken (Ort.=1, SS=.00), Evre VII için en düşük görülme yüzdesi belirleyici öznelere görülmektedir (Ort.=2.5, SS=.70).

Koklear implant kullanıcısı çocuklarda, TR-LARSP Envanteri kullanılarak oluşturulan gruplandırılmış dilbilgisel yapılarının tipik gelişim gösteren çocuklar ile karşılaştırılması

TR-LARSP Envanteri kullanılarak dilbilgisel yapılara bakıldığında “43-87 ay arası koklear implant kullanıcısı çocuklar tipik gelişim gösteren çocuklardan farklılık göstermekte midir?” amaç sorusu doğrultusunda yapılan analizde, iki grup arasındaki ilişkiye bakmak için Mann Whitney U analizi kullanılmıştır. Tablo 4.84’de analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.84 Gruplar Arası Gruplandırılmış Dilbilgisel Yapıların Mann Whitney-U Testi

Kullanılarak Karşılaştırılması

	GRUP	25	Median	75	<i>p</i>
VAR	Normal	2	2	2	<i>P=0,15</i>
	İşitme	3,5	5,5	7	
KOS	Normal	2	2	4	<i>p=0.026</i>
	İşitme	2	4	5	
Y	Normal	4	5	9	<i>p<0.001</i>
	İşitme	2	3	4	
SIRA	Normal	4	5	8,25	<i>p=0.008</i>
	İşitme	1	1,5	4,25	
2 ÖĞE	Normal	7	8	12	<i>p<0.001</i>
	İşitme	7	8	12	
3 ÖĞE	Normal	5	7,5	9,25	<i>p=0.028</i>
	İşitme	8	10	12	
3 ÖĞE+	Normal	4,75	6	9	<i>p<0.001</i>
	İşitme	8	10	12	
BAG	Normal	2	6	8	<i>P=0.020</i>
	İşitme	1	2	5	
BEL	Normal	17,5	20,5	25,75	<i>p<0.001</i>
	İşitme	2	5	9	
SORU	Normal	2,5	5	5	<i>p=0.396</i>
	İşitme	2,5	5	6,5	
-DI	Normal	2	3	6,5	<i>p=0.250</i>
	İşitme	3	5	8,5	
-mİş	Normal	4	7	10	<i>p=0.603</i>
	İşitme	1	2	3,5	
K.Z	Normal	3,75	4	8	<i>P=0.011</i>
	İşitme	11	13	17	
DUR	Normal	29,75	34,5	37,25	<i>p<0.001</i>
	İşitme	2	3	5	
UYUM	Normal	10,75	15	18	<i>p<0.001</i>
	İşitme	2	3	4	
-Iyor	Normal	10,75	14	21	<i>P=0.678</i>
	İşitme	2	5	9	
İLGEÇ	Normal	2	3	4	<i>P=0.136</i>
	İşitme	2	5	9	
-mA	Normal	2	3	4,5	<i>P=0.576</i>
	İşitme	1,75	3	4	
AÖ	Normal	6	9,5	11,5	<i>p<0.001</i>
	İşitme	1,75	3	4	
-(y)E	Normal	2	3	5	<i>P=0.009</i>
	İşitme	4,75	6	11,25	
-Ir	Normal	2	3	6,4	<i>p=0.850</i>
	İşitme	1	4	5	
-AcAK	Normal	2	3	4	<i>P=0.505</i>
	İşitme	2	4	4	

Analiz sonuçlarına göre, varoluşsal tümcelerde, koşaçlı yapılarda, yerleştirme içeren yapılarda, sıralı tümcelerde, 2 öge içeren tümcelerde, 3 öge içeren tümcelerde, 3 ögeden fazla öge içeren tümcelerde, bağlaçlarda, belirleyicilerde, kompleks yapılarda, ad öbeklerinde, durum, uyum ve -(y)E eklerinde her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır. Soru tümceleri, *-DI*, *-mİş*, *-Iyor*, *-mA*, *-Ir* ekleri ve ilgeçlerde ise her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır.

Tablo 4.85 Kİ Kullanan Çocukların Analiz Tablosu: Evre VI

<i>Emir</i>	<i>Soru</i>	<i>Yargı</i>		<i>Sözcük Türü/Diğer</i>	<i>Öbek</i>	<i>Sözcük/Ekler</i>	
-	X+SS SS S-mI	ÖE _{var1} ÖNE _{koş1} ÖE _{koş1} TE _{koş1} Koş ₂ ÖE	ÖTE ÖNE ÖNE+ ÖTNE Sıralı _{aynı} Y _{ad}	<i>Çalkalama</i> <i>Eşdizimlilik</i> BEL _{TAN} BEL _{iş} <i>bağlaç</i>	AÖ	<i>-DI</i> <i>-Iyor</i> <i>-mİş</i> <i>-mİşDI</i> <i>-mA(olm)</i>	İYE TAM BEL YÖN KAL

X+SS:Bir eleman+Soru Sözcüğü; *SS*:Soru Sözcüğü; *S-mI*:Soru mI eki; *ÖEvar1*:Özne Eylem Varoluşsal1; *ÖNEkoş1*:Özne Nesne Eylem Koşaç 1; *Koş2*: Koşaç 2; *ÖEkoş1*:Özne Eylem Koşaç1; *TEkoş1*:Tümleç Eylem Koşaç1; *ÖE*:Özne Eylem; *ÖTE*:Özne Tümleç Eylem; *ÖNE*:Özne Nesne Eylem; *ÖNE+*:Özne Nesne Eylem Genişleme; *ÖTNE*:Özne Tümleç Nesne Eylem; *Sıralıaynı*:Sıralı Tümce aynı özne; *Yad*:Yerleştirme Ad; *BEL_{TAN}*:Tanımlık Belirleyici; *BEL_{iş}*:İşaret Belirleyici; *AÖ*:Ad Öbeği; *İYE*:İyelik Eki; *TAM*:Tamlayan Eki; *BEL*:Belirtme Durumu; *YÖN*:Yönelme Durumu; *KAL*:Kalma Durumu

Evre VI, daha önce de belirtildiği gibi, 42-54 ay arası çocukları kapsamaktadır. Evre VI ay aralığında olup tipik dil gelişimi gösteren çocukların kullandığı tüm kategorik yapılar Tablo 4.85’de yer almaktadır. Bu evrede 3 çocuk yer almaktadır. İşitme engelli çocuklara baktığımızda, analiz edilen yapıların Evre IV seviyesinde kaldığı görülmüştür. Evre IV’ e kadar yer alan ve işitme engelli çocuklar tarafından hiç kullanılmayan tümce yapılarına baktığımızda; “SS+X”, “ÖE_{var1(olm)}”, “ÖTE”, “TÖE”, “ÖTTE”, “Sıralı_(aynı)”, “TÖE_{koş1}”, “ÖTE_{koş1}”, “NÖE”, “ÖTNE+” “Y_{zarf1}” olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözcük türü ve diğer kategorileri açısından incelediğimizde, Bel_{nic}, Bel_s, edat, bileşik sözcük, gönderge, konu belirleyici, ikileme kullanılmamıştır. Sözcük kategorisi altında eklere baktığımız zaman ise, Emir, *-ACAk*, *çatı*, *ÇIK*, ve *-mİşDI* dışındaki karmaşık

çekimsel yapılara rastlanmamıştır. Tipik dil gelişimi gösteren çocukların analizinde tespit edilmeyen fakat işitme engelli çocuklar tarafından bu evrede kullanılan yapı olarak “*TE_{koş1}*” tespit edilmiştir.

Tablo 4.86 Kİ Kullanan Çocukların Analiz Tablosu: Evre VII

<i>Emir</i>	<i>Soru</i>	<i>Yargı</i>		Sözcük Türü/Diğer	Öbek	Sözcük/Ekler	
BAK+X	X+SS SS+X SS S-mI	ÖE _{var1} TÖE _{var1} ÖE _{koş1} Koş ₂ ÖE+ ÖTE	ÖTE+ ÖNE ÖTNE Sıralı _{aynı} Y _{ad} Y _{zarf}	BEL _{tan} BEL _{iş} BEL _s <i>Eşdizimlilik</i> <i>Konu Belirleyici</i> <i>Çalkalama</i> <i>Bağlaç</i> <i>Edat</i> <i>İle</i> <i>ki</i>	AÖ	-DI -Iyor -mIş -mIşDI -ACAk -(y)E -Ir -Abil	-mA _(olm) ÇATI İYE TAM BEL YÖN KAL ÇIK

X+SS: Bir eleman+Soru Sözcüğü; *SS+X*: Soru Sözcüğü+X; *SS*:Soru Sözcüğü; *S-mI*:Soru mI eki; *ÖEvar1*:Özne Eylem Varoluşsallı; *TÖEvar1*:Tümleç Özne Eylem Varoluşsallı; *Koş2*: Koşaç 2; *ÖEkoş1*:Özne Eylem Koşaçlı; *TEkoş1*:Tümleç Eylem Koşaçlı; *ÖE+*:Özne Eylem Genişleme; *ÖTE*:Özne Tümleç Eylem; *ÖTE+*:Özne Tümleç Eylem Genişleme; *ÖNE*:Özne Nesne Eylem; *ÖTNE*:Özne Tümleç Nesne Eylem; *Sıralı_{aynı}*:Sıralı Tümce aynı özne; *Y_{ad}*:Yerleştirme Ad; *Y_{zarf}*:Yerleştirme Zarf; *BEL_{TAN}*:Tanımlık Belirleyici; *BEL_{iş}*:İşaret Belirleyici; *BEL_s*:Sınıflandırıcı Belirleyici; *AÖ*:Ad Öbeği; *İYE*:İyelik Eki; *TAM*:Tamlayan Eki; *BEL*:Belirtme Durumu; *YÖN*:Yönelme Durumu; *KAL*:Kalma Durumu; *ÇIK*:Çıkma Durumu.

Evre VII düzeyindeki Kİ kullanan çocukların dilsel analizlerine baktığımızda (Tablo 4.86), Evre VI düzeyindeki çocuklarla benzerlik gösterdiğini görmekteyiz. Evre VI düzeyindeki çocuklardan farklı olarak kullandıkları yapılara baktığımızda; tümce düzeyinde “*TÖE_{var1}*”, “*ÖE+*”, “*ÖTE+*”, “*Y_{zarf}*” yer almaktadır. Emir kullanımında ise bu evredeki çocuklarda “*Bak X*” yapısı görülmektedir. Evre VI’ daki çocuklardan farklı olarak kullandıkları ekler ise, -*ACAk*, *çatı*, *-(y)E*, *-Ir*, ve *ÇIK* olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözcük türü ve diğer kategorisi açısından baktığımızda konu belirleyicisi, edat, ile ve ki yapıları gözlenmiştir.

Analizlerde dikkati çeken bir durum ise Evre VI’ da gözlenip Evre VII’ de yer almayan yapılardır. Bu yapılar ise; “*ÖNE_{koş1}*”, “*TE_{koş1}*”, “*ÖE*” ve “*ÖNE+*” dır.

Bu durumun Evre VI' da yer alan çocukların sayısının az olması ile ilişkili olabileceği düşünülmüştür.

Her iki evrede yer alan çocukların analizleri sonucunda, çocukların dil düzeylerinin EVRE IV seviyesinde olduğu gözlenmiştir. Kullandıkları yapılar farklı dağılım göstermektedir. Tablo 4.87 ve Tablo 4.88'de, tespit edilen tüm yapılar işitme engelli çocukların dil ve gelişim düzeyleri açısından önem taşıdığı için TR-LARSP tablosu üzerinde ayrı ayrı gösterilmiştir.

Tablo 4.87 Evre VI Düzeyindeki Kİ Kullanan Çocukların TR-LARSP Envanterinde

Yerleşimi

Evre I (0,9-1,6)	Minör Problemler				Cevap		Seslenme		Diğer
	Majör	Emir	Soru	Yargı	Çekim /Diğer				
		E	SS	(Ö)E	E _{olm}	BEL _{ış} 3T YÖN	-DI KAL	-mA _{olm} 1T	
Evre II (1,6-2,0)	Bağ					Sözcük Türü/Diğer	Öbek	Sözcük	
			X+S S	ÖE _{Var1} ÖE ÖE _{koş1}		ADIL EYLEM	Sıfat+A d AÖ	İYE TAM -Iyor	
Evre III (2,0-2,6)			S-mI	ÖNE _{koş1} koş ₂ ÇALKALAMA	ÖTE	EŞDİZİMLİ LİK		Bel _{tan} -mİş	
Evre IV (2,6-3,0)	bağlaç			ÖNE+ Y _{ad} SIRALI _{aynı}	ÖTNE		AÖ	Bel _{nic} -mİşDI	
Evre V (3,0-3,6)									
Evre VI (3,6-4,6)									
Evre VII (4,6+)									

Tablo 4.88 Evre VII Düzeyindeki Kİ Kullanan Çocukların TR-LARSP Envanterinde

Yerleşimi

Evre I (0,9-1,6)	Minör				Cevap	Seslenme	Diğer
	Problemler						
	Majör	Emir	Soru	Yargı	Çekim /Diğer		
	E	SS	(Ö)E	E _{olm}	Bel _{iş}	-DI KAL	-mA _{olm} 1T 3T
					YÖN BEL		
Evre II (1,6-2,0)	bağlaç				Sözcük Türü/Diğer	Öbek	Sözcük
		Bak+ X	X+S S	ÖE _{var1} ÖE _{var1(olm)} ÖTE ÖNE ÖE _{koş1}	ADIL EYLEM	Sıfat+A d AÖ	İYE TAM -Iyor -AcAk ÇATI
Evre III (2,0-2,6)		SS+ X S-mI	ÖTE ÇALKALAMA	koş ₂	Edat Konu Belirleyici EŞDİZİMLİ LİK		Bel _{tan} Bel _s ÇIK -mIş -(y)E -Ir
Evre IV (2,6-3,0)			TÖE _{var1} ÖTE+ ÖTNE Y _{ad} Y _{zarf} SIRALI _{aynı}		-ile(EDAT) ki (edat)	AÖ	-mIşDI
Evre V (3,0-3,6)							
Evre VI (3,6-4,6)							
Evre VII (4,6+)							

Tablo 4.89 Tipik Gelişim Gösteren Çocuklar için TR-LARSP

Adı Soyadı:		Yaş:		Örneklem Tarihi:		Tip:	
Evre I (0,9-1,6)	Minör	Cevap		Seslenme		Diğer	
	Majör	Emir	Soru	İfade	Çekim		
		E	SS	(Ö)E E _{olm}	-DI EMİR YÖN	BEL KAL -mA	1T 3T
Evre II (1,6-2,0)	Bağlaç	Emir	Soru	İfade	Sözcük Türü/Diğer	Öbek	Çekim
		BAK+X EX XE	SS X+SS	ÖE _{var1} ÖE ÖNE ÖE _{var1} (OLM) ÖE _{koş1} ÖTE	ADIL EYLEM	AÖ (Sıfat+Ad) (Ad+Ad)	ÇATI İYE TAM Bel _{iş} -Iyor -AcAK
Evre III (2,0-2,6)	Çünkü Konu B. "da"	EXY	X+SS SS+X S-mI	ÖNE _{koş1} NE _{koş2} ÖE _{koş2} ÖTE	İlgeç Değil Eşdizimlilik İkileme Çalkalama	AÖ Adıl+Ad Zarf+Eylem	Bel _{tan} Bel _ş ÇOĞ ÇIK -mIş -(y)E -Ir 2T
			X+SS S-mI SS+X	TÖE _{var1} TÖE ÖTTE ÖTE+ ÖNE+ ÖTNE Y _{ad} ÖNTE Y _{zarf} Sıralı _{aynı} Sıralı _{ayrı}	diye ki (edat) bileşik Sözcük	AÖ İÖ	Bel _{nic} -InIyor -mIşDI
Evre IV (2,6-3,0)	sonra		X+SS S-mI SS+X	TÖE _{var1} TÖE ÖTTE ÖTE+ ÖNE+ ÖTNE Y _{ad} ÖNTE Y _{zarf} Sıralı _{aynı} Sıralı _{ayrı}	diye ki (edat) bileşik Sözcük	AÖ İÖ	Bel _{nic} -InIyor -mIşDI
			X+SS SS+X S-mI	TÖE _{koş1} ÖTE _{koş1} NÖE ÖTNE+	Ki (bağlaç) Gönderge	AÖ	-Illr -IlmIş
Evre V (3,0-3,6)	Ve Ama ile	Bak+XY XY+Bak X+SS	S+mI SS+X	TÖE _{koş1} ÖTE _{koş1} NÖE ÖTNE+	Ki (bağlaç) Gönderge	AÖ	-Illr -IlmIş
		Bak+X	X+SS SS+X S-mI	Y _{zarf1}		AÖ	-rmlş -IIDI -IyorDI -IyormIş
Evre VI (3,6-4,6)	Ondan sonra Hem de		S-mI X+SS	TÖE _{var2} ÖNNE ÖNTE+ ÖTTTE TÖNE ÖTTNE Y _{ad1}		AÖ	-Abil
			S-mI X+SS	TÖE _{var2} ÖNNE ÖNTE+ ÖTTTE TÖNE ÖTTNE Y _{ad1}		AÖ	-Abil

TARTIŞMA

Tartışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde TR-LARSP evrelerinde gözlenen yapılar kısaca özetlenmiştir. İkinci bölümde ise tespit edilen yapıların alan yazında yer alan bulgularla karşılaştırması yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise, Kİ kullanan çocukların analiz sonuçları ve bu sonuçların alan yazın da yer alan bulgularla karşılaştırılması yer almaktadır.

Bölüm I: TR-LARSP gözlenen yapıların evrelere göre betimlenmesi

Evre I

Evre I' de 0;9-18 ay arası 9 çocuktan toplanan verilerden toplamda 450 sözcü analiz edilmiştir. Yapılan analizlerde, bu evredeki çocukların tek üyeli sözcülerle iletişim kurdukları gözlenmiştir. Sözcülerin içeriği ad, eylem kategorisinde sözcüklerden oluşmaktadır. Çocuklar genel olarak çekimsiz eylemlerle iletişimi gerçekleştirmektedirler. İletişim partnerine seslenme amaçlı ad kullanımı, sayı sayma, olumsuz “yok” çocukların kullanımları arasında yer almaktadır.

Gizli özne kullanımı Evre I'de gözlenmiştir. Türkçenin adıl düşüren bir dil olması nedeni ile tek eylemli sözcü, gizli özne barındırmaktadır. Çekim ekleri açısından baktığımızda, ilk kullanılan ek olarak *-DI* karşımıza çıkmaktadır. Durum ekleri açısından bakıldığında, yönelme durumu, belirtme durumu ve kalma durumu kullanılmaktadır. Kişi eklerinde ise 1. ve 3. tekil kişi ekleri eylem sonu çekimsel kategoride gözlenmektedir. Olumsuz *-mA* eki istenmeyen bir eylemi belirtmek için eylem sonu çekimlenmektedir. Soru tümcelerinde, soru sözcüklerinin tek eleman olarak kullanımı gözlenmektedir.

Bu evrede iki elemanlı yapıların kullanımı gözlenmiştir, fakat %30 kriterini aşmadığı için envantere yer almamıştır. Bu noktada TR-LARSP, LARSP'tan farklılaşmaktadır. LARSP'ta Evre I düzeyinde iki elemanlı yapıların kullanımına rastlanmamaktadır (Ball, 2012). Gizli özne kullanımına bakıldığında, tek elemanlı bir görünüm sergilemesine rağmen içeriksel olarak bağlam dahilinde iki elemana karşılık gelecek bir aktarım söz konusu olmaktadır.

Evre I'ın tüm kategoriler göz önüne alınarak gözlenen yapılarına baktığımızda, tek elemanlı soru sözcükleri, ad ya da eylemden oluşan tek elemanlı sözcükler, gizli özne kullanımı, olumsuz eylem kullanımı, emir kipi kullanımı, *-DI* zaman eki, yönelme, belirtme ve kalma durumu kullanımı, 1. ve 3. tekil kişi kullanımı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Evre II

Evre II'de 19-24 ay arası 8 çocuktan veri toplanmıştır. 400 tümce analiz edilmiştir. Bu evre iki elemanlı yapıların yer aldığı evre olarak adlandırılmaktadır (Ball, 2012). Çalışmanın bulguları çoğunlukla iki elemanlı yapıların gözlendiğini desteklemekle beraber, üç elemanlı yapılara da rastlandığını ortaya koymuştur. TR-LARSP bu noktada LARSP'tan farklılaşmaktadır. Evre II'de tespit edilen üç elemanlı yapılar ÖNE ve ÖTE sıralanırlarıdır. ÖNE sıralanışı hem Evre II'de hem Evre III'de (25-30.aylar) benzer yüzde değerlerinde gözlenmiştir. Fakat ÖTE sıralanışı Evre III'te (%80) Evre II'ye (%50) göre çok daha fazla gözlenmiştir. Evre II'de görülen diğer tümce kurulumları ise, ÖE_{var1} , $\text{ÖE}_{\text{var1olm}}$, $\text{ÖE}_{\text{koş1}}$ olarak karşımıza çıkmaktadır. Öbek kurulumu olarak ad öbeklerine ilk defa bu evrede rastlanmaktadır. Sıfat ve adlardan oluşan ad öbekleri gözlenmektedir. Bu evrede ilk defa görülen diğer yapılara baktığımızda, adıllar, işaret belirleyicileri, çatı ekleri, iyelik ve tamlayan eki, görünüş eki *-Iyor*, zaman eki *-AcAk* olarak karşımıza çıkmaktadır. Soru tümcelerine baktığımızda, soru sözcüğünün önüne tek eleman gelen, iki elemanlı soru tümceleri yer almaktadır.

Yapılan analizlerde, çocukların %75'inde *Bak+X* yapısına rastlanmaktadır. "Bak" eylemini içeriğinin dışında dikkat çekme amaçlı olarak tümce başında kullandıkları gözlenmektedir. Çatı ekleri de Evre II'de ilk olarak görülmeye başlanmıştır. Görülen yapılara baktığımızda, edilgen, ettirgen ve dönüşlü yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Evre III

Evre III, 25-30 ay arası çocukların yer aldığı evredir. 10 çocuktan veri toplanmıştır. Toplamda 500 tümce analiz edilmiştir. Evre III, üç elemanlı

yapıların görüldüğü evredir. Evre III’de tespit edilen yapılara baktığımızda, tümce düzeyinde ÖNE_{koş1}, NE_{koş2}, ÖE_{koş2}, ÖTE dizilişleri karşımıza çıkmaktadır. Soru tümcelerinde Evre II’den farklı olarak bu evrede, soru sözcüğünün başta olduğu çok elemanlı soru tümceleri vardır.

Ayrıca *-mI* soru eki de ilk kez bu evrede görülmektedir. Konu belirleyicisi “*da*” ve “*çünkü*” bağlacı, olumsuz “*değil*”, zarf öbekleri, ilgeç kullanımı, ikileme, çoğul, *-mIş*, *-(y)E*, *-Ir*, *-IrDI* ekleri, çıkma durumu, 2.tekil kişi eki, tanımlık ve sınıflandırıcı belirleyiciler, çalkalama ve eşdizimlilik de ilk kez bu evrede karşımıza çıkmaktadır.

Evre IV

Evre IV, 31-36 ay arası çocukların yer aldığı evredir. 10 çocuktan toplanan 500 tümce analiz edilmiştir. Bu evre dört elemanlı üretimlerin olduğu evredir. Dört elemanlı yapılar görülmekle beraber genişleyen öbek yapılar nedeniyle dört elemandan fazla eleman içeren yapılara da rastlanmaktadır. Bu evrede tümce düzeyinde tespit edilen dizilişler, TÖE_{var1}, TÖE, ÖTTE, ÖTE+, ÖNE+, ÖTNE, ÖNTE, Y_{ad}, Y_{zarf}, Sıralı_(aynı), Sıralı_(aynı) olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yapılara baktığımızda, “*sonra*” bağlayıcısı, bileşik sözcükler, ilgeç öbekleri, niceleyici belirleyici, *-nIyor*, *-mIşDI* ekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Evre V

Evre V, 37-42 ay arası çocukların yer aldığı evredir. Bu evrede 11 çocuğun verisi analiz edilmiştir. Analiz edilen toplam tümce sayısı 550’dir. Beş elemanlı yapılar gözlenmektedir. Yapılan analizler sonucunda Evre V’de tespit edilen yapılar, tümce düzeyinde, TÖE_{koş1}, ÖTE_{koş1}, NÖE, ÖTNE+ dizilişleridir. “*ki*” bağlayıcısı, *-Illr*, *-IlmIş* ekleri ve gönderge kullanımı gözlenmiştir. Bu evrede dikkati çeken bir durum “*bak*” eylemi ile kurulan yapıların tekrar gözlenmesidir.

Evre VI

Evre VI, 43-55 ay arası çocukların yer aldığı evredir. Bu evrede 11 çocuğun verisi analiz edilmiştir. Analiz edilen toplam tümce sayısı 550'dir. Bu evre tümce yapılarının karmaşıklaşmaya başladığı evredir. Sözcük sayısı artış göstermekle beraber tümceciklerin sıklıkla kullanılmaya başlanması görülmektedir. Bu evrede tespit edilen yapılar ise, Y_{zarf1} tümce dizilişi, *-IIDI*, *-rmIş*, *-IyorDI*, *-IyormIş* ekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Evre VII

Evre 7'de 56 ay üstü 11 çocuk analiz edilmiştir. Analiz edilen tümce sayısı 550'dir. Bu evre genel yapı itibarı ile, sentaktik anlama, söylemde stil ve vurgulamanın önem kazandığı bir evredir. Fakat çalışmamızda bu evrede de gelişimsel olarak analiz yapılmıştır. Özellikle tümce dizilişinde bir artış söz konusudur. Tespit edilen tümce dizilişleri ise, $TÖE_{var2}$, $ÖNNE$, $ÖNTE+$, $ÖTTTE$, $TÖNE$, $ÖTTNE$, Y_{ad1} şeklindedir. *-Abil* eki bu evrede %30 kriterini geçmektedir. “*ondan sonra*” ve “*hem de*” bağlayıcıları bu evrede ilk defa gözlenmiştir.

Bölüm II: TR-LARSP bulgularının Türkçenin edinimine ilişkin olarak alanyazın ile karşılaştırması

TR-LARSP, tek bir envanter üzerinde çocuğun dilbilgisel yapıları edinimini belirli ay aralıklarına göre bölünmüş evreler halinde göstermektedir. Ayhan Aksu-Koç (2010), Türkçede dilsel yapıların edinimlerini konu alan makaleleri sentezleyerek Türkçede normal dil gelişimini özetlemiştir. Söz konusu bu çalışma içerisinde, Ketrez ve Aksu-Koç (2009), çalışmalarında Türkçede çekimsel gelişimi üç faz şeklinde incelemişlerdir. Bu fazlar: premorfoloji, proto-morfoloji ve morfoloji proper olarak adlandırılmaktadır. Üretkenliği belirli kriterleri göz önünde bulundurarak değerlendirmişlerdir. Bu kriterler; 1) Her ad/eyleme gelen çekim ekinin farklı ad/eylemlerde kullanılır olması. 2) Her ad/eylemin kök halinin, çekimli haline karşıt olarak kullanılabilmesi. Kök sözcüğe farklı çekim eklerinin getirilebiliyor olması. 3) Ekte silme hatalarının dilbilgisel üretim sayısından az olması. 4) Art arda gelen üretimlerinde tutarlılık olması.

Birinci fazda (premorfoloji), OSU oranı 1.20 ile 1.34 arası olan çocuklar yer almaktadır. Bu fazda, çocuklar tek seslemeden ya da iki seslemeden oluşan sözcükler üretmektedir. Bu sözcükler yansımali ya da seslem tekrarına dayanan sözcükler olarak gözlenmektedir. Sözcüklerin üretiminde doğru vurgu ve ezgi örüntüleri gözlenmektedir. Eylem ve ada gelen çekim eklerinin üretkenlik gösterdiğine dair bir kanıt yer almamaktadır. Analiz edilemeyen biçimbirimlerin eylem peşine sıralandığı çözümlenemeyen karmaşık çekimler ya da anlamsız ek seslemlerin yer aldığı yetişkin üretim modelindeki eylemler, öncü eylemler olarak belirtilmektedir. Sesbilgisel formu olup, gerçek bir biçimbirimsel içeriği olmayan bu yapılar girdideki örüntülere olan hassasiyeti yansıtmaktadır. Fakat, sözcüklerin eklenebilir birimler olarak analizi ise halen eksiktir. Çekimleme olmadığı için adlar ve eylemler de ayrı sözlüksel kategoriler olarak gözlenmemektedir. Örn: *da:at* (kağıt) sözcüğü hem ‘kağıt parçası’ hem de ‘resim çizmek’ anlamında kullanılabilir. Yazar, bu dönemin Türk çocuklarının da İngilizceyi anadili olarak edinen çocuklarda görüldüğü gibi ön kategorik (precategory) bir dönemden geçtiklerinin kanıtı olduğunu belirtmiştir.

İkinci fazda, OSU oranı 1.58 ile 3.42 arasında olan çocuklar yer almaktadır. Bu fazda sözcük sayısında artış, eylem ve ad çekim eklerinin kullanımında üretkenlik görülmektedir. Bu üretkenlik, adların ve eylemlerin kategorik olarak edinildiğinin de bir göstergesi olarak görülmektedir. Eylem çekimleri içerisinde çatı ekleri, olumsuzluk, zaman-görünüş-kip, kişi ve sayı ekleri yer almaktadır. Zaman-görünüş-kip ekleri çok işlevlidir ve asıl görevleri bağlam içerisinde ortaya çıkmaktadır. Olumsuzluk eki *-mA*, eylem kökünün arkasında, çekim eklerinin önünde, çatı eklerinin arkasında yer almaktadır. Kişi-sayı ekleri özne-eylem uyumunu göstermektedir. Eklendikleri zaman-görünüş-kip ekine bağlı olarak 3 ayrı paradigma şeklinde görülmektedir (Örn: *gel-iyor-uz(I)*; *gel-di-k(II)*, *gel-e-lim(III)*).

Zaman-kip-görünüş eklerinin edinim sırası tüm çocuklar için genellenebilmektedir. Geçmiş zaman/bitmişlik görünüşü eki *-DI* ilk kullanılan ektir. O anki durumda olan değişiklikleri belirtmek için kullanılmaktadır. Daha

sonra, devam eden olayları belirten şimdiki zaman eki *-Iyor* ve dilek kipi *-(y)A* edinilmektedir. Bu eklerin edinimi ile aynı zamanda olumsuzluk eki *-mA* da görülmektedir. Ardından gelecek zaman eki *-AcAk*, yeni bilgi içeren durumları belirtmek için kullanılan *-mIş*, aorist *-Ir* gözlenmektedir. Kişi eklerinde ise, birinci tekil ve çoğul kişi eki ilk edinilen ve en sık kullanılan ek olarak görülmüştür. Üçüncü çoğul kişi eki ise birinci tekil kişi ekinin ediniminden bir ay sonra gözlenmektedir. Olumsuzluk eki *-mA* erken dönemde edinilmesine rağmen yok ve değil kullanımları olduğunda yer değiştirme hataları gözlenebilmektedir. Soru eki *-mI* ise bu dönemde hatasız bir şekilde edinilmektedir.

Uyum ve durum ekleri, eylem çekimleri ile aynı dönemde edinilmektedir. En sık görülen ve hızlı bir şekilde artış gösteren durum ekleri yönelme ve belirtme durumlarıdır. Bu ekler en sık görülen durum ekleri olmakla beraber en çok hata yapılan ekler olarak da belirtilmektedir. Kalma ve çıkma durum eklerinin de yönelme ve belirtme durumu gibi erken dönemde edinildiği söylenmektedir.

Özetle, ikinci fazın (proto morfoloji) sonunda, durum, iyelik ve çoğul ekleri üretken bir şekilde edinilmekte, tek bir sözcükte çoklu eklenmeleri görülmektedir. 21. aydan sonra, yeni bir yapı görülmemektedir. Bu dönemden sonra daha önce edinilen yapıların daha çok ve değişik sözcük formunda kullanımları görülmektedir. Yapılan çalışmalardan özetle, genel olarak, uyum ve durum eklerinin ve çoklu kullanımlarının 23.aya kadar edinildiği belirtilmektedir.

Aksu-Koç'un (2009) çalışmasında üç faz halinde incelediği biçimbirim gelişimi TR-LARSP ile uyumluluk göstermektedir. Faz 1'de edinilen yapılara baktığımızda Evre I, Faz 2 ise Evre II ile uyumluluk göstermektedir.

Üçüncü fazda (morfoloji-proper); OSU oranı 3.17 ile 4.06 arası çocuklar yer almaktadır. Bu faz, ad ve eylem morfolojisinin genellendiği ve sağlamlaştığı faz olarak belirtilmektedir. Aynı sözcükte birden fazla ekin kullanılması sıklaşmaktadır. Eylemlerde, gelişim ettirgen, edilgen, işteş ya da dönüşlü eklerinin karmaşık çekimli eylemlere eklenmesi ile devam etmektedir.

Faz III'e baktığımızda ad ve eylem düzeyinde karmaşık yapıların gözlemlendiği dönem olarak geçmektedir. Bu tez çalışmasında yer alan analizler sadece biçimbirimsel (morfolojik) düzeyde değildir. Evre III'te Faz III'te belirtildiği gibi karmaşık yapıların kullanımında bir artış gözlenmektedir. Bu durum istatistiksel olarak belirtilmiştir. Fakat bu tez çalışmasında tespit edilen karmaşık yapılar üzerinde ayrıntılı olarak durulmamıştır.

OSU açısından baktığımızda ise Faz 1'de yer alan çocukların OSU değerleri, Evre 1'de yer alan çocukların OSU değerleri ile paralellik göstermektedir. Aynı durum Faz 2 (Evre II) ve Faz 3 (Evre III) için de geçerlidir.

Türkçede dil gelişimi üzerinde yapılan çalışmalara bakıldığında, Aksu-Koç ve Ketrez (2003) ile Aksu-Koç (2004) yaptıkları çalışmada *-DI* ekine, belirtme durumuna, 1.ve 2.tekil kişi ekine ve olumsuzluk ekine 18. ayda rastladıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca Topbaş ve ark, (1997); Sofu, (1991), yönelme durum ekinin ilk edinilen durum ekleri arasında olduğunu belirtmişlerdir. Topbaş, Maviş ve Başal (1997), 15-72 ay arası 66 çocukla yaptıkları çalışmada yönelme ve belirtme durum eklerinin 15.aydan itibaren görülmeye başladığını belirtmişlerdir. Özcan ve Topbaş (2000) yaptıkları çalışmada, 15-17 ay arasında en sık kullanılan eylem türünün kök eylemler olduğunu söylemişlerdir.

Olumsuzluk eki *-mA'*'nin kullanımına Evre I'de (9-18. aylar), 17.ayda rastlanmaktadır. Alan yazına baktığımızda, 15-20 ay arası dönemde çocukların olumsuzluğu "değil" ya da "ı-ıh" gibi olumsuz ifadeleri olumlu tümce sonuna ekleyerek kurduklarını ve bu dönemden yaklaşık 1-3 ay sonra *-mA* olumsuzluk ekini kullanmaya başladıklarını belirtmektedir (Koskinen, 2000). Bu çalışmanın bulguları alanyazını destekler niteliktedir.

Alanyazında *-Ir*, *-(y)E* görünüş ekleri ve kiplik *-mİş* ekinin 2-3 yaş arası edinildikleri ve en erken görülmelerinin ise 20.ay olduğu belirtilmektedir (Aksu-Koç ve Ketrez, (2003). TR-LARSP evrelerine bakıldığında ise bu ekler 25-30 ay

arasında karşımıza çıkmaktadır. 20.ayda (Evre II) görüldüğü durumlarda %30 kriterini aşmış olmadığı için belirtilmemiştir.

Çatı ekleri üzerinde yapılan çalışmalar, bu eklerin erken dönem ediniminin 2;0 yaş civarında olduğunu söylemektedir (Aksu-Koç & Slobin, 1985, Savaşır, 1986, Slobin, 1994, Sofu, 1995; Özcan, Topbaş, 2000,).

Çatı eklerinin ediniminde, edilgen ve işteş yapılarının 24.ayda, dönüşlü yapının 28.ayda, ettirgen yapının ise 33.ayda ilk defa gözlemlendiği belirtilmektedir (Maviş ve Ege, 2002). Başka bir çalışma ise, edilgen yapıların, 18., 19. ve 23. aylarda olmak üzere farklı zamanlarda ilk defa gözlemlendiğini söylemektedir (Ketrez, 2000).

Bu tez çalışmasında çatı ekleri bir bütün olarak alınmış (-ll, -lş, -n, -t) ve %30 kriteri gözetilerek bu eklerin ilk defa ortaya çıktığı dönemlere bakılmıştır. Çatı ekleri bir kategori olarak alındığında, bu kategorinin ilk olarak ortaya çıkışı önem taşımaktadır. Çocuğun kategorinin içinde bulunan diğer ulamları edinmesi, kategorinin ilk ortaya çıkışından farklı zaman dilimlerinde gerçekleşebilmektedir. Bu nedenle çatı kategorisi içinde yer alan eklerin farklı zamanlarda ortaya çıkmaları %30 kriterini geçme koşulu gözetilerek envantere yerleştirilmiştir. Yani, çatı eklerinin arkasına eklenen görünüş, zaman kiplik ekleri ile birlikte bir çatı eki tek başına %30 kriterini geçtiğinde, izole olarak belirtilmiştir. Bu durum bu ekin kullanım sıklığını, mevcut evre içinde diğer çatı eklerine göre edinim sırasını göstermektedir. Çatı ekleri ilk olarak Evre II'de (19-24. aylar) gözlenmektedir. Bu evreden itibaren tüm evrelerde çatı ekleri farklı sıklıklarda gözlenmektedir.

Aksu-Koç (2010), eylemlerin, çatı, olumsuzluk, zaman-görünüş-kip, kişi-sayı eklerini Faz II olarak adlandırdıkları proto-morfoloji döneminde edindiklerini söylemektedir. Bu dönem aynı zamanda birden fazla formda üretilebilen ad ve eylemlerin olduğu iki sözlüksel kategorinin de ortaya çıktığı dönem olarak tanımlanmaktadır.

Evre II’de yer alan çekimsel gelişim Ketrez ve Aksu-Koç (2009) tarafından belirtilen Faz II proto-morfolojiye benzerlik göstermektedir. Aksu-Koç ve Ketrez (2003¹), yaptıkları çalışmada *-Iyor* ekinin 19.ayda, *-AcAk* ekinin 20.ayda edinildiğini belirtmişlerdir.

Eylemler ve adlar, çocuklarda ilk görülen yapılar arasında yer almaktadır. Çalışmamızda ad ve eylem kullanımına eş zamanlı olarak 15.aydan itibaren rastlanmaktadır. Aynı zamanda çocuklar, ad ve eylemleri kategorik olarak da ayırtmaktadırlar. Alan yazına bakıldığında, Ketrez ve Aksu-Koç (2003), ad ve eylemlerin eş zamanlı olarak edinildiğini ve kategorik ayırtılmanın ise 18.aydan itibaren başladığını belirtmektedirler.

Bu tez çalışmasında emir kipi altında yer alan kök eylemlerin yüzdesi, tüm eylem türleri içerisinde en yüksek yüzdeye sahip eylemlerdir. Bu eylem türü evreler ilerledikçe, özellikle Evre IV’ten sonra düşüş göstermektedir. Özcan ve Topbaş (2000), kök eylemlerin tüm eylem türleri içinde en sık kullanılan eylem türleri olduğunu fakat 36.aydan sonra bu eylemlerin kullanım sıklığının düştüğünü belirtmektedir.

Araştırmacılar türemiş eylem grubunda ise, eylem kökünden türemiş eylemleri, geçişli eylemleri, çatı eki alan eylemleri (işteş, ettirgen, dönüşlü, edilgen) incelemişlerdir. Türemiş eylemlerin ise düşük oranda olsa da 15.aydan itibaren görülmeye başladığını, en yüksek görülme oranının ise 60 ile 71.ay arasında olduğunu belirtmektedirler. Çalışmamızda, türemiş eylemler ayrı bir kategori altında incelenmemiştir.

TR-LARSP çalışmasında, ad öbeklerinin %30 kriterini aşarak kurallı bir şekilde gözlenmesi Evre II’de (19-24.aylar) 19.aydan itibaren görülmektedir.

Alanyazında ad öbekleri ile ilgili çalışmalara baktığımızda, Ekmekçi (1986), Ekmekçi ve Can (2000), 20.ayda, kurallı bir şekilde ad öbeklerinde baş kullanımı olduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgu ad öbeklerinin ilk defa Evre II’de görülmesi destekler niteliktedir.

Bu tez çalışmasında, çoğul ekinin düzgün bir şekilde eklenerek kullanılmaya başlanması ve %30 kriterinin üstüne çıkması Evre III'de (25-30.aylar) gözlenmiştir.

Alanyazında çoğul ekinin, durum ekleri çocuk tarafından doğru olarak kullanılmaya başlandıktan sonra ve ad çekiminde farklı ekleri ardısıra eklemeye başladığında görülmeye başlandığı belirtilmektedir (akt: Aksu-Koç, 2010). Bu bilgilerden yola çıkarak yorumladığımızda, çoğul ekinin çocuktan çocuğa farklılık gösterebilmekle beraber durum eklerinin edinimi ile aynı dönemde olduğu söylenebilir.

TR-LARSP çalışmasında belirleyiciler dört grup altında incelenmiştir. Bunlar, işaret belirleyicileri, niteleyici belirleyiciler, sınıflandırıcı belirleyiciler ve tanımlık belirleyicidir. Belirleyicilerin edinimine baktığımız zaman, işaret belirleyicilerinin Evre I'de (9-18.aylar) ilk defa ortaya çıktığı görülmektedir. Fakat, %30 kriterini Evre II'de geçtiği için Evre II'de yer almamaktadır. Tanımlık ve sınıflandırıcı belirleyiciler ise ilk olarak Evre III'de (25-30.aylar) görülmektedir. En son gözlenen ise Evre IV'de (31-36.aylar) ortaya çıkan sınıflandırıcı belirleyicilerdir.

Alanyazında belirleyiciler üzerinde yapılan çalışmalara bakıldığında, bu konuda çok az sayıda çalışma yapıldığını görülmektedir. Erken dönemde dikkati çekme amaçlı olarak kullanıldığı işaret etme ve nesnelere ele alınması ile uyumlu olarak ortaya çıktığı söylenmektedir. Belirleyicilerin iletişim partnerinin dikkatini farklı bir yöne çekmek için kullanılması ise daha geç gelişmektedir. Yani karşılıklı dikkatin kazanılması farklı zorluk derecelerinde ortaya çıkabilmektedir (Örn: basit olarak dikkati çekme, dinamik dikkat manipülasyonu). Çocukların belirleyici türlerini dinamik dikkati manipüle etmek için karşılaştırmalı dilbilgisel araçlar olarak kullanmaya başlaması ve bu becerinin nasıl geliştiği sorusu halen tartışılmaktadır (akt: Küntay ve Özyürek, 2006)

Küntay ve Özyürek (2006), işaret belirleyicileri üzerinde yaptıkları çalışmada 4 yaşında 6 çocuk, 6 yaşında 6 çocuk ve 6 yetişkin ile yaptığı çalışmada, çocukların “bu” belirleyicisini daha çok tercih ettiklerini, yetişkinlerin ise “şu” belirleyicisini çocuklara göre daha sık kullandığını belirtmiştir. Çocukların belirleyicileri kullanımı ile ilgili olarak yaptıkları temel ayırım yetişkinlerden farklılık göstermektedir. Çocukların 4 yaşında yaptıkları ayırım “bu” kullanımında yakın, “o” kullanımında ise uzak nesnelere seçme şeklindedir. 4 yaş çocuklarında “şu” kullanımını görmediklerini, 6 yaşındaki çocuklarda ise “şu” kullanımının olduğunu fakat yetişkin yeterliliğinde kullanılmadığını belirtmişlerdir.

TR-LARSP çalışmasında işaret belirleyicileri arasında bir ayırım yapılmamıştır. İlerleyen çalışmalarda bu ayırma yönelik ek bulguların yayınlanması düşünülmektedir.

Bu tez çalışmasının sonuçlarına göre adıl kullanımı ilk olarak Evre II’de (19-24.aylar) karşımıza çıkmaktadır. Çocukların %50’si doğru bir şekilde adıl kullanabilmekte ve çekimleyebilmektedir. Bu evrede en sık karşımıza çıkan adıl “ben” adılıdır. Ayrıca gizli özne kullanımına da Evre I’de (09-18.aylar) 15.aydan itibaren rastlanmaktadır.

Slobin ve Talay, (1986), 2-4 yaş arası çocuklarda adıl kullanımının yetişkin dilinde olduğu gibi olmadığını belirtmişlerdir.

Topbaş ve Özcan (1997), anadili Türkçe olan 15-72 ay arası 66 tek dilli çocukla yaptıkları çalışmada çocukların adıl görevi yapan birimleri spontan konuşmada kullanımına bakmışlardır. Çalışmanın sonucunda, çocukların 15.aydan itibaren gizli özne ve adıl yerine geçen kişi eklerini kullanabildiklerini belirtmişlerdir.

TR-LARSP çalışmasında bağlaçların edinimine bakıldığında, Evre III’den (25-30.aylar) itibaren görülmeye başlamaktadır.

“çünkü” bağlacı ve konu belirleyici “*da*” Evre III’de, “*ve*”, “*ama*”, “*ile*”, “*ki*” bağlaçları Evre V’de (37-42.aylar) “*ondan sonra*”, “*hem de*” bağlayıcıları ise Evre VII’de (56+) ilk defa görülmektedir.

Özcan ve Topbaş (1996) yaptıkları çalışmada, bağlaç kullanımının yaş ile birlikte geliştiğini, özellikle 5 yaştan sonra artış gösterdiğini belirtmişlerdir. Bağlayıcıların kullanımının 30.aydan itibaren başlamakta olduğunu ve zaman içinde geliştiğini belirtmişlerdir. 30.ayda görülen bağlayıcılar arasında, “*sonra*”, “*çünkü*”, “*ama*”, “*ki*” yer almaktadır. “*ve*” bağlacının ise, çocuklar tarafından 7 yaşında kullanılmaya başladığını belirtmişlerdir. Konu belirleyici “*da*”nın ise 36.ayda görüldüğü belirtilmektedir (Aksu-Koç, 2010).

TR-LARSP çalışmasında kompleks yapılara bakıldığında, içinde çatı ekleri, tek eylem üzerinde birden fazla zaman, kip, görünüş ekinin olduğu eylemler yer almaktadır. Bütün olarak baktığımızda kompleks yapılar Evre II’den (19-24.aylar) itibaren gözlenmeye başlamaktadır. Fakat bu bulgu genel edinim düzeyini göstermekle beraber çok kapsamlı bir veriyi içinde barındırdığı için, %30 kriterini geçen ekler tek başına yüzdeler tablosunda ve envantere ayrıca belirtilmiştir. Bu eklerle ayrıntılı olarak bakıldığında, *-IrDI* Evre III’de (%30), *-mİşDI* Evre IV’de, *-rmİş* Evre VI’da, *-IyorDI*, *-Iyormİş* Evre VII’de %30 kriterinin üstüne çıkmaktadır. Bu bilgi, bu eklerin kullanım sıklığındaki artışı göstermektedir. Dil edinimi için %30 kriterinin konulması bazı yapılar için daha erken dönemde çocukların konuşmasında rastlanmış olmasına rağmen envantere işlenmesini engellemiştir. Fakat genel yargılara varma açısından önem taşımaktadır.

Bu tez çalışmasında adlaştırma, zarflaştırma ve sıfat tümcecikleri yerleştirme başlığı altında toplanmıştır. Bu yapıların tümce içinde bir ya da birden fazla tümcecik içerme durumlarına göre karmaşıklıkları da belirtilmiştir.

Tek bir adlaştırma eylemi içeren yapılar Evre IV’te (31-36.aylar) özellikle 31.aydan itibaren gözlenmeye başlamaktadır. Aynı durum tek bir zarflaştırma eylemi içeren tümceler için de geçerlidir. Birden fazla adlaştırma eylemi içeren

tümceler ise Evre VII’de (56+) özellikle 60.aydan itibaren görülmektedir. Birden fazla zarflaştırma eylemi içeren tümceler ise, Evre VI’da (43-55.aylar) özellikle 45.aydan itibaren gözlenmektedir. Sıfatlaştırma eylemi içeren yapılar ise %30 kriterini geçemediği için literatüre eklenmemiştir.

Aksu-Koç (2010), dil edinimi üzerinde yapılan çalışmalarla yaptığı derlemesinde, zarflaştırmanın en erken 30.ay ile 40.ay arasında zarflaştırma eklerinin kullanımı ile ortaya çıktığını söylemektedir. *E+Inca* 32.ay, *E+Arken* 40.ay, *E+Ip*, *E+ed*, *E+ArAk* eklerinin ise, 42-48.aylar arasında ortaya çıktığını söylemektedir.

TR-LARSP çalışmasında 31.aydan itibaren gözlenmeye başlayan zarflaştırma örneklerine bakıldığında *E+Inca* ve “için” ile oluşturulan zarflaştırma yapıları ilk olarak gözlenen yapılardır. Sonrasında sırasıyla, *E+Arken*, *E+ArAk*, *E+Ip* kullanımları gelmektedir ve 36 ile 48.aylar arasında gözlenmektedir.

Alanyazında adlaştırma eylemleri ile yapılan çalışmalara bakıldığında, adlaştırma eylemleri ile kurulan yapıların 30.aydan önce gözlenebildiği belirtilmektedir (Altan, 2005). Çalışmamızda 31.aydan itibaren gözlenen adlaştırma tümcelerinde ilk gözlenen adlaştırma ekleri, *-mEk* ve *-mE* olarak gözlenmiştir. “diye” ile yapılan ad tümcelerinin görülme yüzdeleri ise, Evre IV (%30), Evre V(%40), Evre VII (%80), Evre VII (%70) şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Alanyazında sıfat tümcecikleri ile yapılan çalışmaların daha çok olduğu görülmektedir. Slobin (1982), Türk çocuklarının sıfat tümceciklerini ediniminin 3-4 yaş arası olduğunu söylemektedir. Ekmekçi (1990), 3, 4 ve 5 yaşlarında nesne konumundaki sıfat tümceciklerinde daha başarılı olduklarını, 6 yaş grubunda ise tüm tümce gruplarında başarı gösterdiklerini belirtmektedir. Çalışmamızda sıfatlaştırma ekleri ile kurulan sıfat tümcecikleri %30 kriterini geçemediği için envantere eklenmemiştir. Fakat, *-(y)En* eki ile oluşturulan sıfat tümcecikleri 37.ayda gözlenmiştir. Bu sonuç, sıfat tümceciklerinin diğer yerleştirme tümcecikleri ile karşılaştırmalı olarak çocuk dilindeki kullanım sıklığının

araştırılmasının, çocukların öykülemelerde kullandıkları yapıların da çeşitliliğini ortaya koymak açısından farklı sonuçlar ortaya koyabileceğinin bir göstergesidir.

Bu tez çalışmasında koşaçlı tümceler, 2 grupta incelenmiştir. Bu gruplar $koş_1$ ve $koş_2$ olarak tümce öge diziliminin arkasına eklenerek ifade edilmiştir. $koş_1$ yapısına baktığımız zaman ilk olarak Evre II'de (19-24.aylar) karşımıza çıkmaktadır. Bu yapı, “abi okulda” tümcesinde olduğu gibi, tümce sonunda *-dlr* koşacının düşmesi ile oluşan yapılardır. $koş_2$ yapısı ise, Evre III'den (25-30.aylar) itibaren karşımıza çıkmaktadır.

Alanyazında koşaçlar ile yapılan çalışmalara bakıldığında, bu tez çalışmasında $koş_2$ olarak kodlanan, NE ve ÖE dizilimi ile birlikte görülen yapıların bileşik eylemler kategorisinde incelendiği çalışmalar görülmektedir. Bu yapıların genellikle deyimsel yapılar olarak gözlemlendiği 36 ile 41.aylar arasında ilk olarak ortaya çıktıkları belirtilmektedir.

TR-LARSP çalışmasında sıralı tümceler aynı ve ayrı özne içeren sıralı tümceler olmak üzere iki grupta incelenmiştir. Tek bir özne içeren “aynı” kategorisi ve birden fazla özne içeren “ayrı” kategorisindeki sıralı tümceler Evre IV' de (31-36.aylar) görülmeye başlanmaktadır.

Bu tez çalışmasında soru sözcükleri Evre I'de (9-18.aylar) 15.aydan sonra görülmektedir. Bu evrede çocuklar soru sözcüğünün sonuna kalma durum ekini ekleyerek, bir şeyin ya da kimsenin yerini sorma amaçlı olarak kullanmaktadırlar. Evre II'de soru sözcükleri ile kurulan tümceler iki/üç elemana çıkmakta, Evre III'de ise *-mI* soru ekinin kullanımı gözlenmektedir. İlerleyen evrelerde ise soru sözcükleri ile kurulan tümceler genişlemektedir. Alanyazında soru sözcüklerinin edinimi ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır.

TR-LARSP envanterinin diğer dillerdeki uyarlamalarla karşılaştırılması

Uluslararası yazında LARSP' ın 12 dile uyarlandığını görmekteyiz. Bu uyarlamalar İrlandaca-İrce (Hickey, 1990); Farsça (Samadi ve Perkins, 1998); Galce (Ball, 1987); Flemenkçe (Bol ve Kuiken, 1980); Almanca (Clahsen, 1986);

İbranice (Berman, Rom ve Hirsch, 1982); Fransızca (Tommerdahl, Maillart ve Parisse, 2012); İspanyolca (Codesio ve Mendoza, 2012); Mandarin (Jin, 2012); Frizye dili (Dijkstra ve Schlichting, 2012); Bengal dili-Sylheti'dir (Stokes, 2012).

LARSP envanterinin dilbilgisel modeli, tümce yapısıyla (sentaks), sözcük yapısı (morfoloji) arasında net bir ayırım yapma olanağı sağlamaktadır. Kompleks tümceler, tümceciklere, tümcecikler elemanlara (özne, eylem, nesne, zarf, adlaştırma vb.), tümcecik elemanları da öbeklere ayrılmaktadır (ad öbeği, eylem öbeği, vb.). Klinik ortamda kullanılma amacı olan bir envanter olduğu için, dilbilgisel detaylar azaltılmıştır. Bu azaltma işlemi daha az sayıda gelişimsel olarak belirgin olan yapılara odaklanılarak gerçekleştirilmiştir. Diller arasındaki farklılıklar nedeni ile, kendi dillerine özgü ve belirtilmesi gerekli olan yapılar için “diğer sekmesi” kullanılmıştır. Dili betimlemede çok ayrıntılı analizler içeren profiller yer almaktadır. bu profiller dilin çok yönlü olarak incelemektedir. Bu nedenle kullanılabilirlikleri düşüktür. LARSP dilin tüm yönleri ile ilgilenmemektedir (anlambilim, sesbilim, vb.). Envanterin düzenleniş şekli yararlarını daha rahat göstermesine yönelik olarak düzenlenmiştir.

TR-LARSP uyarlaması, diğer uyarlamalarla karşılaştırıldığında temel farklılıklardan biri Evre I'de görülmektedir. Evre I temelde evrensel dil özelliklerinin yer aldığı evre olarak belirtilmekte ve tüm dillerde ortaklıkların en çok olduğu evre olarak tanımlanmaktadır. Fakat Türkçe'de belirtme, kalma ve yönelme durum ekleri, olumsuzluk eki –mA, 1.tekil kişi, ve 3.tekil kişi kullanımı, soru sözcüğü “ne” bu evrede görülmektedir. Bu durum, çocuğun, bilinçli olarak, bir nesne/kişiyi işaret etme, nesne/kişiyeye yönelme, nesne/kişide bulunma durumlarını biçimbirimsel ekleri kullanarak ifade edebildiği anlamına gelmektedir. İstemediği bir şeyi belirtirken sözcük sonuna olumsuzluk eki ekleyerek olumsuzluğu belirtebildiğini ve tek sözcük düzeyinde soru sorabildiğini göstermektedir. Ayrıca 1.tekil kişi ekinin, ve 3.tekil kişinin kullanılması, gizli öznenin varlığını da beraberinde getirmiştir. Birim olarak görülmeyen bu yapı soyut düzlemde çocuk tarafından bu evrede edinilmektedir. Özellikle 16.aydan

sonra çocuk, bağlam içerisinde kişiyi kastederek adıl düşürme işlemini gerçekleştirmektedir.

Türkçe gibi yoğun çekimsel sistemi olan İrce'de Evre I'de yönelme durumu, soru ekinin görüldüğünü fakat dilbilgisel olarak yanlış kullanıldığını bu nedenle kategorik olarak henüz edinilmediğini belirtmişlerdir. Çince'de ise Evre I'de yükselen entonasyon kullanımı ile soru kalıbı kullanımı olduğu belirtilmektedir. Frizye dilinde ise bu evrede işaret belirleyicisi yer almaktadır. Diğer dillerdeki LARSP uyarlamalarına baktığımızda ise orijinal LARSP'tan bir farklılık göstermemektedir.

Evre I dışındaki evrelere bakıldığında, Türkçenin biçimbirimsel yapısındaki yoğunluğun ve sondan eklemeli bir dil olmasının envantere yansıdığı görülmektedir. Evre II'den itibaren her dil kendi dilsel özellikleri çerçevesinde özelleşmektedir. Biçimbirimsel yoğunluğu olan dillerde, sözcük kategorisinde artış gözlenmekte, diğer dillerde ise tümce ve öbek kategorilerinde yoğunluk gözlenmektedir.

LARSP uyarlaması olan diğer dillerin temel farklılıklarına bakıldığında, İbranice'nin biçimbirimsel yapısının çok ayrıntılı olması nedeni ile envanterde bu alana ağırlık verilmiştir. COPROF (Almanca) ise, soru ve olumsuzluk yapıları sentaktik yapıları spesifik olarak farklılık gösterdiği için ayrı olarak analiz edilmiştir. Flemenkçeye baktığımızda, Evre III'de dört ögeli tümceler, Evre IV'te ise iki ögeli tümceler dikkati çekmektedir. Türkçede de bu duruma benzer bir durum görülmüştür. Evre II'te üç ögeli yapılar gözlenmiştir. Evre III'de ise koşak içeren iki ögeli yapılara rastlanmıştır. Çince'de de Evre III'de dört ögeli yapılar olduğu belirtilmiştir. Bengali dilinde belirleyiciler zorunlu kategorik bir özellik olarak yer almamaktadır.

Bölüm III: Kİ kullanan çocuklarda gözlenen yapıların TR-LARSP'a yerleştirilmesi ve yorumlanması

İşitme engellilerin edinim süreci, sadece iki evre üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışmanın genelinde işitme engelliler sadece iki evrede analiz edildiği için, sadece ilgili evrede görülmesi gereken yapılar değil, çocukların dilinde tespit edilen tüm yapılar envantere işlenmiştir. 42-54 ay arası çocukların olduğu Evre VI'da görülen yapılar aşağıda kategorik olarak yer almaktadır.

Evre VI

48-55 ay arası çocukların olduğu Evre VI'da görülen yapılar aşağıda kategorik olarak yer almaktadır.

Soru kategorisine baktığımızda, SS, X+SS, S-mI kurulumları gözlenmektedir. Tümce kategorisinde ise, ÖE, ÖE_{var1}, ÖNE_{koş1}, TE_{koş1}, Koş₂, ÖTE, ÖNE, ÖNE+, ÖTNE, Sıralı_(aynı), Y_{ad} yapıları yer almaktadır. Sözcük türü/diğer bölümünde ise, çalkalama, eşdizimlilik, Bel_{tan}, Bel_{iş}, bağlaçlar tespit edilmiştir. Öbek kategorisinde, ad+ad, sıfat+ad kurulumları ile ad öbekleri yer almaktadır. Ekler ise, -DI, -Iyor, -mİş, -mİşDI, -mA, İYE, TAM, BEL, YÖN, KAL olarak tespit edilmiştir.

Evre VI' da tespit edilen tüm yapılar TR-LARSP envanterine yerleştirildiğinde, bu çocukların dil gelişim düzeyinin Evre IV seviyesinde olduğu gözlenmektedir. Evre VI içinde analiz edilen çocukların yaşları, 43, 51 ve 54 aydır. Bu doğrultuda, bu çocukların dilbilgisel gelişim dönemlerinin Evre IV düzeyinde yani 31-36 ay arası olduğu görülmektedir.

Evre VI'da işitme engelli çocuklarda tespit edilmeyen fakat TR-LARSP envanterinde yer alan yapılar, ise şu şekildedir:

Evre II'de 18-24 ay arası gözlenmesi gereken fakat, işitme engelli çocuklarda hiç bir evrede tespit edilmeyen yapılar: ÖNE, ÖE_{var1(olm)}, ÖTE, -AcAk'dır.

Evre III’de 25-30 ay arası gözlenmesi gereken, fakat işitme engelli çocuklarda hiç bir evrede tespit edilmeyen yapılar: Konu belirleyicisi, ilgeçler, *-Ir*, *-(y)E*, *Bel_s*, *2T*’dir.

Evre IV’de 31-36 ay arası görülmesi gereken, fakat işitme engelli çocuklarda hiç bir evrede tespit edilmeyen yapılar: *TÖE_{var1}*, *TÖE*, *ÖTE+*, *ÖTTE*, *Y_{zarf}*, *Sıralı_(ayrı)*, “diye, “ki-bağlaç”, bileşik sözcükler olarak tespit edilmiştir.

Evre V, Evre VI ve Evre VII’de yer alan yapıların hiç biri iki grup çocukta da tespit edilmemiştir.

Evre VII

56 ay ve üstü arası çocukların olduğu Evre VII’de görülen yapılar aşağıda kategorik olarak yer almaktadır.

Soru kategorisinde *SS*, *X+SS*, *SS+X*, *S-mI* kurulumları gözlenmektedir. Tümce kategorisinde, *ÖE+*, *ÖE_{var1}*, *TÖE_{var1}*, *ÖE_{koş1}*, *Koş₂*, *ÖTE*, *ÖTE+*, *ÖNE*, *ÖTNE*, *Sıralı_(aynı)*, *Y_{ad}*, *Y_{zarf}* kurulumları tespit edilmiştir. Sözcük türü/diğer kategorisinde ise, çalkalama, eşdizimlilik, *Bel_{tan}*, *Bel_{iş}*, *Bel_s*, konu belirleyici, ilgeç, ile, ki bağlaçları yer almaktadır. Öbek kategorisinde ise, *ad+ad*, *sıfat+ad* kurulumları ile *ad* öbekleri gözlenmektedir. tespit edilen ekler ise, *-DI*, *-Iyor*, *-mİş*, *-mİşDI*, *-mA*, *-AcAk*, *-(y)E*, *-Ir*, *-Abil*, çatı, *İYE*, *TAM*, *BEL*, *YÖN*, *KAL*, *ÇIK* ekleridir.

Tespit edilen tüm yapılar TR-LARSP envanterine yerleştirildiğinde, bu çocukların dil gelişim düzeyinin Evre IV seviyesinde olduğu gözlenmektedir. Evre VII içinde analiz edilen çocukların yaşları, 55 ile 87 ay arasındadır. Bu doğrultuda, bu çocukların dilbilgisel gelişim dönemlerinin Evre IV düzeyinde yani 31-36 ay arası olduğu görülmektedir.

İşitme engellilerin dilbilgisel gelişimi ile ilgili olarak alanyazına bakıldığında, bu konuda yapılan çalışmaların sınırlı sayıda olduğunu görmekteyiz. Tüfekçioğlu (1989), İÇEM’de işitsel-sözel eğitim alan ve sağırlar okuluna giden 6;5-12;10 yaşları arasında toplam 80 çocukla yaptığı çalışmasında iki grubun dilsel

düzeylerini karşılaştırmıştır. İÇEM'e devam eden çocukların 7 sözcüklü tümceler kurabildiklerini ve 1 sözcüğe 6 çekim eki ekleyebildiklerini belirtmiştir. Çocukların kullandıkları yapılarla ilgili ayrıntılı bir bilgi bulunmamaktadır.

Ekinci (2007), çocukların doğaçlama üretimi, yazma, ipucu ile konuşma üretiminde en çok kullandıkları ad durum ekinin yalın durumu eki olduğunu, daha sonra sırasıyla yönelme, belirtme, bulunma ve uzaklaşma ad durum ekleri olduğunu belirtmiştir.

İşitme engelli çocukların dilsel gelişimlerine genel olarak baktığımızda, iletişimi tasarruflu ve kolay bir biçimde sağlamak için onlara yardımcı olabilecek, karmaşıklıktan uzak dilbilgisel yapıları ürettikleri görülmektedir. Varoluşsal tümcelerle varlı ve yokluk bildirme, koşaçlı yapılarla basit tümceler kurma başlıca örnekler olarak tespit edilmiştir. Evre VI' da yer alan çocukların analizinin, çocukların sayısının az olması nedeni ile daha çok sayıda çocuk üzerinde yapılmasının sonucu değiştirebileceği düşünülmektedir. Fakat, Evre VII' de daha fazla sayıda çocukla yapılan analizle karşılaştırıldığında her iki grubun da Evre IV düzeyinde olduğu görülmüştür.

Bamford ve Mentz (1979) yaptıkları bir çalışmada, 263 işitme engelli çocuk üzerinde LARSP profili kullanarak topladıkları dil örneklemini analiz etmişlerdir. Bu analiz sonucunda, çocukların dilinde sözcük ve öbek seviyesinde eksiklikler tespit etmişlerdir. Türkçeye baktığımızda, yapıların seviyeleri ilerledikçe gözlenen hataların da arttığı söylenmektedir. (akt: Tüfekçioğlu sf: 187; Topbaş ve Yavaş; 2010). Çalışmamızın bulguları bu çalışmanın sonucunu destekler niteliktedir. İşitme engelli çocukların yapıları TR-LARSP verileri ile karşılaştırıldığında TR-LARSP'da yer alan elemanların hepsinin işitme engellilerin envanterinde yer almadığını görmekteyiz. Aşağıda bu yapılar yer almaktadır.

TR-LARSP envanterinde yer alan, fakat işitme engelli çocuklarda tespit edilmeyen yapılar ise şu şekildedir:

Evre II’de 18-24 ay arası gözlenmesi gereken fakat, işitme engelli çocuklarda hiç bir evrede tespit edilmeyen yapılar: ÖE’dir.

Evre III’de 25-30 ay arası gözlenmesi gereken, fakat işitme engelli çocuklarda hiç bir evrede tespit edilmeyen yapılar: ÖNE_{koş1}, değil, çalkalama, ÇOĞ, 2T’dir.

Evre IV’de 31-36 ay arası görülmesi gereken, fakat işitme engelli çocuklarda hiç bir evrede tespit edilmeyen yapılar: TÖE, ÖTTE, ÖNTE, “diye, “ki-bağlaç”, bileşik sözcükler, Bel_{nic}, -nIyor olarak tespit edilmiştir.

Evre V, Evre VI ve Evre VII’de yer alan yapıların hiç biri iki grup çocukta da tespit edilmemiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Bu tezin amacı, 09-67 ay arası anadili Türkçe olan çocukların geçtiği dilbilgisel gelişim evrelerini ortaya koymak için sistematik bir analiz envanteri olan LARSP'ı (*Language Assesment, Remediation & Screening Profile-LARSP*) Türkçeye uyarlamak ve bu envanter aracılığıyla tipik gelişen çocuklar ile koklear implant (Kİ) kullanıcısı çocukların dilbilgisel gelişimlerini karşılaştırmalı olarak betimlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda çalışmanın alt amaçları niteliksel ve niceliksel analizleri içermektedir. LARSP envanterinin TR-LARSP'a uyarlanmasındaki niteliksel betimlemeyi içeren ilk alt amaçta, 09-67 ay arası çocukların yaş evrelerine kullandıkları dilbilgisel yapılar betimlenmiş ve envanter üzerinde sunulmuştur. Yaş evreleri ve yapılar arasındaki ilişki alanyazında bu konuda daha önce yapılan çalışmalarla uyumluluk göstermektedir. TR-LARSP'da yer alan dilbilgisel yapıların görülme yüzdelerine bakıldığında, tüm evrelerde yer alan ve en yüksek görülme yüzdesine sahip olan yapı *-DI* eki olarak tespit edilmiştir. Tek bir evrede gözlenen ve en az görülme yüzdesine sahip olan yapı ise, birden fazla adlaştırma tümcesi içeren tümce olarak tespit edilmiştir.

TR-LARSP envanterinde tipik gelişim gösteren çocukların *gruplandırılmış dilbilgisel yapılarında* görülen en yüksek yüzde değeri, tüm evrelerde görülen *-DI* ekinde tespit edilmiştir. Gruplandırılmış dilbilgisel yapılarda görülen en düşük yüzde değeri ise, sadece üç evrede tespit edilen sıralı tümcelerde yer almaktadır.

Tespit edilen tüm dilbilgisel yapılar içinde, en az 5 evrede görülen ve %50'nin üzerinde görülme sıklığı olan yapılar ise, Olumsuzluk Eki: *-mA*, Emir kipi, Görünüş Eki: *-(y)*, Görünüş Eki: *-Ir*, Gelecek Zaman: *-AcAk*, Geçmiş Zaman: *-DI*, Kip: *-mIş*, Görünüş Eki: *-Iyor* olarak tespit edilmiştir.

Belirli başlıklar altında toplanan dilbilgisel yapıların evre ve ay değişkeni ile arasındaki ilişkiye bakmak için Spearman korelasyon analizi kullanılmıştır. Evre ile yerleştirme içeren yapılar, sıralı tümceler, 2 ögeli tümceler, 3 öge üzeri öge içeren tümceler, bağlaçlar, belirleyiciler, kompleks yapılar, emir, *-mIş*, durum,

uyum, *-Iyor*, *-(y)E* ekleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Ay ile varoluşsal tümceler, yerleştirme içeren tümceler, sıralı tümceler, 2 öge içeren tümceler, 3 öge içeren tümceler, 3 öğeden fazla öge içeren tümceler, bağlaçlar, belirleyiciler, kompleks yapılar, emir, durum, uyum, *-Iyor*, *-(y)E* ekleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Ay ile varoluşsal tümceler ve 3 ögeli yapılar arasında anlamlı ilişki bulunurken, bu yapılar ile evre değişkeni arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır. Evre ile *-mİş* eki arasında anlamlı ilişki bulunurken ay ile */mİş/* eki arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır. Koşaçlı yapılar, soru tümceleri *-DI*, *-mA*, *-Ir*, *-AcAK* ekleri, ad öbeği ve edat yapılarında her iki değişken için de anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Bu tez çalışmasının ikinci bölümünde, 43-87 ay arası koklear implant kullanıcısı çocukların TR-LARSP envanteri kullanılarak yapılan analizi yer almaktadır. Bu bölümün niteliksel alt amacında, koklear implant kullanıcısı çocukların kullandığı dilbilgisel yapılar betimlenmiştir.

İkinci olarak, koklear implant kullanıcısı çocukların *gruplandırılmış dilbilgisel yapılarında* görülen yüzde değerleri tespit edilmiştir. Bu gruplar arasında tüm çocuklarda gözlenen yapılar, 2 ögeli tümceler, 3 ögeli tümceler, 3+ ögeli tümceler, belirleyiciler, ad öbekleri, ilgeçler, durum ve uyum ekleri olarak tespit edilmiştir.

Koklear implant kullanıcısı çocukların kullandığı yapılar içerisinde en yüksek ortalama değere sahip olan yapı *-Iyor* eki olarak tespit edilmiştir. en düşük ortalama değerine sahip olan yapı ise, *-(y)E* eki olarak saptanmıştır.

Son olarak, koklear implant kullanıcısı çocuklarda, TR-LARSP Envanteri kullanılarak tespit edilen dilbilgisel yapıların türlerine göre gruplandırılarak oluşturulan *gruplandırılmış dilbilgisel yapılar* tipik gelişim gösteren çocuklardan farklılık gösterip göstermediğine bakılmıştır. İki grup arasındaki ilişkiye bakmak için Mann Whitney U analizi kullanılmıştır.

Analiz sonuçlarına göre, varoluşsal tümcelerde, koşaçlı yapılarda, yerleştirme içeren yapılarda, sıralı tümcelerde, 2 öge içeren tümcelerde, 3 öge içeren tümcelerde, 3 ögeden fazla öge içeren tümcelerde, bağlaçlarda, belirleyicilerde, kompleks yapılarda, ad öbeklerinde, durum, uyum ve -(y)E eklerinde her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır. Soru tümceleri, *-DI*, *-mİş*, *-Iyor*, *-mA*, *-Ir* ekleri ve ilgeçlerde ise her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır.

Bu çalışma sonucunda ortaya çıkarılan TR-LARSP envanterinin dil ve konuşma terapistleri başta olmak üzere dil gelişimi üzerinde çalışanlara Türkçe konuşan çocukların değerlendirilmesinde, ve dilsel terapi amaçlarının belirlenmesinde yardımcı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca, belirlenen tüm betimsel ve karşılaştırmalı bulguların, bu alanda çalışanlara karşılaştırmalı olarak vaka değerlendirmesi yapma olanağı sağlayacaktır.

Koklear implant kullanıcısı çocuklar ile yapılan dil çalışmalarında beklenti düzeyi çok faktörlü bir konudur. Burada elde edilen sonuçlar da belirli kriterler doğrultusunda seçilen çocukları içerdiği için sınırlı bir popülasyona hitap etmektedir. Fakat, elde edilen bulguların yol gösterici olduğu ve ileriye dönük olarak daha büyük popülasyonlarla yapılacak olan çalışmalar için katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Öneriler

Araştırmaya Yönelik Öneriler

1. TR-LARP envanterinin daha ayrıntılı olarak geliştirilmesi için daha büyük popülasyonlarla çalışılması faydalı olacaktır.
2. Çocukların dil edinim döneminde yaptıkları dilbilgisel hataların ayrıntılı olarak analiz edilerek TR-LARSP envanterine hataların görülme ve yok olma zamanlarının eklenmesi, fonolojik süreçlerin ediniminin gözlenmesi açısından faydalı olacaktır.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. TR-LARSP Envanterinin klinik ortamda uygulanması analizlerin çok zaman alması nedeniyle tercih edilmemektedir. Bu nedenle, analiz ve veri toplama ile ilgili ayrıntılı bilgi içeren bir kitapçık ile beraber envanterin klinik ortamda daha kolay kullanılmasını sağlayacak bir değerlendirme-terapi envanteri haline dönüştürülmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

1. TR-LARSP envanterinde Evre VI ve Evre VII'de gelişimsel analiz yapılmıştır.
2. TR-LARSP envanterine yerleştirilen dilbilgisel yapılar tipik gelişim gösteren çocuklardan toplanan verilerde tespit edilen dilbilgisel yapılar ile sınırlıdır.
3. Koklear implant kullanıcısı çocuklarda envantere yerleştirilen yapılar, işitme engelli çocuklardan toplanan verilerde tespit edilen yapılarla sınırlıdır.

KAYNAKLAR

Acarlar, F., Miller, F., Johnston, J.R.; Systematic Analysis of Language Transcripts (SALT), Turkish (Version 9) [Computer Software], Language Analysis Lab, University of Wisconsin-Madison; (Dağıtım:Türk Psikologlar Derneği) (2006).

Acarlar, F., Türkçe Ediniminde Gelişimsel Özelliklerin Dil Örneği Ölçümleri Açısından İncelenmesi, Türk Psikoloji Dergisi, 20 (56), 61-74, (2005).

Aksu-Koç, A., Slobin, D.I., The Acquisition of Turkish, The Crosslinguistic Study of Language Acquisition, Vol:1, Slobin; D.I., Hillsdale, N.J., (Eds); Lawrence Earlbaum Associates, 839-878 (1985).

Aksu-Koç, A., Development of Linguistic Forms: Turkish, Relating Events in Narrative: A Crosslinguistic Developmental Study, Berman, R., Slobin, D.I., Hillsdale, N.J.(Eds), Lawrence Earlbaum Associates, 217-255 (1994).

Aksu-Koç, A.; Erguvanlı-Taylan, E., Berkman, S., Türkiye’de Okul Öncesi Çocuk Eğitimi: İhtiyaç Değerlendirmesi Araştırması ve Dil Yetisi Düzeyi Değerlendirmesi, Yayınlanmamış Araştırma Raporu (2002).

Aksu-Koç, A., Ketrez, F., Early Verbal Morphology in Turkish: Emergence of Inflections, Bittner, D., Dressler, W.U., Kilani-Schoch, M. (eds.), Mini-Paradigms And The Emergence of Verb Morphology, Berlin: De Gruyter 27-52 (2003¹).

Aksu-Koç, A., Ketrez, N., Acquisition of noun and verb categories in Turkish, In: Studies in Turkish linguistics, Özsoy, A.S., Akar, D., Nakipoğlu-Demiralp, M., Erguvanlı-Taylan, E., Aksu-Koç, A. (eds), Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, (2003²).

Aksu-Koç, A., The Course of Normal Language Development in Turkish, In Communication Disorders in Turkish, Topbaş, S; Yavaş, M, (eds), (2010).

Altan, A., Acquisition of a Null Subject Language, to appear in the Proceedings of the 13th International Conference On Turkish Linguistics (2009).

Altay, B., Konrot, A., Koklear implantın tarihçesi ve günümüzdeki gelişimi, Türkiye Klinikleri, 2 (10), 1-6, (2006)

Baldassari, M., Schmidt, C., Schubert, M., Srinivasan, P., Dodson K.M., Sismanis, A., Receptive Language Outcomes in Children After Cochlear Implantation; Otolaryngology Head And Neck Surgery; 140, 114-119, (2009)

Ball, M., LARSP To LLARSP: The Design of a Grammatical Profile for Welsh, Clinical Linguistics and Phonetics, 2 (1), 55-73 (1988).

Ball, M., Crystal D., Fletcher P. (eds.), Assessing Grammar: The Languages of LARSP, Multilingual Matters, (2012)

Baykan, S., Temel, Z.F., Ersoy, Ö., Avcı, N., Turla, A., Gazi Erken Çocukluk Gelişimi Değerlendirme Aracının (GEÇDA) Gelişimi ve Eğitimi Sempozyumu, Ankara, (2002).

Berman, R., Rom, A., Hirsch, A., Working with HARSP. Hebrew Adaptation of the LARSP, Language Assessment Remediation Screening Procedure, Tel Aviv University, Internal Publications, (1982).

Berman, R.A, Lustigman, L., HARSP: A developmental language profile for Hebrew, In: Assessing grammar: The languages of LARSP. Ball, M., Crystal, D., Fletcher P. (eds.), Multilingual Matters: Bristol, 43-76, (2012).

Bol, G., Kuiken, F., Grammatikale Analyse Van Taalontwikkelingsstoornissen, Publications of the Linguistics Department, 26, University of Amsterdam (1980).

Bol, G.W., GRAMAT: A Dutch adaptation of LARSP, In: Assessing grammar: The languages of LARSP. Ball, M., Crystal, D., Fletcher P. (eds.), Multilingual Matters: Bristol, 92-109, (2012).

Bolat, H., Genç, A., Türkiye ulusal yenidoğan işitme taraması programı: Tarihçesi ve prensipleri, Türkiye Klinikleri, 5 (2), 11-4, (2012).

Clahsen, H., Hansen, D., Profiling linguistic disability in German-speaking children. In: , Assessing grammar: The languages of LARSP. Ball, M., Crystal, D., Fletcher P. (eds.) Multilingual Matters: Bristol, 77-91, (2012).

Codesido-Garcia, A.I., Coloma, C.J., Garayzabal-Heinze, E., Marrero, V., Mendoza, E., Pavez, M., Spanish acquisition and the development of PERSL, In: Assessing grammar: The languages of LARSP. Ball, M., Crystal, D., Fletcher P. (eds.), Multilingual Matters: Bristol, 245-281, (2012).

Crystal, D., Fletcher, P., Garman, M., The Grammatical Analsis of Language Disability, Edward Arnold, London (1976).

Crystal, D., Profiling Linguistic Disability, Edward Arnold Publishing, London, (1982).

Çeliker, Z.P, Ege P. İşitme Engelli Çocukların Anlaşılabilirliğini Etkileyen Faktörler, Ankara Üniversitesi; Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi; 6(11), 19-32, (2005).

Diessel, H., Tomasello, M., Particle placement in early child language. A multifactorial analysis. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory* 1, 89-112, (2005).

Dijkstra J., Schlichting L., Frisian TARSP. Based on the methodology of Dutch TARSP, In: Assessing grammar: The languages of LARSP. Ball, M., Crystal, D., Fletcher P. (eds.), Multilingual Matters: Bristol, 189-207, (2012).

Ege P., Acarlar F., Turan F., Ankara Artikülasyon Testi-AAT, Key Tasarım, Ankara, (2005).

Ege, P., Acarlar, F. ve Güler yüz, F., Türkçe kazanımda yaş ve ortalama sözce uzunluğunun ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 13 (41), 19-33, (1998).

Ege P., Türkçe'deki ünsüzlerin edinimi: bir norm çalışması, *Türk Psikoloji Dergisi*, 25 (65), 16-34, (2010)

Ege P., Sözdizimsel ve Biçimbirimsel Gelişim: Dil ve Kavram Gelişimi, Topbaş, S. (ed.), Kök Yay, Ankara, (2011).

Ekinci, D., Türkçe konuşan işitme engelli çocukların ad durum eklerini kullanım becerilerinin incelenmesi, Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, Türkiye, (2007).

Ekmekçi, Ö.F., The Significance of Word-Order in the Acquisition of Turkish, In: Slobin, D.I., Zimmer, K., (Eds) Studies in Turkish Linguistics, 265-272, Amsterdam, John Benjamins, (1986).

Ekmekçi, Ö.F., Creativity in The Language Acquisition Process: A Turkish Case Study. In H. Boeschoten Ve L. Verhoven (eds); Studies on Modern Turkish (203-210), Tilburg: Tilburg University (1987).

Ekmekçi, Ö., Acquisition of relativization in Turkish, Fifth international conference on Turkish linguistics, SOAS, London University, England, (1990).

Ekmekçi, Ö.F., Can, C., Head Parameter Setting in The Acquisition of Turkish As a First Language; In Göksel, A., Kerslake, C., (eds.), Studies in Turkish And Turkic Languages (275-282), Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, (2000).

Enç, M., Topic switching and pronominal subjects in Turkish, In: Slobin D.I., Zimmer, K.(eds), Studies in Turkish linguistics, Amsterdam, John Benjamins, (1986).

Flipsen, P Jr., Colvard, L.G., Intelligibility Of Conversational Speech Producedby Children With Cochlear Implants, Journal of Communication Disorders, 39, 93–108 (2006).

Geers, J., Nicholas, J., Estimating The Influence of Cochlear Implantation on Language Development in Children; Audiol. Med., 5 262–273 (2007).

Girgin C., Türkçe Konuşan Doğal İşitsel-Sözel Yöntemle Eğitim Gören İşitme Engelli Kız Çocukların Konuşma Anlaşılabilirliği İle Süre Ve Perde Özelliklerinin İlişkisi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 116, (1999)

Göksun, T., Küntay, A.C., Naigles, L.R., Turkish children use morphosyntactic bootstrapping in interpreting verb meaning, *Journal of child language*, 35, 291-323, (2008).

Gürbüz, M.K., Kaya, E., İncesulu, A., Güleç, G., Çaklı, H., Özüdođru, E., Çolak, E., Parental anxiety and influential factors in the family with hearing impaired children: before and after cochlear implantation, *The Journal of International Advanced Otology*, 9(1), 46-54, (2013)

Güven, A.G., Berument, S.K, TİFALDİ-Türkçe İfade Edici Ve Alıcı Dil Testi, TPD Yay., Ankara (2010).

Hengirmen, Türkçe Dilbilgisi, Nurol Matbaacılık, (1995).

Hickey, T., ILARSP: A Grammatical Profile of Irish, *Clinical Linguistics And Phonetics*, 4 (4), 363-376, (1990).

Houston, D.M., Miyamoto, R.T, Effects of Early Auditory Experience on Word Learning and Speech Perception in Deaf Children With Cochlear Implant: Implications for Sensitive Periods of Language Development, *Otology Neurootology*, 31 (8), 1248-53, (2010)

http-1 American Speech-Language-Hearing Association, Medicaid guidance for school-based speech-language pathology services: addressing the “under the direction of” rule [Guidelines]. www.asha.org/policy, (2005)

Huttunen, K., Vaalimaa, T., Parents views on changes in their child’s communication and linguistic and socio-emotional development after cochlear implant, *Journal Of Deaf Studies And Deaf Education*, 15(4), 383-404, (2010).

İncesulu, A., Çakmakçı, E., Vural, M., Kocatürk, S., Erkam, Ü., Koklear implantasyon: Seçim kriterleri, intraoperatif ve postoperatif bulgularımız, *KBB ve BBC Dergisi*, 10, 1-7, (2002).

İncesulu, A., Koklear implantasyon: KBB ve odyolojik yönünden olgu seçim kistasları, *Türkiye Klinikleri*, 5 (2), 62-68, (2012).

İncesulu, A., Koklear İmplant uygulama algoritması, Türkiye Klinikleri Dergisi, 6 (1), 65-70, (2013).

Jin, L., Oh B.L, Razak, R.A., C-LARSP: Developing a Chinese grammatical profile, In: Assessing grammar: The languages of LARSP. Ball, M., Crystal, D., Fletcher P. (eds.) Multilingual Matters: Bristol, 208-229, (2012).

Katz, J., Önen, F., Demir, N., Uzlukaya, A., Uludağ, P., A Turkish Peabody Picture Vocabulary Test, Hacettepe Bulletin of Social Sciences And Humanities, 6,129-140 (1974).

Ketrez, N., What does a child have to acquire when acquiring passive?, In: Göksel, A., Kerslake C. (eds), Studies on Turkish and Turkic languages, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, (2000).

Ketrez, N., Aksu-Koç, A., Early nominal morphology in Turkish: Emergence of case and number, In: Development of noun inflection in first language acquisition: A crosslinguistic perspective, Stephany, U., Voeykova, M. (eds.), Berlin, Mouton de Gruyter, (2009).

Koskinen, P., Children's acquisition of negation, In: Studies on Turkish and Turkic languages, Göksel, A., Kerslake, C. (eds.), 299-305, (2000)

Küntay, A., Özyürek, A., Learning to use demonstratives in conversation: what do language specific strategies in Turkish reveal?, Journal of Child Language, 33, 303-320, (2006).

Maviş İ., Ege, P., Emergence of voice morphology in Turkish speaking children. Uluslararası Çocuk Dili Çalışmaları (IASCL) Sempozyumunda poster sunumu, Temmuz, Madison, Wisconsin, ABD (2002).

Nicholas, J.G., Geers, A.E., Will They Catch Up? The Age At Cochlear Implantation in The Spoken Language Development of Children With Severe to Profound Hearing Loss, Journal of Speech, Language And Hearing Research, 50, 1048-1062, (2007)

Niparko, J.K., Cochlear Implants: Clinical application, In: Cochlear implants: Auditory prosthesis and electric hearing, Zeng F.G., A. Popper, Fay, R (eds.), 53-100, NY, Springer-Verlag, (2004).

Ouellet, C., Cohen, H., Speech And Language Development Following Cochlear Implantation, *Journal Of Neurolinguistics*, 12, 271-288, (1999).

Olds, J., Fitzpatrick, E., Durieux-Smith, A.; Schramm, D., Early Development in Children with Cochlear Implants: An Interdisciplinary Study; *International Congress Series*, 1273, 348–351 (2004).

Özcan, F.H., Topbaş, S., A Semantic Analysis of Conjunctions in The Acquisition of Turkish, VIII. IASCL-International Association for the Study of Childs Language Kongresi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul (1996).

Özcan, F.H., comprehension of relative clauses in the acquisition of Turkish, *Proceedings of the VIIIth International Conference on Turkish linguistics*, s.149-155, Ankara, (1997).

Özcan, F.H., Topbaş, S., The Structural And Semantic Analysis of Verbs in the Acquisition of Turkish, *Current Research in Language & Communicative Science*, 1 (1), 57-68 (2000).

Özge, D., Marinis, T., and Zeyrek, D. Production of relative clauses in monolingual Turkish children. In Jane Chandlee, Katie Franich, Kate Iserman, and Lauren Keil editors, *Proceedings Supplement to the 34th Boston University Conference on Language Development (BUCLD, 34)*, Boston-USA, (2010).

Parisse, C., Maillart C., Tommerdahl J., F-LARSP: A computerized tool for measuring morphosyntactic abilities in French, In: *Assessing Grammar: The Languages of LARSP*, Ball M., Crystal D., Fletcher P. (eds.), *Multilingual Matters*, UK, 230-245, (2012).

Richter, B., Eissele, S., Lazsig, R., Löhle, E., Receptive And Expressive Language Skills of 106 Children with a Minimum of 2 Years' Experience in

Hearing with a Cochlear Implant *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 64, 111-125, (2002)

Robbins, A., Koch, M.J., Osberger, S., Zimmerman-Phillips L., Kishon-Rabin, Effect of Age at Cochlear Implantation on Auditory Skill Development in Infants and Toddlers, *Arch. Otolaryngol. Head Neck Surg*, 130 (5), 570–574, (2004)

Samadi, H., Perkins, M.R., P-LARSP: A Developmental Language Profile for Persian, *Clinical Linguistics and Phonetics*, 12 (2), 83-103, (1998).

Savaşır, I., Habbits And Abilities in Turkish, In: Slobin, D.I., Zimmer, K. (eds), *Studies in Turkish Linguistics* sf:137-146, Amsterdam, John Benjamins, (1986).

Slobin, D.I., Talay, A., Development of pragmatic use of subject pronouns In Turkish child language, In: *Proceedings of the Turkish linguistics conference*, Aksu-Koç, A, Erguvanlı-Taylan, E.(eds), Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, (1984).

Sofu, H., Acquisition of Case Markers in Turkish; *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4, 82-89, (1991).

Stokes, J., An investigation of syntax in children of Bengali (Sylheti) speaking families, In: *Assessing Grammar: The Languages of LARSP*, Ball M., Crystal D., Fletcher P. (eds.), *Multilingual Matters*, UK, 139-148, (2012)

Teschendorf, M., Janeschik, S., Bagus, H., Lang, S., Arweiler-Harbeck, D., *Speech Development After Cochlear Implant in Children from Bilingual Homes*, *Otology Neurootology*, (2010).

Tincoff, R., Jusczyk, P. W., Some Beginnings of Word Comprehension in Six Months Olds, *Psychological Science*, 10, (172-175); (eds) in Muir, D., Slater, A., *Infant Development: The Essential Readings*, Oxford, UK: Blackwell Publishers, 270-278, (2009).

Topbaş, S., Cangökçe-Yaşar, Ö., The Receptive and Expressive Language Abilities of Typically Developing and Hearing Impaired Turkish Children; 28 Th World Congress of the International Association of Logopedics and Phoniatics; Ağustos, 22-26.08.2010 Atina, Yunanistan (2010).

Topbaş, S., Sesbilgisel Gelişim: Dil ve Kavram Gelişimi, Topbaş, S. (ed.), Kök Yay, Ankara, (2011).

Topbaş S., Cangökçe-Yaşar, Ö., Turkish LARSP, in Assessing Grammar: The Languages of LARSP (Ball, M, Crystal, D, Fletcher, P., (Eds) (2012).

Topbaş, S., Türkçe Sesletim Sesbilgisi Testi, Akşam Sanat Okulu Matbaası, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Yay. 4, Ankara, (2004/5).

Topbaş, S., Özgül Dil Bozuklukları: TELD Türkçe Uyarlaması, 4. Dil Ve Konuşma Bozuklukları Kongresi, İstanbul, 3-5 Mayıs (2007).

Topbaş, S., Dil ve Kavram Gelişimi, Kök Yayıncılık, Ankara, 2005

Topbaş, S., Güven, S., Türkçe Okul Çağı Dil Gelişimi Testi (TODİL), Detay Yayıncılık, *basımda*.

Topbaş, S., Özcan, F.H, Pronominals and their Pragmatic Functions in the Acquisition of Turkish; In İmer, K., Uzun, N.E., (eds), Proceedings of the 8th International Conference on Turkish Linguistics (Sf: 139-148), Ankara Üniversitesi, Ankara (1997).

Topbaş, S., Maviş, İ., Başal, M., Acquisition of Bound Morphemes: Nominal Case Morphology in Turkish. In İmer, K., Uzun, N.E., (eds) Proceedings of the 8th International Conference on Turkish Linguistics, (Sf: 127-137); Ankara Üniversitesi, Ankara (1997).

Turan, Ü.D., The properties of null objects in Turkish, Sosyal Bilimler Dergisi, s.131-144, (2000-2001).

Tüfekçioğlu, Ü., Farklı İki Eğitim Ortamında Sözlü Eğitim Alan İşitme Engelli Çocukların Konuşma Dillerinin Karşılaştırılması; Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, Türkiye (1989)

Tüfekçioğlu, Ü., Speech Production of Hearing Impaired Turkish Children in An Auditory-Oral Program. Unpublished Manuscript, İÇEM, Anadolu Üniversitesi,

Language Characteristics Of Hearing Impaired Turkish Children, in Communication Disorders in Turkish, Topbaş, S., Yavaş, M., (eds), (2010).

Xanthos, A., Laaha, S., Gillis S., Dressler, Stephany, U., Aksu-Koç, A., Christofidou, A., Gagarina, N., Hrzica G., Ketz, N., Wolfgang U., et al. On the role of morphological richness in the early development of noun and verb inflection. *First Language*, 31 (4), 461-479, (2011)

Waileh, F.A., Flipsen, P., Single Word and Sentence Intelligibility in Children With CI, *Clinical Linguistics and Phonology*, 24 (9), 722-33, (2010)

Waltzman, S.B., Roland, J.T., Cochlear implantation in children younger than 12 months, *pediatrics*; 116 (4) 487–493, (2005)

Wilson, B.S., Cochlear implant technology, In: Cochlear implants principles and practices, Niparko, J.K., Kirk, K.I., Mellon, N.K., Robins, M.C., Tucci, D., L., Wilson, B.S. (eds.), Williams and Wilkins, (2000).

Yalçinkaya, F., Belgin E., Okul Öncesi- Dil Ölçeği -4 Test Kitabı. ISBN: 975-491-223-8. *Preschool Language Scale - Fourth Edition (PLS-4)*. (2007).

Yalçinkaya, F., Belgin E., 3-6 Yaş. Dilin Klinik Değerlendirilmesi -2 (DKD-2). ISBN: 975-471-224-2. *Clinical Evaluation of Language Fundamentals Second Edition (CELF- 2)* (2007)